

diyânet

Aylık Dergi | Ekim 2024 | Sayı: 406

FITRATI KORUMAK

■ Gençlerimizi
Cinsiyetsizleştirme
Çabaları

■ Fitrata Müdahalenin
Bireysel ve
Toplumsal Sonuçları

■ Prof. Dr. Zeki Bayraktar
ile Cinsiyetsizleştirme
Üzerine Söyleşi

■ Din Görevlisi
Olmak

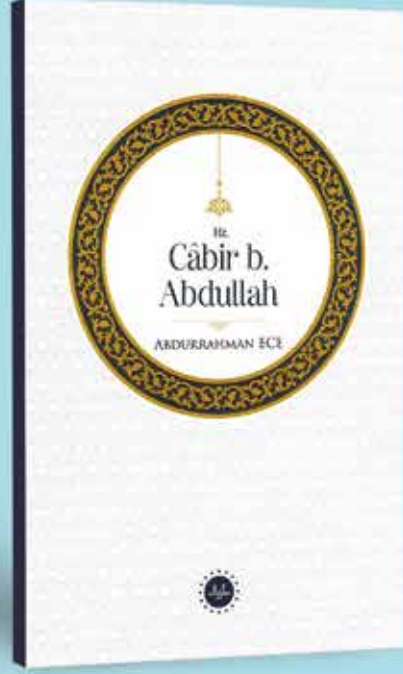
■ Bir'den Binler
Yenilgi Sanılan
Zaferler

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

YAYINLARIMIZ

İkinci Akabe Biati'ne katılanların en küçüğü olan Cabir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in vefatına kadar onun yanından hiç ayrılmamış, her vesileyle ona sadakatini ve küçük yaşta verdiği bağlılık sözüne vefasını göstermiştir. Kanaati, cömertliği, misafirperverliği, sabır ve metanetiyle günümüz gençlerine rol model olacak örnek şahsiyetlerdendir.

Cenab-ı Hak, insanı en güzel surette yaratmıştır. (Tîn, 95/4.) İnsanı bir erkek ile bir dişiden yaratan Rabbimiz katında en değerli olanlar, takva sahibi olup O'na karşı gelmekten en çok sakınanlardır. (Hucurât, 49/12.) Takva sahipleri Allah'ın emir ve yasaklarına uyarlar. İslam'ın emir ve yasakları kişiyi fitrata aykırı hâllerden koruyarak onun özüne uygun bir tarzda yaşamasını sağlar. Resulüllah (s.a.s.), her doğan çocuğun fitrat üzere doğduğunu (Müslim, Kader, 23.) bildirmiştir. Fitrat, insanın yaratılıştan sahip olduğu asli ve tabii özellikleridir.

Biyolojik cinsiyete müdahale, fitrata aykırı olup zarurat-ı hamseden nesli bozmaya yöneliktir. İnsanın kendi eliyle kendi türünü bozmaya yönelik bu girişimler aklen de dinen de kabul edilemez. Biyolojik cinsiyeti inkâr etmeyi, fitrata aykırı cinsiyet rollerinin dayatılmasını, cinsiyete müdahaleyi, Allah'ın verdiği fitratı bozmayı dillendiren çeşitli hareketlere karşı bireyleri, aileyi, nesilleri, toplumu koruma yönünde yapılan çalışmaların yanı sıra cinsiyetsizleştirme hareketine karşı aileler de bilinçli olmalıdır. Geleceğimiz olan çocuklarımıza verilecek eğitim bu yönde oldukça önem arz etmektedir. Temiz, bozulmamış bir fitrata sahip nesiller kendine, ailesine, topluma, çevreye, kâinata ve Yaradan'a karşı yabancılaşmaz. Fitratından uzaklaşan nesiller ise yabancılaşır. Bu yabancılaşma da kişinin dünya ve ahiret saadetine mani olur.

“Fitratı Korumak” dosya konusu ile huzurlarınıza çıktığımız Ekim sayısında Doç. Dr. Merve Özaykal, “Teknoloji Çağında İnsanı ve Bedeni Korumak: Yaratılışı Değiştirmeme ve İnsanlık Onuru Prensipleri Işığında Bir Değerlendirme”; Prof. Dr. Selim Özarlan, “Gençlerimizi Cinsiyetsizleştirme Çabaları”; Dr. Öğretim Üyesi Gülsüm Pehlivan Ağırakça, “Fitrata Müdahalenin Bireysel ve Toplumsal Sonuçları” başlıklı yazıları ile fitratı bozmanın, fitratı bozan çeşitli müdahalelerin, cinsiyet değiştirme söylemini savunan hareketlerin tehlikelerini ele aldılar. Cinsiyetsizleştirme söylemlerine karşı çocuklara verilecek eğitim dâhil olmak üzere bu konuya dair önemli hususları Prof. Dr. Zeki Bayraktar ile yapılan söyleşide bulacaksınız.

2023 yılının Ekim ayından itibaren canımızı yakmaya devam eden, Gazze'de Müslüman kardeşlerimize karşı başlayan soykırımın maalesef birinci yılı doldu. “Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.” (Müslim, Birr, 66.) hadis-i şerifi mucibince Gazze'de, Batı Şeria'da, Kudüs'te, Filistin'deki vahşet ve zulme karşı duaya, boykota ve kardeşlerimizin yanında durarak yardıma devam edeceğiz.

Mescid-i Aksa'nın ve Müslümanların bir an evvel feraha ve felaha kavuşması temenni ve duasıyla sizleri Ekim sayımızla baş başa bırakıyorum.

Cafer Tayyar DOYMAZ

İÇİNDEKİLER

6 GÜNDEM

TEKNOLOJİ ÇAĞINDA İNSANI VE
BEDENİ KORUMAK: YARATILIŞI
DEĞİŞTİRME VE İNSANLIK
ONURU PRENSİPLERİ İŞİĞİNDA
BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Merve ÖZAYKAL

10 GÜNDEM

GENÇLERİMİZİ
CİNSİYETSİZLEŞTİRME
ÇABALARI

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN

14 GÜNDEM

FİTRATA MÜDAHALENİN BİREYSEL
VE TOPLUMSAL SONUÇLARI

Dr. Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. ZEKİ BAYRAKTAR:

“FİTRATA AYKIRI YAPILAN HER MÜDAHALE
KİŞİNİN VE TOPLUMUN HAYATINA YAPILAN
MÜDAHALEDİR. ONUN İÇİN DİN, DİL YA DA
IRK AYIRT ETMEKSİZİN FİTRATA AYKIRI HER
NE YAPILIYORSA İNSANLIĞIN SELAMETİ
ADINA ONUN KARŞISINDA YER ALMALIYIZ.”

Mahir KILINÇ

22 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KÜRESEL BİR TEHDİT:
CİNSİYETSİZLEŞTİRME
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ
BAKIŞI VE ÇALIŞMALARI

Ayşe Nur ALTINKAYNAK BALKAN

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM

DİN GÖREVLİSİ OLMAK

Meral GÜNEL

30 DİN DÜŞÜNCE YORUM

DİNİN İRŞAD VE EĞİTİMİNDE
KEVNÎ AYETLERDEN NEDEN İSTİFADE
EDİLMEZ?

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

36 VAHYİN AYDINLIĞINDA

HZ. PEYGAMBER:
EN GÜZEL ÖRNEK

Doç. Dr. Bayram KÖSEĞLÜ

diyanet

SAYI

406

EKİM

2024

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Hüseyin ARI
Dr. Mahmut KAYIŞ
Dr. Halil KILIÇ

Editör
Dr. Esma GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR
Sema BAYAR
Nisanur Mukaddes UYANIK

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

38 HADİSLERİN IŞIĞINDA

MELEKLERİN DUA EDİP İSTİĞFARDA
BULUNDUĞU KİMSELER

Dr. Ahmet OĞUZ

40 DİYANET ARŞİVİ

CENAZE HİZMETLERİ VE
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Dr. Mehmet BULUT

42 YARININ DÜNYASI

SANAL OYUNLARDAN DİN ALGISI

Doç. Dr. Mahsum AYTEPE

46 BUNU KONUŞALIM

OSMAN ARSLANTAŞ:
"DİJİTAL DÜNYANIN SUNDUĞU İMKÂNLARDAN
FAYDALANARAK DAHA GENİŞ BİR KİTLEYE
ULAŞIRKEN CAMİ GİBİ TOPLU İBADET
MEKÂNLARININ MANEVİ ATMOSFERİ VE YÜZ
YÜZE İLETİŞİMİN GÜCÜ KORUNMALIDIR."

Mahir KILINÇ

48 DİN TARİH TOPLUM

BİR'DEN BİNLER
YENİLGİ SANILAN ZAFERLER
Rümeysa OĞUZ

50 DİN TARİH TOPLUM

MAHZUN NAMAĞAHLAR
MAHRUM SİMLER
Yunus ÖZDAMAR

54 KUR'AN SURELERİ

HAC SURESİ
Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

60 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

DİKKATİN DAĞILMASIN
Özlem KARAPINAR

64

İNSANÜSTÜ KURTARICI BEKLENTİSİ
VE İNANCIN İSTİSMARI
Abdurrahman AKBAŞ

68 KIRILMA NOKTASI

GAZZE SOYKIRIMI:
MODERN İNSANIN VİCDAN İMTİHANI
Alparstan AKÇA

70 KAFAMA TAKILANLAR

KADER ÖZGÜRLÜĞE ENGEL Mİ?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

72 ÇAĞIN ÂLİMLERİ

CEVDET SAİD
ÜMMETİ DERT EDİNİMİŞ BİR DÜŞÜNÜR
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

MUTLULUK VE HÜZÜN İÇ İÇE
Esra OBUZ

78 HATİRA DEFTERİ

TÜKENMESİN HİÇ UMUTLARIMIZ
Muammer KÖKLÜ

80 KİTAPLIK

İSLAM'DA SAHABENİN YERİ VE ÖNEMİ
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -
Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 27.09.2024

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

FITRATI KORUMAK

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Yüce Allah tarafından madde ve mana, mülk ve melekût boyutuyla en güzel kıvamda var edilen insan, birtakım müspet ve menfî hasletlerle donatılmış mükerrem ve mükellef bir varlıktır. “Nefse kötü ve iyi olma yeteneklerini yerleştirene (yemin olsun) ki, nefsinin arındırılan elbette kurtuluşa ermiştir. Onu kötülöklere boğan da ziyan etmiştir.” (Şems, 91/8-10.) ilahî fermanı, insanın söz konusu iki hasletine dikkat çekmekte ve ona bu doğrultuda önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Bu ayetler, aynı zamanda insanın iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, hak ile batılı bilme, tanıma, ayırt etme kabiliyetiyle yaratılmış ve bunlar arasında tercih yapabilecek irade, güç ve imkân ile donatılmış olduğuna da işaret etmektedir. Kendisine bahşedilen bütün bu kabiliyetlerin yanı sıra doğrudan ilahî vahye muhatap kılınmış olması ise insanın sorumluluğunu daha da artırmaktadır. Allah'ın son ve evrensel mesajı Kur'an-ı Kerim'in eşref-i mahlûkat, yer-

yüzünün halifesi ve kendisine verilen emaneti üstlenmeyi kabul eden bir varlık olarak tanımladığı insanın en temel sorumluluğu, zıtlıklar arasında fitrata ve dolayısıyla ilahî murada uygun bir seçim yaparak hayata dair ideal dengeyi yakalamasıdır.

Bu bağlamda her şeyi kuşatan belirleyici rehberliğiyle Kur'an-ı Kerim, insanı en doğru olana ulaştıracak yolu aydınlatan nurlu bir kandil mesabesinde-dir. Nitekim ilahî vahyin bütün ilke, ölçü ve hükümleri, insana temiz fitratı muhafaza etmenin yolunu göstermektedir. Nefsin olumsuz telkinleri karşısında insanın aklını ve iradesini kullanarak her şartta en korunaklı liman olan fitrata yönelmesini istemektedir. Bu noktadan bakıldığında tabiattaki tüm işleyişin Allah'ın koyduğu ölçü ile ilerlemesi ve tüm varlığın bu düzene teslim olarak itaat içinde olması, varlık-fitrat veya kulluk-fitrat denklemiyle ifade edilebilir. Dolayısıyla Allah'a iman ve itaat etmek, O'ndan başkasına

kul olmaktan sakınmak ve hakikat üzere bir hayat yaşamak, selim fitratın bir gereğidir. Nitekim Cenab-ı Mevla, “O halde sen hanîf olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona yönel!” (Rum, 30/30.) fermanı ile fitratın tevhid inancı üzere daima hakka ve hayra yönelik bir istikamette bulunmak olduğunu beyan etmektedir. Bu durumda tevhidden uzaklaşan kimse, nefsinin kötü telkinlerine boyun eğmiş, varoluş gayesinden yüz çevirmiş ve fitratının hilafına bir yol tutmuş demektir.

Esasen fitrat, insanın dini kabul hazırlanması ya da Allah'ın mahlûkatını kendisini bilme ve yaratılış gayesini idrak etme istidatı anlamına gelmektedir. Bu sebeple özü itibarı ile saf ve temiz kalmayı, bozulmamışlığı ifade eder. Ne var ki fitrat, zaman zaman aile, toplum, çevre gibi unsurların etkisiyle pasif bir istidat haline gelebilmekte ve böylece insan, yaratılışına ve varoluş gayesine aykırı tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir. Zira insanın maddeden ve manen inşa sürecinde, inanç ve yaşantısının, tavır ve davranışlarının şekillenmesinde ailenin ve içinde bulunduğu çevrenin çok büyük bir rolü bulunmaktadır. Doğan her çocuğun fitrat üzere doğduğunu fakat daha sonra ailesinin etkisi ile farklı inançlara sahip olabileceğini ifade eden hadis-i şerif

(Buhârî, Tefsîr, (Rûm) 2; Müslim, Kader, 22.), bu hakikate vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle fitratın muhafaza edilmesi noktasında aileye düşen görevler ve özellikle bir rol model olarak ebeveynin çocuğun yetişmesindeki rolü üzerine iyi düşünülmesi gerekir.

Fitratın muhafazası hususunda çevresel etkenlerin yanı sıra kişinin iç dünyası ve nefsanî eğilimleri de önemli bir risk unsurudur. Bu anlamda Hz. Peygamber (s.a.s.), “Rabbim buyuruyor ki ben bütün insanları salim fitrat üzere dünyaya gönderdim. Sonra şeytanlar onları dinlerinden saptırdılar.” (Müslim, Cennet, 63.) hadis-i şerifiyle fitratın selameti yahut tahrifatı hususunda çevresel etkilerden ayrı olarak bireysel sorumluluklara da dikkat çekmektedir. Bu nebevi uyarı, aynı zamanda insanları, nefsin ve şeytanın telkinlerinden uzaklaşmaya, tevhide, güzel ahlaka ve müstakim bir yolda faydalı işler yapmaya teşvik etmektedir.

Fitratla ilgili gözetilmesi gereken önemli bir husus da insanın biyolojik gerçekliğidir. Yüce Allah, insanı iki farklı cins olarak ahsen-i takvim üzere yaratmış, her ikisini de birbirini bütünleyen/tamamlayan özelliklerle donatmış ve bu farklılığı, hayatın ve neslin devamı ve düzeni için vesile kılmıştır. Dolayısıyla cinsiyet, fitratın en temel

sabitelerinden biridir. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.s.) erkekleri kadınlara, kadınları da erkeklere benzemeye çalışmaktan men etmiştir. (Buhârî, Libâs 62.) Ne yazık ki bugün insanlık, cinsiyeti toplumsal bir problem olarak gören ve cinslerden birini diğerine benzeterek ya da insan fitratına tamamen savaşarak cinsiyetsiz bir toplum oluşturma çabası içine giren sapkın bir anlayışla karşı karşıyadır. Cinsiyetsizliği teşvik edici her faaliyeti destekleyen bu anlayış, gelinen noktada neslin devamlılığını ve insanlığın istikbalini tehdit eder bir boyuta ulaştırmıştır.

Bilinmelidir ki fitratın tahrip edilmesi, hakikatin, hukukun ve ahlakın da tahrip edilmesidir. Dolayısıyla fitrata dair bu dejenerasyon karşısında sessiz ve duyarsız kalan toplumların felakete sürüklenmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple bireysel ve toplumsal hayatın denge ve huzuruna kasteden teşebbüslerin farkında olmak, onlara karşı hakikati savunmak, fitratı ve güzel ahlakı muhafaza etmek, herkes için en temel insanî sorumluluktur. Bu anlamda yapılması gereken, müspet ve menfi hasletler denkleminde hangi taraf beslenirse onun galip geleceğinin bilinciyle hareket ederek, yaratılış gayesine uygun bir hayatı vahyin rehberliğinde tahkim etmektir. ■

TEKNOLOJİ ÇAĞINDA İNSANI VE BEDENİ KORUMAK: YARATILIŞI DEĞİŞTİRMEME VE İNSANLIK ONURU PRENSİPLERİ IŞIĞINDA BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Merve ÖZAYKAL

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son yüzyılda tıp teknolojileri, cerrahi uygulamalar ve genetik mühendisliği gibi alanlarda kaydedilen devrim niteliğindeki gelişmeler, insan bedenine ve doğaya bakışımızı ve müdahale biçimimizi köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Beden âdeta, Allah tarafından verilmiş, değiştirilemez bir şey olmaktan çıkmış, söz gelimi cerrahi veya cerrahi olmayan estetik müdahalelerle yeniden şekillendirilebilen, istenildiği gibi değiştirilebilen bir nesne hâline gelmiştir. Yine cerrahinin ilerlemesiyle birlikte cinsiyet değiştirme operasyonlarının mümkün hâle gelmesiyle cinsiyet kavramı da sabit bir olgu olmaktan çıkarak akışkan bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Genetik mühendisliğindeki gelişmeler sayesinde ise embriyo aşamasındaki müstakbel bir insanın genetik yapısına müdahale edilebilmesi mümkün olurken bitkilerde genetik modifikasyon çok-

tan sıradan bir uygulama hâline almıştır. Bir yandan tıp, teknoloji ve mühendislik alanlarındaki bu gelişmelerin avantajlarından yararlanırken diğer yandan da transhümanizm felsefesini yakından takip etmekte ve yapay zeka teknolojilerinin hızla gelişimini hem merakla hem de endişeyle izlemekteyiz. Bu gelişmelerin tam ortasında yer almamıza rağmen onları kontrol edememek, süreçlerin yönünü belirleyecek ve ortaya çıkacak sonuçları denetleyecek bir mekanizmanın gerekliliğini bize hatırlatıyor. Elbette Müslümanlar için bu mekanizma temelde “din” ve dinden keskin sınırlarla ayrılması imkansız olan “etik” olacaktır.

Bu gelişmeler karşısında Müslümanların temel kaygısı, Allah’ın rızasını gözeterek yaşamayı başarabilmek ve insana, diğer canlılara ve doğaya emanet bilincinden sapmaksızın doğru bir şekilde muamele edebilmektir. Tarihte eşi benzeri

olmayan yeni müdahale biçimleri, sadece günlük hayattaki karar alma süreçlerimizi zorlaştırmakla kalmıyor, aynı zamanda insana, canlılara ve doğaya bakışımızı bütüncül ve felsefi bir yaklaşımla yeniden gözden geçirmemizi de zorunlu kılıyor. Bugün, hayatın anlamı olan dinin ve manevi değerlerin yavaş yavaş hayatın periferisine atılmasıyla insanlık daha da madeci ve seküler bir hâle geldi. Bunun sonucunda eşya üzerinde kurulan hâkimiyet artık insan ve bedeni üzerinde de kurulmaya başlandı. Buna ek olarak materyalist ve seküler paradigmanın hakim olduğu bu çağda, Müslümanların kendi kavramlarıyla ve prensipleriyle düşünmesi de güçleşti. Bu noktada, “Allah’ın yarattığını değiştirmeme” ve “insanlık onurunu koruma” şeklinde özetlenebilecek Kur’ani ve nebevi prensipler belki de bugün geçmiştekinden çok daha fazla ehemmiyet arz etmekte ve manidar olarak

karşılık bulmaktadır. Bu sebeple yazımızda, çağdaş gelişmeler karşısında hatırlanmasında fayda olduğunu düşündüğümüz “sınır çizici” bu iki prensibi ele alacağız.

Allah’ın yarattığını değiştirmek (*tağyiru halkillah*) kavramı, hem Kur’an-ı Kerim’de hem de hadislerde olumsuz bir manaya işaret etmektedir. Nitekim Nisa suresinin 119. ayetinde, şeytanın insanların Allah’ın yarattığını değiştirmeleri için çaba harcamaya âdeta ant içtiği görülmektedir: “Allah o şeytana lanet etti ve o da ‘Andolsun ki senin kullarından elbette belirli bir pay alacağım.’ dedi. ‘Onları mutlaka saptıracağım, mutlaka onları kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim de (putlara adak için) hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler.’ Kim Allah’ı bırakıp da şeytani dost edinirse şüphesiz o, apaçık bir hüsrana düşmüştür.” (Nisa, 4/118-119.)

Ayet-i kerimeden yaratılışı değiştirmenin şeytani, istenmeyen ve dolayısıyla yasak bir eylem olduğu anlaşılrsa da kavramın mahiyeti ve manası farklı yorumlara konu olmuştur. Bu ifade müfessirlerce fiziksel yaratılışın ve cinsiyetin değiştirilmesini, insanın doğuştan getirdiği manevi ve fitri özelliklerinin değiştirilmesini ve doğanın tahrip edilmesini kapsayacak bir genişlikte anlaşılmıştır. Örneğin Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* adlı tefsirinde Allah’ın yarattığını değiştirmeyi neredeyse maddi ve manevi her türlü tahrifatı ve ifsadı içine alacak bir genişlikte yorumlamaktadır. Bununla bir-

likte yaratılışı değiştirmeye dair yorumlarda daha ziyade, insana ve doğaya yönelik tahribat ve ifsat içeren müdahaleler ön plana çıkmaktadır. Elmalılı'nın tefsirinde insana yönelik müdahaleler şu şekilde tasvir edilmektedir:

"...Hilkatin suretini veya sıfatını değiştirerek vechini tahvil edecekler, fıtratı kemâlîne götürececek yerde bozacaklar, çığırından çıkaracaklar. Tefsirlerde vârid olan misallere nazaran kadını erkek, erkeği kadın yapmaya çalışacaklar, kadın yerine erkek erkek yerine kadın kullanacaklar, bıyıklarını sakallarını yolaracaklar, suratlarını boyayacaklar, kılıkıklarını değiştirecekler, kulak burun kesip göz çıkaracaklar, erkekleri iğdiş edip hadım ağası yapacaklar, azâlarını vezâifi hıkiyelerinin hilâfına kullanacaklar..." (Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/445-446.)

Ayetlerin yanı sıra, Allah'ın yarattığını değiştirme olgusundan bazı hadislerde de söz edilmektedir. Örneğin, güzelleşmek için Allah'ın yarattığını değiştirerek dövme yapan ve yaptırınlar, kaşlarını yolarlar ve dişlerini törpüleyip inceltenlerin ilahî rahmetten uzak olduğu (Buhari, Libas, 82.) hadisi birtakım fiziki yaratılışa müdahale biçimlerini Allah'ın yarattığını değiştirmek kapsamına almaktadır. Bu rivayette temizlik amacı taşımayan ve ayrıca tıbbi bir gereklilik veya zaruretin de bulunmadığı bazı bedene müdahale örnekleri zikredilmiş ve bu işi yapan kişiler eleştirilmiştir. Diğer yandan bedene yönelik olmasına rağmen temizlik ve bakım amacı içeren bazı müdahaleler hadislerde fıtrattan sayılmış ve

yapılması Efendimiz (s.a.s.) tarafından teşvik dahi edilmiştir: "Beş şey fıtrattandır: Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altı kıllarını yolarak." (Buhari, Libas, 64; Müslim, Taharet, 16.) Öyleyse olumsuz anlam taşıyan bedene müdahale veya taşıyıcı (değiştirme), bu amaçların dışında kalan bazı işlemler olmalıdır. Hadislerde zemmedilen bedene yönelik bu üç işlemin ortak paydasını tespit etmek kolay olmasa da bedene zarar veya acı verme, bedende kalıcı değişiklik yapma, kendini gösterme ve aldatma amacı taşıma gibi illetler üzerinde düşünmek mümkündür. Neticede zikredilen ayet ve hadislerden, insana ve bedene müdahalede sınırsız bir özgürlük olmadığı anlaşılmakta ve bu şekilde Müslümanlar insan tabiatını ve bedeni koruma üzerinde tefekküre davet edilmektedir.

Çağdaş tıbbi ve teknolojik gelişmelerin incelenmesinde hayati ve merkezi rol oynayan bir diğer kavram, İslami literatürde kerâmetü'l-insan olarak ifade edilen, "insanlık onuru" şeklinde tercüme edebileceğimiz kavramdır. Fıkıh kitaplarında insanın ve bedeninin ahlaki bir statüsü olarak saygınlık, "Andolsun, biz insanoğlunu onurlu/saygın kıldık." (İsra, 17/70.) ayetinde geçen "kerramna" fiiliyle aynı kökten gelen "kerame" kelimesiyle ifade edilir. Allah'ın diğer varlıklar arasında yalnızca insana bahsettiği bu özellik, fıkıh kitaplarında (Kur'ani kullanım ile bağlantılı olarak) insanın saygınlığı "kerame'tü'l insan", bedeninin saygınlığı "kerame'tü'l-beden" şeklinde ifade edil-

miş ve insanın onurlu ve saygı değer (mükerrerem) oluşu sıklıkla ve çeşitli bağlamlarda vurgulanmıştır. Zira insan, yaratıcının kendisine ruhundan üflediği (Hicr, 15/28-29.) ve halife sıfatına sahip (Bakara, 2/30.) tek varlıktır. Ayrıca yerlere ve göklere tekelif edilen emaneti taşıma görevini insanın üstlenmiş olması da (Ahzab, 33/72.) insanın sorumluluk sahibi ve bunun bir sonucu olarak saygın bir varlık olduğunu göstermektedir. Hanefi fakih Debusi, Allah'ın emaneti taşıması için yarattığı insana, hak ve sorumluluklara ehil olabilmesi için akıl ve zimmet verdiğini ve bu yüzden her insanın dokunulmazlık (ismet), hürriyet ve malikiyet haklarıyla donatıldığını ve Kur'an'da "emanet" olarak adlandırılan bir sorumluluk olan Allah hakları ile yaratıldığını söyler. (Debusi, *Takvimü'l-Edille*, 417.)

Allah Teâlâ tarafından insana bahşedilen onur, şeref ve haysiyet, onun maddi ve manevi tüm varlığına sirayet etmekte, insanın mükerrerem bir varlık olması, bedeninin de saygıdeğer oluşu ile sonuçlanmaktadır. Hanefi fakih İmam Serahsi'nin de ifade ettiği üzere, insanın bedeni ve organları da insanın sahip olduğu "saygınlık" sıfatını taşır. (Serahsi, el-Mebsut, 15/125.) İnsanın ve bedeninin saygınlığı kişiye sıkı sıkıya bağlı, salt insan olması sebebiyle kişiden ayrılmayan bir üst değerdir. Bu sebeple fıkıhta bedene zarar veren, bedeninin asli yapısını bozan ve değiştiren bazı müdahaleler kabul görmez. Zira saygınlığına riayet edilmediğinde beden ve dolayısıyla insan aşağılanmış, küçük düşürülmüş veya sıradanlaştırılmış olur (Merginani, *el-Hida-*

ye, 3/46; İbnü'l-Hümmam, *Fethü'l-kadir*, 5/202-203; *el-Fetava'l-Hindiyye*, 3/115-116.) Hâlbuki insanın, yaratıcının kendisine bahsettiği saygınlık ve onur sıfatına uygun bir hayat sürmesi İslam'ın temel gayelerinden biri olup canın ve bedeninin saygın ve dokunulmaz oluşu ilkeleri hukukun temel taşlarından sayılmıştır.

İnsanoğlunun ve bedeninin saygınlığının bir uzantısı olarak hukuki dokunulmazlığı “hurme” kelimesiyle ifade edilmiş ve insanla birlikte bedeninin de “muhterem” olduğu belirtilmiştir. İnsan bedeninin dokunulmazlığı, İslam'ın temel maksatları (makasidu'ş-şeria) arasında ilk sıralarda yer alan “canın korunması (hifzu'n-nefs)” prensibinin bir uzantısı ve gereğidir. “Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıyma.” (İsra, 17/33.) ayetinde canın dokunulmaz kılınışının “harrame” fiili ile ifade edilmesi, fıkıh kitaplarında tıpkı onur/saygınlık gibi dokunulmazlığın da (beden özelinde) Kur'ani bir kavrama referansla kullanıldığını göstermektedir. Bu noktada “hurme” kelimesinin “özünde yasak olma, yasaklama ve sınır koyma” anlamları hatırlanmalıdır. (İbn Manzur, *Lisanul-Arab*, 12/119-130.) Kelimenin anlamı dahi beden üzerinde tasarrufta hem üçüncü kişiler hem de kişinin kendisi açısından birtakım hukuki sınırlar çizildiğini göstermektedir.

Görüldüğü üzere, gerek Allah'ın yarattığını değiştirmeme gerekse insanlık onuru ve bedeninin saygınlığı prensipleri insana ve insan bedenine müdahaleye birtakım sınırlamalar getirmektedir. Bu ilkeler bazen sarih bir ayet veya hadis ile bazen be-

dene müdahaleyi gerektirecek tıbbi endikasyonun ya da zararretin yokluğu ile bazen ise yapılan uygulamanın bedene açıkça zarar verici oluşu ile desteklenmektedir. Yukarıda zikrettiğimiz üzere estetik amaçlarla dövme yaptırmanın hadislerle yasaklanması buna örnek verilebilir. Hadiste yasaklanan unsurlara binaen günümüzde tıbbi bir gerekçe bulunmaksızın sırf güzelleşmek, dikkat çekmek, karşı cinse cazip gelmek, daha genç görünmek, modayı takip etmek, ünlü bir kimseye benzetmek gibi amaçlarla gerçekleştirilen estetik amaçlı müdahaleler yaratılışı değiştirme kapsamında görülebilir. Bu tür uygulamalarda tıbbi endikasyonun yokluğu, kısa veya uzun vadede risk ve komplikasyonlar içerebilen cerrahi operasyonlara veya bedene yönelik müdahalelere maruz bırakılma gerekçesini ve aynı zamanda doktorun kişinin bedenine müdahalesini hukuki hâle getiren şeyin ne olduğunu sorgulatmaktadır. Yine kişinin üreme yeteneğini geri dönüşü olmayacak şekilde kalıcı olarak sonlandırmak gibi bedene açıkça zarar veren uygulamalar, yaratılışı değiştirme ve fitratı bozma kapsamında değerlendirilmektedir. Benzer şekilde cinsiyet konusunda insanın asli yaratılışını korumasının ve tahriften kaçınmasının gerekliliği, kasten karşı cinse benzemeye çalışmayı yasaklayan hadisler üzerinden okunabilir. (Buhari, *Libas*, 61.) Öyleyse insan bedeninde salt güzelleşmek veya karşı cinse benzemek gibi amaçlar taşıyan değişikliklere gitmek, Allah'ın yarattığını değiştirme ve bir bakıma Yüce Yaradan'a saygısızlık olarak an-

laşıldığı gibi insan onurunu zedeleyici bir unsur olarak da görülebilir. Başka bir örnek olarak günümüzde, üçüncü şahıslara ait sperm, yumurta, embriyo gibi üreme hücrelerinin kullanılmasının yaygınlaşması başta neslin bozulması/karışması olmak üzere pek çok mefsedete yol açmakta, nesil güvenliğini ortadan kaldırmaktadır.

Netice itibarıyla modern tıp ve teknolojinin sağlık ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik sunduğu pek çok faydayı inkâr etmek mümkün değildir. Ancak bu imkânlar, Allah'ın yarattığı doğal dengeye müdahale, insanlık onurunun zedelenmesi, nesillerin karışması ve doğanın tahribi gibi ciddi tehlikeleri de barındırmaktadır. Müslüman bireyler ve toplumlar, bu gelişmeleri sorgusuz kabul etmek yerine, öncelikle bunları temel dinî ve ahlaki değerlerin korunması çerçevesinde, insanın manevi ve metafizik boyutlarını da göz önünde bulundurarak değerlendirmelidir. Artan imkânlar karşısında, her teknolojik yeniliğin caiz ya da ahlaki olmadığını hatırlamak gerekir. Bugün, Allah'ın yarattığını değiştirmeme ve insanlık onurunu koruma gibi ilkeler, modern çağın sorunları karşısında çok daha kritik bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda estetik müdahaleler, cinsiyet değiştirme ameliyatları, kök hücre çalışmaları, klonlama, genetik uygulamalar ve taşıyıcı annelik gibi insana ve bedene yönelik müdahalelerin İslam'ın temel değerleri ışığında ve kendi geleneğimizden beslenmek suretiyle fıkhi, kelami, felsefi ve etik boyutlarıyla derinlemesine incelenmesi büyük önem taşımaktadır. ■

GENÇLERİMİZİ CİNSİYETSİZLEŞTİRME ÇABALARI

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son zamanlarda bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de dış destekli ve dış kaynaklı bazı sivil toplum kuruluşları (STK) ve çevreler, teknolojinin gücünden yararlanarak insanın doğal yaşam alanı olan tabiatı (doğayı) ve çevreyi kimyasal maddeler ve genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) yoluyla dönüştürüp tahrip etmeye çalıştıkları gibi insanı da yaratılış ve fitratından yani yaratılıştan sahip olduğu belli fiziki ve biyolojik özelliklerinden uzaklaştırarak dönüştürmek istemektedirler. (Fitrat, “yarmak, ikiye ayırmak, icat etmek, yaratmak” manalarına gelen fatr kökünden gelen bir isim olup “yaratılış, belli yetenek ve yatkınlığa sahip oluş” anlamında kullanılmaktadır. Bk. Hüseyin b. Muhammed Ragıp İsfehânî, *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur’ân*, İstanbul: Daru'l-Kahraman, 1986.) Bunu da insanı doğal olarak yaratıldığı biyolojik cinsiyetinden uzaklaştırarak yani erkeğe erkekliğinden, kadınsa kadınlığından uzaklaştırarak, cinsiyetsizleştirerek yapmaya çalışmaktadırlar. İnsanın biyolojik cinsiyetini inkâr eden, cinsiyetsizleştirme ideolojisini yaymak için telkin ve teşvik çalışmalarında bulunan LGBTQ vb. hareket ve çevreler, kadın ve erkeğin birlikteliğiyle kurulmuş olan aile kurumunu, sağlıklı nesillerin çoğalması, dinî değerlerin ve geleneğin aktarılmasını sağladığı için gereksiz görmekte hatta insanlık için zararlı bile olduğunu iddia edebilmektedir. Hâl-buki aile, insanlık tarihinin başından itibaren ilahi yahut gayri ilahi toplumlarda toplumun temel taşı olarak görülmeyle birlikte sağlıklı toplumların meydana gelmesinde de merkezî unsur olarak kabul edilmiştir. Çünkü insan yavrusunun kimlik ve kişilik edinmesi ve gelişmesi aile kurumu içerisinde başlar. Bunlara ilaveten inançlar, değerler, gelenek ve göreneklerle iyi ve yararlı alışkanlıklar ilk ve en sağlıklı bir biçimde aile kurumu içerisinde kazanılır.

Cinsiyetsizleştirme düşüncesi ya da ideolojisi, sınırları olmayan; etik/ahlaki ilkelerin, imana dayalı değer ve erdemlerin yok sayıldığı bir toplum var etme amacını gütmektedir.

Aile, inanç ve ibadetlerin, ahlaki davranışların, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi etik ve ahlaki değerlerin tecrübeyle öğrenildiği sosyal ortamın adıdır. Sağlıklı bir aile ortamında yetişen genç, güzel ahlakı oluşturan sabır, iffet, cesaret ve adalet sahibi; nezaketli, iyimser ve ümitli; mütevazı, ileriye bakan; tarzı ve davranışları düzgün, eylem ve davranışlarında bilinçli ve uyanık olur. Aile ocağının en belirgin özelliği, sevgi ve saygı odaklı bir ilişkiler dünyası olmasıdır. (Selim Özarlan, “Evlilik Yaşı ve İçerdiği Sorunlar”, 251.) Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.s.), mutlu ve erdemli toplum düzeni oluşturmak için insanlar arasında evlenip aile kurmayı kolaylaştırmış, insanları özellikle gençleri aile kurmaya teşvik etmiştir. (Buhari, Nikah, 3; Müslim, Nikah, 1; İbn Mace, Nikah, 1.) Peygamber Efendimizin evliliğe teşvik ile ilgili hadis-i şerifleri, evliliğin insanın hürmet ve saygınlığını koruduğunu göstermektedir.

Eşlerin arasında sevgi ve merhametin var edilmesi, Kur’an-ı Kerim’de, Allah’ın varlığı ve kudretine delil olarak zikredilmiştir. (Rum 30/21.) Ayet-i kerimeden, evlenip aile kurmanın önemi bir kez daha anlaşılmalıdır.

Son ilahi din olan İslam’ın kutsal kitabı Kur’an’ın farklı ayetlerinde belirtildiği gibi evlilik veya aile kurmanın en temel amacı, başta anne ve baba olmak üzere aileyi oluşturan bi-

reylerin huzur ve mutluluğunu sağlamak, beden ve aklen/zihnen sağlıklı nesiller yetiştirmek suretiyle insan soyunun devam etmesine katkıda bulunmaktır. (Nahl, 16/72.) Sağlıklı ve iyi nesiller yetiştirmek ve devamını sağlamak da ancak aile ocağında gerçekleştirilebilmektedir. (Taşköprizade Ahmed Efendi, *Ahlak-ı Adudiyye Şerhi*, 184; Hüsameddin Erdem, *Ahlak Felsefesi*, 149.) Şu ayet bu hususa işaret etmektedir: “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar meydana getirip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.” (Nisa, 4/1.)

İslam aileyi ve aile hayatını dolayısıyla da toplumun geleceğini sağlam ve sarsılmaz ilke ve normlara bağlamak için meşru olmayan (gayri-meşru) birleşmeleri yasaklamış, meşru nikâh tarzının dışındaki nikâh biçimlerini uygulamadan kaldırmıştır. Aileyi oluşturan iki unsurdan biri olan kadın, eskiden ancak çocuk doğurduktan sonra aileye dâhil edilirken Hz. Peygamber’in uygulamasıyla evlilikle (nikâhla) birlikte aileye dâhil edilmiştir.

Yine LGBTQ ve vb. insanın biyolojik cinsiyetini inkâr eden çevreler ve akımlar, birey, erkek ya da kadın hangi cin-

siyette dünyaya gelirse gelirse cinsiyet seçiminin bireyin kendisine bırakılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu sebeple çocukların aileleri tarafından biyolojik cinsiyetlerine göre büyütülmesi ve yetiştirilmesini yanlış olarak görürler. Güya cinsiyetsizleştirme ile toplumlarda bulunan kadın erkek eşitsizliğinin son bulacağı ileri sürülür. Önceki zamanlarda yapılan hatalar daha büyük yanlışlar yapılarak ortadan kaldırılamaz. Tarihlerinde kadını şeytanın meydana getirdiği bir çirkinlik olarak görerek onu küçümseyen ve insan sınıfına koymayan Batı Uygurluğu (Selim Özarlan, *Günümüz Kelam İnanç Problemleri* (Ankara: Nobel Yayınları, 2016), 132.) yaptığı yanlışın diyetini, günümüzde sözde eşitlik ve özgürlük sloganıyla kadının yaratılışını bozma, biyolojik cinsiyetini ve fizyolojik niteliklerini inkâr etme gibi daha vahim hatalar yaparak ödemeye çalışmaktadır. Biyolojik cinsiyeti inkârla cinsellik konusunda erkek kadın ayrımı yapmamaya çalışan bu tahrip ideolojisinin savunucuları bu görüşlerini ifade etmek için genderfluid (akışkan cinsiyet), genderfree, agender, genderqueer, nongendered (cinsiyetten bağımsız), non-binary (ikili cinsiyet dışı, ne erkek ne de kadın gibi davranma, yaşama) gibi birden fazla yeni terim üretilen insanların özellikle gençlerin gündemine sızmışlardır. Cinsiyetsizleştirme, cinsiyet değiştirme (gender reassignment)

ve eşcinselliği (homosexuality) savunan bu akım ve hareketler kendilerine 14 - 25 yaş aralığındaki gençleri hedef kitle olarak benimsemişlerdir. Bu yaş aralığını hedef kitle olarak saptamış olmalarının nedeni ise bu yaşlardaki gençlerin farklı olma, kendini gerçekleştirme arzusunda olmalarıdır. Yine bu yaşlardaki bireylerin haz ve duygularının peşinde koşup sonraki süreçlerde neler yaşayacaklarını hesaplayamayacak durumda olmaları da onları hedef kitle yapmaktadır. 10. yüzyıl filozoflarından Yahya İbn Adî, gencin haz ve arzularının peşinden koştuğunu şöyle ifade etmektedir: “Çünkü genç birisi çabuk etkilenir ve nefsi, arzulara yönelecek tabiatla olur. Zira o, başkasının bu arzulara kapılıp onları güzel bulduğunu ve elde etmeye çalıştığını görünce kendisi de bu kişiyi izlemeye ve onun haz aldığı şeylerle mutlu olmaya yönelecektir. Şehvânî gücünü kontrol edip yönetebilen kişi ise nefsinin dizginler ve arzuları konusunda iffetli olmaya başlar. Hem de çirkinliklerden çekinir, sakıncalı şeylerden korunur ve hazlarla ilgili hususlarda doğru istikamet üzere olur.” (Ebu Zekeriyya Yahya İbn Adî, *Tehzibü'l-Ahlak Ahlak Eğitimi*, Çev. Harun Kuşlu, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013), 72-73.)

Cinsiyetsizleştirme düşüncesi ya da ideolojisi, sınırları olmayan; etik/ahlaki ilkelerin, imana dayalı değer ve erdemlerin yok sayıldığı bir toplum var etme amacını gütmekte-

Aile, insanlık tarihinin başından itibaren ilahi yahut gayri ilahi toplumlarda toplumun temel taşı olarak görülmekle birlikte sağlıklı toplumların meydana gelmesinde de merkezî unsur olarak kabul edilmiştir.

dir. Cinsiyetsizleştirme, insanın yaratılışını yani biyolojik cinsiyetini tahrip eder. Cinsiyetsizlik ve eşcinsellik, insan neslinin devamına engel oluşturduğundan hem dinen hem de aklen çirkin kabul edilen kötü bir eylemdir. İnsan mahremiyeti, onur, şeref ve kutsiyetine de aykırıdır. Bu konuya İslam âlimi İmam Ebu Mansur el-Matürîdi (ö. 944), “Bu hususta ilahi bir yasaklama olmasa bile akıl bu tür sapmayı haram kılar.” diyerek açıklık getirmiştir. (Matürîdi, *Te'vilat*, 2/256, 542; 3/58.) İnsanların cinsiyetsizleşerek yaşamasına gayret eden bu tür ideoloji ve çevrelerin hedef noktasında başta aile kurumu gelmektedir. Çünkü cinsiyetsiz ya da eşcinsel bireylerin, topluma yeni nesiller kazandıran sağlıklı bir aile hayatı sürdürmesi mümkün değildir. Bu sebeple bu tür sapkın ideoloji ve hareketlerin toplumda yaygınlaştırılması aile kurumunu ve onun toplum hayatındaki önemli işlevini çökertmeye hatta yok etmeye yöneliktir.

O hâlde bu gibi fitri/doğal yaşam, biyolojik cinsiyet, evlilik ve aile karşıtı hareket ve akımların zararına karşı gençlerimizi ve gelecek nesillerimizi korumak bizim insanlık borcumuz olduğu gibi dinî bir görevimizdir. Gençlerimizi bu tür sapkınlıklardan koruyabilmek için de kadın ve erkeğin evliliğini kolaylaştırarak teşvik etmeli, bu şekilde aile kurumunun devamını sağlamaya çalışmalıyız. ■

FİTRATA MÜDAHALENİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL SONUÇLARI

Dr. Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fitrat kavramı ve fitrata müdahale

“Fitrat” kelimesi, insanın doğuştan sahip olduğu öz, yaratılış, belli yetenek ve yatkınlığa sahip oluş anlamına gelir. Genel olarak bir varlığın doğasına, temel özelliklerine, içsel yapısına, psikolojik ve fizyolojik özelliklerine, eğilim ve yeteneklerine işaret eden bir terimdir. Bu kavram, bir varlığın değişmeyen özelliklerini, doğuştan sahip olduğu sınırları ve sınırlılıkları tanımlamak için kullanılır. (Hayati Hökekleli, “Fitrat”, *DİA*, 13/47.)

Dinî perspektifte fitrat, insanların Allah tarafından yaratılmış doğal ve saf hâli olarak kabul edilir. İnsanın yaratılışındaki temel ve tabii özelliklerini ifade eder. İslam’a göre herkes fitrat üzerine doğar (Buhari, *Cenâiz*, 92.); bu da kişinin Allah’ı tanıma ve ona inanma yeteneğine sahip olduğunu ifade eder. (Araf, 7/172.) Kur’an, insanın doğuştan gelen fitratıyla yani Allah’ın yarattığı saf hâliyle doğruya yönelmeye yatkın olduğunu

nu belirtir. (Rum, 30/30.) Bu fitrat, ahlaki doğruları ve yanlışları ayırt etme kapasitesini de içerir. (Şems, 91/7-10.) Bu yüzden ahlak, İslam’a göre insanın doğasında mevcuttur. Fitrat, insanın doğası gereği iyiliğe, adalete ve doğru davranışlara meyilli olduğu anlamına da gelir.

Kur’an’da fitrat kavramı çok boyutlu bir yapıya sahiptir, yalnızca biyolojik bir yaratılışı değil, aynı zamanda ahlaki, manevi ve bilişsel boyutları da kapsar. Bu boyutlar tevhid, (Rum, 30/30.), ahlaki yeti (Şems, 91/7-10.), manevi derinlik (Secde, 32/9.), bilişsel yeti (Âl-i İmran, 3/191.), sosyal yaşam (Hucurat, 49/13.) ve bedenî yapı (Rum, 30/54.) şeklinde sıralanabilir. Bütün boyutlar, insanın hem bireysel gelişimi hem de toplumsal varoluşu için denge içinde çalışır. Kur’an, insanın, yaratılışındaki bu doğal yapıyı koruması ve ona uygun hareket etmesi gerektiğini vurgular.

Kur’an ayetleri dikkate alındığında fitratın boyutları ile ilgili farklı bir perspektif daha kar-

şımıza çıkar. Kur’an’da bir varlık olarak insanı, diğerlerinden ayıran temel özellikler olarak fitrat, genel bir mana ifade ederken bireysel özellikler bakımından fitrat, özel bir anlam taşımaktadır. Birincisi insanın “ne olduğu”, “diğer varlıklar karşısındaki konumu” ile ilgili olup fitratın ilk kademesi olarak değerlendirilebilir. (Bakara, 2/30.) İkincisi ise akıl (Ankebut, 29/43.), kalp (Hac 22/46) ve nefis sahibi (Şems, 91/7-10.) bir varlık olarak insan türünün genel özellikleri bakımından fitratıdır. Üçüncüsü de insanları birbirlerinden ayıran özellikler ve insan cinsine ait bireylerin her birinin bireysel farklılıkları ile ilgilidir. Bu fitri farklılıklardan biri cinsiyet (Hucurat, 49/13.), diğeri de mizaç ve kabiliyetlerdir. (İsra, 17/84.) Fitratın bütün boyutları hayatın içerisinde özellikle eğitimde merkeze alınması gereken parametreleri göstermektedir. (Z. Şeyma Arslan, “Fitrat Kavramı Çerçevesinde Eğitimde ‘İnsanın Neliği’ Sorusu”, *Doktora Tezi*, İstanbul 2006)

Bireylerin kendi fitri özelliklerine uygun yaşamaları, hem kişisel tatmin hem de toplumsal uyum için önemlidir. Ancak insan, diğer varlıklardan farklı olarak sınırlarını zorlayan ve aşabilen (olumlu ve olumsuz manada) aynı zamanda kendini gerçekleştirebilen bir varlıktır. Bu yönüyle insan her türlü müdahaleye, etkiye, gelişim ve değişime açık vaziyettedir. Do-

layısıyla zamanla çevresel etkiler ve yaşanan deneyimler, insanın fitratına/özüne zarar verebilir, insanı kendinden uzaklaştırabilir. Zira fitrat, varlığın başlangıç hâlini, henüz dış etkenlere maruz kalmamış doğal yapısını, ölçü ve ahengini gösterir. Bu noktada fitrata en fazla zarar veren unsur ise onu değiştirmeye yönelik bilinçli ve kasıtlı tavır ve eylemlerdir.

Fitrata müdahalenin bireysel ve toplumsal sonuçları

İnsan doğasının biyolojik ve psikolojik yapısının değiştirilmesi veya buna müdahale edilmesi anlamında kullanılan “fitrata müdahale” yani insanın doğuştan gelen özüne, tabiatına ve doğal eğilimlerine karşı yapılan baskı, yönlendirme veya deformasyon, felsefi ve dinî

bir tartışma alanıdır. Zira insanın yaratılışına, doğal hâline, kendi oluşuna zarar veren bu müdahaleler, kişinin psikolojik, manevi ve toplumsal dengesi üzerinde önemli etkiler yaratır. Bu müdahaleler, bireyin doğal gelişimini, içsel huzurunu ve toplumla olan uyumunu büyük oranda bozar. Genel olarak insana ve kâinata yapılan müdahaleler, kısa vadede olumlu sonuçlar veriyor gibi görünse de uzun vadede karmaşık ve ciddi sonuçlar doğurur. İnsana ve kâinata yapılan müdahalelerin sonuçları, biyolojik, ekolojik, psikolojik ve toplumsal açıdan geniş bir yelpazede değerlendirilmelidir. Kâinata müdahale nasıl ki iklim değişikliği, doğal afetler, doğal kaynakların tükenmesi gibi çevresel ve ekolojik sorunlara sebep oluyorsa insanın fitratına müdahalenin de birtakım olumsuz sonuçlarının olacağı aşikârdır.

Genel anlamda insanın fitri özelliklerini yok sayma veya baskılama, bireyin kendini gerçek anlamda tanımasını ve kabullenmesini zorlaştırır. Kişinin “gerçek benliği” konusunda kafa karışıklığına sebep olur. Kendi öz benliğine aykırı davranmak zorunda kalan insanlar, içsel bir çatışma yaşamaya başlar. Bu durum, sürekli bir stres hâli, kaygı bozuklukları ve depresyon gibi duygusal sorunlara yol açabilir ve kişinin kendilik algısında bozulma başlar. Kendi doğasına yabancılaşma ise kişide kimlik bunalımı yaratabilir. Kimlik krizine giren birey; kim olduğunu, neye inandığını veya hangi değerlere sahip olduğu-

nu ve yaşam amacını sorgulamaya başlar. Kendi varoluşuna yabancılaşan birey, anlam eksikliği ve boşluk hissi ile mücadele etmek zorunda kalabilir.

Fitrata müdahale; kişinin kendi bedenine, zihnine veya ruhuna yabancı hissetmesi ile sonuçlanabilir. Bu da dünyaya ve diğer insanlara karşı bir kopukluk ve soyutlanma hissi yaşatabilir. Kişinin kendi doğasına yabancılaşması, depresyon, anksiyete gibi psikolojik sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olur. Psikolojik baskı ve stres, zamanla fiziksel sağlık üzerinde de olumsuz etkiler oluşturabilir ve bu durum psikosomatik rahatsızlıkları beraberinde getirebilir.

Toplum bireylerin oluşturduğu bir bütün olduğundan, fitrata aykırı müdahaleler toplumsal ilişkileri, değerleri ve dengeleri de tehdit eder hâle gelir. İşte bu tür müdahalelerin toplumsal düzeyde yol açabileceği başlıca sorunlardan biri de toplumsal uyum ve birlikte yaşama kültürünün zayıflamasıdır. Fitrata yapılan müdahaleler, sosyal yapıda uyumsuzluklara neden olur. Bu da toplumsal huzursuzluk, gerilim ve çatışmaya sebep olur. Toplumda farklı grupların birbiriyle uyum içinde yaşamasını zorlaştırarak toplumda ayrışmanın derinleşmesine sebep olabilir.

İnsanın doğal eğilimlerine; özellikle iyilik, adalet, dürüstlük gibi fitrata dayalı ahlaki değerlere müdahale edilmesi, toplumda ahlaki bozulma meydana getirir. Bireyler doğal ahlaki değerlerinden uzaklaştırıldığında toplumda ahlaksızlık, hak-

sızlık ve adaletsizlik gibi sorunlar yaygınlaşabilir. Topluma dayatılan yapay ahlak anlayışları, kişisel vicdan ve ahlak ile çeliştiğinde, bireyler arasında vicdani yozlaşma görülebilir. Bu da toplumsal güvenin zayıflamasına ve sosyal bağların kopmasına neden olur. Toplumda bir arada yaşamayı mümkün kılan adalet, merhamet, yardımlaşma gibi değerler, fitrata müdahaleler sonucunda mahiyet kaybına uğrayabilir.

Fitratın ihmal edilmesi, bireylerin toplumsal rollerini benimsemekte zorlanmasına neden olurken toplumsal cinsiyet rolleri ve görevleri üzerinden yapılan müdahaleler, bireylerde uyumsuzluk ve memnuniyetsizlik meydana getirebilir. Fitrata aykırı cinsiyet rollerinin dayatılması veya teşvik edilmesi, toplumda cinsiyet eşitsizliklerinin derinleşmesi ve toplumsal dengenin bozulması anlamına gelir. Bireylerin doğal rollerine ve ilişkilerine aykırı baskılar, aile yapısının zayıflamasını, bireyler arası ilişkilerin bozulmasını ve toplumun köklerinden kopmasını kaçınılmaz hâle getirir.

Fitrata yapılan müdahaleler, doğal olanın baskılanmasına ve yanlış olanın normalleştirilmesine neden olur. Bu durum kültürel ve ahlaki değerlerin yozlaşmasına yol açar. Böylece doğru ve yanlış arasındaki sınırlar bulanıklaşır, toplumsal düzeyde yabancılaşma ve gruplaşmalar ortaya çıkar. İnsanların birbirine yardım etme ve destek olma eğilimlerini zayıflatabilir, bu da toplumun genel uyumunu ve birlikte hareket etme kapasitesini düşürür.

Fitratı korumada ailenin önemi

Aile; çocukların doğal yeteneklerini, eğilimlerini ve kişilik özelliklerini tanıyarak ve destekleyerek onların gelişim süreçlerini sağlıklı bir şekilde yönetebilir. Aynı zamanda aileler, ahlaki değerleri öğretmekle çocukları biyolojik, psikolojik ve sosyal risklere karşı koruyabilir. Bunun için öncelikle çocuğun fitratını tanıma ve kabul etme hayati bir önem taşımaktadır. Aileler, çocuğun doğuştan gelen iyi özelliklerini fark edip geliştirmeli, kötü özelliklerini ise iyi yöne kanalize etmelidir. Çocuğun ilgi alanlarını, yeteneklerini ve bireysel farklılıklarını anlamaya çalışmak ve ona bu alanlarda özgürlük tanımak çok önemlidir. Çocukların doğal yeteneklerine ve kişisel sınırlarına saygı duymayan baskıcı bir ebeveyn yaklaşımı, onların fitratına zarar verebilir ve çocuklarda özgüven kaybına yol açabilir. Diğer taraftan güvenli ve dengeli sınırlar koymayan, çocuğuna rehberlik etmeyen, alternatif yollar sunmayan, ilgisiz ve kayıtsız bir ebeveyn tutumu da fitratın sağlıklı bir şekilde ortaya çıkıp gelişmesini engelleyebilir.

Aileler, çocuklarına teknolojik ve biyolojik müdahalelerin riskleri hakkında farkındalık kazandırmalıdır. Estetik ameliyatlara, genetik müdahalelere veya cinsiyet değiştirme gibi konularda çocukların bilinçsizce hareket etmemeleri için bilhassa ailelerin onları doğru bilgiyle donatması gerekir. Çocukların teknolojik müdahaleler (örneğin estetik ameliyatlara, sosyal medyada “mükemmel görü-

nüm” baskıları) hakkında gerçekçi beklentilere sahip olmaları sağlanmalıdır. Çocuklara, bedenlerinin doğal hâllerinin değerli olduğu ve kendilerini oldukları gibi kabul etmeleri gerektiği öğretilmelidir. Medyanın güzellik algıları ve toplumun baskıları karşısında güçlü bir öz kimlik geliştirmeleri desteklenmeli, ihtiyaç hâlinde uzman görüşüne ve yardımına başvurmadan kaçınılmamalıdır.

İnsanın doğasına saygı duymak, başkalarının haklarını gözetmek gibi değerler, fitrata yönelik müdahalelere karşı bir kalkan görevi görebilir. Aileler, çocuklarına insanın doğal yapısının ve yaratılışının bir hikmete bağlı olduğunu öğretme çabası içinde olmalıdır. Her bireyin kendine has özelliklerinin önemli ve değerli olduğu vurgulanmalıdır. Çocuklara, sadece kendi fitratlarına değil, başkalarının da fitratına saygı göstermeleri gerektiğine dair bir bilinç kazandırılmalıdır. Bu, toplumsal uyumun ve karşılıklı saygının gelişmesine yardımcı olacaktır.

Aileler, çocuklarının dışarıdan gelen müdahale veya baskılara karşı eleştirel düşünme yeteneği kazanmalarını sağlamalıdır. Medya, toplum ve hatta bazı eğitim sistemleri, insan fitratına aykırı değerleri dayatabilir. Bu durumlarda çocukların kendi doğalarını koruyabilmeleri için eleştirel düşünme yetileri geliştirmeleri gerekir. Çocukların, medya ve sosyal medya üzerindeki cinsiyet, güzellik ve başarı algılarına karşı eleştirel bir gözle bakabilmeleri için “medya okur-

yazarlığı” eğitimine ihtiyaçları vardır. Bu, onların popüler dayatmalara karşı direnmelerine ve kendi kimliklerini güçlendirmelerine yardımcı olur.

Fitrat, pek çok dinî ve manevî öğretide önemli bir yer tutar. Aileler, çocuklarına dinî ve manevî değerleri aktararak onların fitratlarına saygı duymalarını ve doğallıklarını korumalarını öğretebilir. İslam’ın yanı sıra pek çok dinde de insanın yaratılışına müdahale edilmemesi gerektiği vurgulanır. Çocukların, manevî değerlerle içsel bir uyum yakalayarak kendi doğalarına ve yaratılışlarına saygı duymaları sağlanabilir.

Sonuç

Fitrata yönelik bilinçli-bilinçsiz tüm müdahaleler, hem insanın bedensel ve ruhsal dengesi hem de doğal çevre üzerindeki etkileri nedeniyle dikkatle ele alınmalıdır. Öncelikle birey üzerindeki etkileri farklı disiplinler üzerinden mercek altına alınmalı, toplumsal çözümlere ve değer kaybına sebep olacak müdahaleler bilimsel veriler ile ortaya konmalı, bu doğrultuda geniş çaplı önlemler alınmalıdır.

Fitrata müdahalenin bireysel ve toplumsal zararlarını önlemek için aile eğitimi kritik bir rol oynar. Aileler, çocuklarının fitratına yapılan müdahalelerin bireysel ve toplumsal zararlarını önlemek için bilinçli bir eğitim süreci izlemelidir. Çocuğun doğasına saygı, özgüvenini güçlendirmek, psikolojik destek sağlamak, ahlaki değerleri aşlamak ve eleştirel düşünme yeteneğini geliştirmek bu sürecin temel taşlarını oluşturur. ■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

Prof. Dr. Zeki BAYRAKTAR

“Fitrata aykırı yapılan her müdahale kişinin ve toplumun hayatına yapılan müdahaledir. Onun için din, dil ya da ırk ayırt etmeksizin fitrata aykırı her ne yapılıyorsa insanlığın selameti adına onun karşısında yer almalıyız.”

Sadece Müslümanların değil bütün insanlığın geleceği için tehlike arz eden iki mesele var; biri tabiata diğeri insanın fitratına yönelik. İnsanın doğal yapısına yönelik olana müdahale konusunda insanlığın ortak mücadelesi hangi alanlarda olmalıdır?

İnsanın doğal yapısına, fitratına müdahale anlamına gelen çok faktörlü etkileşimler var. Ben, burada bu faktörlerden sadece birine, cinsiyetle ilgili müdahalelere değineceğim. İnsanlık var oldu olalı insan neslinin devamı kadın erkek deseni üzerinden devam ediyor. Bu, sadece insan için değil tüm canlılar için geçerli olan bir durumdur. Allah, Kur’an-ı Kerim’de de “Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık...” (Hucurat, 49/13.) buyuruyor. Cinsel dürtüler, genetik aktarım, aile kurma ve evlat sahibi olma içgüdü/dürtüsü, erkek kadın arasında anahtar kilit modeli dediğimiz yapı (anatomik, psikolojik ve fizyolojik olarak bütünleşme) vb. diğer faktörlerin ortaya çıkardığı kanıtlar bunun yani erkek kadın deseninin (heteroseksüelliğin) norm olduğunu gösteriyor. Aksine ne söylerseniz söyleyin norm olan, tabii olan, fitri olan yapı budur. Bu yapıyı bozduğunuz zaman -bu sadece dinle alakalı değil- toplumsal düzenle alakalı da bozukluklar meydana geliyor. Cinsiyet kimlik bozuklukları ve buna bağlı sorunlar; eş cinsellik, transseksüellik ve bu yaşam tarzının ortaya çıkardığı sağlık

Cinsiyet kimliği biyolojik ve psiko-sosyal faktörlerin kompleks etkileşimi altında gelişir. Bu süreçte çocukluk, ergenlik ve erişkinlik olmak üzere üç kritik aşama vardır. Bu aşamalarda meydana gelen aksaklıklar cinsiyet hoşnutsuzluğuna yönelik riskleri ciddi anlamda artırmaktadır.

sorunları; bakteriyel ve viral hastalıklar vs. baş gösteriyor. Fitrata aykırı yapılan her müdahale kişinin ve toplumun hayatına yapılan müdahaledir. Onun için din, dil ya da ırk ayırt etmeksizin fitrata aykırı her ne yapılıyorsa insanlığın selameti adına onun karşısında yer almalıyız.

İnsan kimliğinin diğer unsurlarını hiçe sayan, insanı sadece arzuları, dürtüleri üzerinden tanımlayan sapkın bir söylemin sonucu olarak yeni kimlikler inşa ediliyor. Bu inşa sürecinde cinsiyet hoşnutsuzluğu merkeze alınıyor. Cinsiyet hoşnutsuzluğu ve yeni kimlik söylemleri hakkında neler söylersiniz?

Cinsiyet kimliği bireyin algıladığı veya psikolojik olarak benimsediği cinsiyeti niteler. Cinsiyet/biyolojik cinsiyet doğuştan getirilirken psikolojik cinsiyet olarak da bilinen cinsiyet kimliği bir bilinçtir ve (bu bilinç) doğumdan sonraki psikoseksüel gelişim sürecinde kazanılır. Cinsiyet kimliği, çocuğun kendisini kız ya da erkek cinsiyetine ait hissetmesi, kız ya da erkek olduğunu fark edebilmesi, kendi bedenini ve benliğini bir uyum içinde kabullenmesi ve kız ya da erkek olmaktan huzur ve güven duya-

bilmesi, bundan dolayı herhangi bir hoşnutsuzluk yaşamaması, bunu içselleştirmesi ve bunun gerektirdiği rollerini tatbik edebilmesidir.

Cinsiyet kimliği biyolojik ve psikososyal faktörlerin kompleks etkileşimi altında gelişir. Bu süreçte çocukluk, ergenlik ve erişkinlik olmak üzere üç kritik aşama vardır. Bu aşamalarda meydana gelen aksaklıklar cinsiyet hoşnutsuzluğuna yönelik riskleri ciddi anlamda artırmaktadır. İşte LGBT aktivitesi başta olmak üzere cinsiyet kimliksizliğine yönelik çalışmalar yapanlar bu riskli alanları kendi söylemleri doğrultusunda ciddi anlamda kullanıyor. Örneğin insanın sağlıklı cinsiyet erişiminin en önemli alanı olan 1-6 yaş arasındaki aşamada psikolojinin kurucu öncülerinden Adler, “2 yaşına gelen her çocuğa cinsiyetinin ne olduğunu söyleyin ve bunun değişmeyeceğini de belirtin. Böylece cinsiyet kimliği etkileşiminde çok kritik bir aşamayı aşmış ve bunu beynine yerleştirmiş olursunuz.” der. Çünkü çekirdek cinsiyet kimliği 1-3 yaş arasında gelişir. Ancak LGBT aktivitesi gibi yapılar da çocuklara cinsiyet kimlik dayatmasında bulunulmamasını söyler, bunun propa-

gandasını özellikle de çocuğun cinsiyet gelişimi yaşadığı en kritik dönemde yaparak çocuğun kafasını allak bullak eder. Hatta çocuk erkeğe erkek gibi giyinmesine; kıza da kız gibi giyinmesine dahi karşı çıkar. Batılı ülkelerde oğluna oğlum diyenin ceza aldığını, işe alımlarda “Benim kızım var.” diyenin cinsiyet belirttiği için işe alınmadığını biliyoruz. Dolayısıyla bu kritik evre çok ciddi bir biçimde istismar ediliyor. Ama günümüzde LGBT'nin en etkili olduğu alan ergenlik çağıdır. Bunun nedeni de ergenlik döneminde biseksüel konfüzyon dediğimiz orta ergenlikte (15-18 yaşları arasında) cinsiyet kimliği ile ilgili sorgulama ve bocalamalar çok ciddi yaşanır. Bu dönemdeki genç, yaşadıklarının nedenini araştırmak için internete girdiğinde bir sürü LGBT propagandasına yönelik enformasyona maruz kalıyor. Orada herhangi bir cinsiyete yönelik kategorinin eskidiğine ve günümüz dünyasında artık böyle bir kategorinin olmadığına yönelik propagandalar söz konusu oluyor. Erkeklik ve kadınlık kimliğinin ilkel düşünce tarafından kişiye vurulan bir damgalama olduğu vurgulanır. Kişiye erkek ya da kadın olmak zorunda olmadığı ve kişinin kendisini herhan-

gi bir cinsiyet kimliğiyle tanımlanmasının gerek olmadığını; “Bugün kendini hangi cinsiyet kimliğine ait hissediyorsan o’sun, yarın da hangi kimlikte görmek istiyorsan değiştirebilirsin. Zaten olması gereken budur.” şeklinde söylerler. Bu propagandalardan ötürü de cinsiyet kimlik hoşnutsuzluğunda çok dramatik artışlar söz konusudur.

Cinsel kimliği cinsiyetten ayırmaya yönelik ortaya konan kavramlar aile kurumunu da hedef alıyor. Hem bireyi hem de aileyi bu tür tehlikelerden korumak için cinsiyete özgü cinsel kimliğin gelişiminde ebeveynlerin rolleri nelerdir?

Cinsiyet kimliği biyolojik ve psikososyal faktörlerin kompleks etkileşimi altında gelişir. Bu süreçte rol oynayan en önemli biyolojik faktör hormonlar, en önemli psikososyal faktör ebeveynle özdeşimdir (çocuğun ane veya babasını bilinç dışı olarak modellemesi ve onunla özdeşleşmesi; identifikasyon). Özdeşim sürecindeki (1-6 yaş aralığındaki) bir kız çocuk annesini, aynı yaş aralığındaki bir erkek çocuk da babasını modeller ve onunla özdeşleşir. Çocuk bilinç dışı bir mekanizma ile anne veya babasını modellerken onun hâl tavır ve davranışlarını kopyalar ve bunları içselleştirir, bu süreçte onun temsil ettiği cinsiyetin kimliğini de kopyalamış, içselleştirmiş ve kendisine transfer etmiş olur. Biyolojik cinsiyet [hormonlar], bu süreçteki bir çocuğun işini kolaylaştırırken (çocuğun hangi ebeveynini modelleyeceği konusunda ona yardımcı olup östrojen kız çocuğu annesine, testosteron erkek çocuğu babasına yönlendirirken), anne ve baba da çocuğa hayatın olağan akışında bu özdeşim sü-

recinde yardımcı olur. Ancak bazı anne babalar hatalı davranışları ile çocuğun özdeşim sürecini baltalayabilir ve işini zorlaştırabilir. Çocuğun biyolojik cinsiyetine özgü bir cinsiyet kimliği (psikolojik cinsiyet) geliştirebilmesinde hayati bir rolü bulunan ebeveyn, çocuğu kendi cinsiyetinden korkutarak ve/ya karşıt cinsiyeti daha cazip göstererek çocuğun özdeşim sürecini baltalayabilir ve biyolojik cinsiyetine uygun bir psikolojik cinsiyet geliştirmesini engelleyebilir. Cinsiyet ayrımcılığı yapan anne baba, örneğin erkek çocuk isteyen bir ebeveynin kız çocuk olunca hayal kırıklığına uğraması ve bunu çocuğa hissettirmesi durumunda karşıt cinsiyeti çocuğuna özendirmiş olur, bu durumdaki bir çocuk bilinç dışı – mecburi- bir tercihle karşıt cinsiyetten olmayı isteyecek ve erkek olduğunu söylemeye hatta öyle davranmaya başlayacaktır. Tabii aynı durum kız çocuk için de geçerli olabilir, örneğin sürekli kız çocuk istediğini söyleyen, oğluna kızı imiş gibi davranan, “Oğlum çok güzel, kız gibi...” diyerek iltifat eden, ona kız kıyafetleri giydiren bir anne de oğluna kız olmayı özendirmiş olur. Bu durumdaki bir çocuk “Ben kız olursam annem beni daha çok sevecek.” veya “Ben erkek olursam annem/babam beni daha çok sevecek.” diye düşünebilir ve ebeveynin tercih ettiği/yücelttiği cinsiyetten olmayı arzu eder. Çocuk tüm bu mesajları anne babanın davranışlarından telkin yoluyla kendisi alır, anne ve babanın kendisi ile ilişkisinden ve anne babanın kendi aralarında ki ilişkilerinden yorumlama yoluyla kendi mesajlarını oluşturur, alır ve bu telkinler doğrultusunda kendisi için kârlı/kazançlı olacağını düşündüğü bir yola girer,

yol haritasını bunlara göre çizer. Ebeveynler farkında olmadan yaptıkları bu ve benzeri hatalı davranışlarıyla çocuklarını cinsiyet karmaşasına ve hatta (geç kalırlarsa, durumu fark ve telafi edemezlerse) cinsiyet hoşnutsuzluğuna sürükleyebilirler.

Hermafroditlik tıbbi müdahaleyi gerekli kılan nadir bir durumken günümüzde bu tür gerekliliklerden bağımsız cinsiyet değiştirme ameliyatları yapılıyor. Bir insan ameliyatla gerçekten cinsiyetini değiştirebilir mi? Bu tür bir değişim yaşayan bireylerin yeni hayatlarında yaşadıkları olumsuzluklar nelerdir?

Hermafrodit, fıkihtaki karşılığı hünsa olan interseks, genital organlarda doğuştan gelişim problemi bulunan bireylerdir. Bunlarda da tek cinsiyet vardır ve bu cinsiyet de tespit edilebilir. Bu durumdaki çocuklara biz 2 yaşından önce cerrahi müdahale yapıyoruz ki cinsel kimlik anlamında bir karmaşa yaşamamaları diye. Ayrıca hermafroditlerin eş cinsellik veya transseksüellikle bir ilgisi yoktur çünkü eş cinsel ve transseksüellerde anatomik, genetik veya hormonal bir bozukluk bulunmamaktadır.

Cinsiyetin ameliyatla veya hormonlarla değiştirilebilmesi mümkün değildir. “Cinsiyet değiştirme ameliyatı” olarak bilinen ifade yanlış bir nitelemedir, ameliyatlara bir erkek kadına ya da bir kadın erkeğe dönüşmez, bu mümkün değildir. Yapılan, cinsiyetin değiştirilmesi değil, cinsiyetin iptalidir. Transseksüeller cinsiyetlerini değiştiren değil “cinsiyetlerini iptal eden” (ne erkek ne kadın hâline gelen) bireylerdir. Bu kimseler “Ben er-

kek bedeninde hapsolmuş kadını.” ya da “Ben kadın bedeninde hapsolmuş erkeğim.” düşüncesi sonucunda bedenleriyle verdikleri savaşın neticesinde bu tür ameliyatlara girerler. Psikolojik cinsiyetlerini düzeltmedikleri (kendilerine yardımcı olacak bir terapist bulamadıkları için) “biyolojik cinsiyet” ile “psikolojik cinsiyet” arasındaki çatışmayı biyolojik bedene müdahale ederek çözmeye çalışıyorlar; yani erkek ise erkeklik organlarını, kadın ise kadınlık organlarını ameliyat ettirmek istiyorlar. Yaşadıkları ruhsal sorunların bu şekilde son bulacağını düşünüyorlar. Ama tabii ki yanıltıyor ve de kandırılıyorlar.

Gerçekleştirilen bu ameliyatlar sonucunda bireylerin vücutlarında sakatlanmalar ve estetik problemler meydana geldiği gibi cinsel işlevlerini, anne baba olma hasletlerini geri dönüşümsüz bir şekilde kaybediyorlar ve idrarını yapmakta da çok büyük sıkıntılar yaşıyorlar. Bunların yanı sıra translarda sık görülen anksiyete, depresyon, madde kullanımı ve intihar gibi ruhsal sorunların ameliyatlardan sonra da yüksek oranda devam ettiği, bu sorunların bitmediği, ilaveten intihar, kalp-damar hastalıkları ve kansere bağlı ölümlerin daha da arttığı görülüyor.

Cinsiyet hoşnutsuzluğunun yanı sıra farklı cinsel eğilimler de özgürlük (!) adı altında empoze ediliyor. Semanın renklerini çalıp sapkın ideolojilerine alet edenler küresel bir propaganda ile gençlerimizi ve çocuklarımızı da hedef alıyor. Bir azınlığı ifade etmesine rağmen sesleri eskisinden daha çok çıkan bu söylemlerin insan doğasına verdiği zararları sizden dinleyebilir miyiz?

Söyleşimizin başında da ifade ettiğim üzere insan neslinin devamı olan kadın erkek deseni bozuyorlar. Böylelikle insan neslinin sürekliliğini engellemiş oluyorlar. İnsanların farklı cinsel eğilimlere yönelmesini sağlayarak onların hem ruhsal hem fiziksel yapılarına yani fitratına müdahale ederek sadece bir bireyi değil toplum hayatını da ciddi anlamda bir sıkıntıya ve bir çıkmaza sürüklüyorlar. Cinsel kimliksizleştirme yoluyla insanın nesil aktarımını sonlandırdıkları gibi var olan ve farklı cinsel kimliklere yönelen kimselerin de yaşamlarını 25 ila 30 yıl arasında da kısaltmış oluyorlar.

Cinsiyetsizleştirme propagandaları karşısında toplumsal tavır nasıl olmalıdır?

Bu konuda toplum olarak hepimiz aynı hassasiyeti taşıyoruz. Sorunu algılamamızda bir problem yok ancak sorunla mücadeleimizde problem var. Bu sorunlarla mücadele, bilimsel metodlarla olur, slogan atarak veya salt karşı çıkarak sorunu çözemeyiz. LGBT aktivitesi haddini aşmış mıdır, risk alanlarını sonuna kadar istismar ediyor mu? Evet. Bunu görüyor ve tespit ediyoruz. Ancak suçu başkasına atarak kurtulamayız. Burada asıl sorunun, hatanın ebeveyn davranışında, akran etkileşimlerinde, ergenlik karmaşalarında olduğunu, bu 3 kritik evrenin iyi yönetilmesi gerektiğini bilmemiz lazım. Ve bu nedenle de tüm ebeveynlerin, öğretmenlerin, imamların, vaizlerin, kısaca herkesin bilinçli olması gerekiyor, bunu el birliğiyle sağlamalıyız. Bazen tanık oluyoruz, baba ya da anne öyle bir ebeveyn profili oluşturuyor ki evladının eş cinsel olması için âdeta elinden geleni yapıyor, tabii ki farkında olma-

dan yapıyor bunu çünkü eş cinselliğin zeminini oluşturan cinsiyet kimlik sorununun cinsiyet hoşnutsuzluğunun nasıl geliştiğini bilmiyor. Anne baba evladını âdeta kendi elleriyle cinsel karmaşaya itiyor. Bu nedenle “Hatalı ebeveyn modeli nedir, doğrusu nedir?” bunları anlatmamız gerekiyor. Bunu koruyucu ve önleyici rehberlik bağlamında yapmalıyız. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığının attığı olumlu adımlar var. Yeni göreve atanan arkadaşlara cinsiyet kimliği derisi veriliyor. O dersler bağlamında hatalı ve doğru ebeveyn davranışları nelerdir, bunlar anlatılıyor. Bunları bütün ebeveynlere ve hatta potansiyel ebeveynlere anlatmamız lazım. Ben bu konuda 150 civarında konferans verdim. İstisnasız her konferansımın sonunda gözyaşları içinde yanıma gelen ebeveynlerden şu sözü işitirim: “Hocam ben bu konferansı niçin 25 yıl önce dinlememişim?” ■

Öz Geçmiş

Prof. Dr. Zeki Bayraktar, 1991’de Uludağ Üniveritesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Üroloji ihtisasını 1995-1999 yılları arasında İstanbul Bezmialem Vakıf Gureba Eğitim ve Araştırma Hastanesi Üroloji Kliniği’nde yaptı. 1999’da üroloji uzmanı, 2012’de doçent, 2018’de profesör oldu. (İstanbul Medipol Üniveritesi) 2012-2022 yıllarında Medipol Üniveritesi Tıp Fakültesi Üroloji Anabilim Dalı’nda çalıştı. Ocak 2023’ten itibaren Sağlık Bilimleri Üniveritesi Sancaktepe Şehit Prof. Dr. İlhan Varank EAH Üroloji Kliniği’nde çalışmaktadır.

Üroloji alanında yayımlanmış yüze yakın makalesi, tebliği ve şu üç kitabı bulunmaktadır: *İnterseks-Hermafrodit ve Eşcinsel*, *Transseksüellik*, *Bilimsel Veriler Işığında Sansürsüz Cinsellik*.

KÜRESEL BİR TEHDİT: CİNSİYETSİZLEŞTİRME

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ BAKIŞI VE ÇALIŞMALARI

Ayşe Nur ALTINKAYNAK BALKAN

Uzman Vaiz

Insan, en güzel ölçüde yaratılması, akıl ve şuur sahibi bir varlık olması ve kendine özgü karakter özellikleriyle donatılması hasebiyle eşref-i mahlûkattır. Yaratıcı, onu mükerrer kıldığı için doğuştan bahsedilen bu büyük hazineyi değerine uygun bir yaşayışla muhafaza etmelidir.

Kur'an-ı Kerim insanların erkek veya kadın olarak yaratıldığını ve insanlığın bu iki cinsiyetten ibaret olduğunu belirtmektedir. Necm suresinin 45-46. ayetlerinde, "Rahme atıldığı zaman nutfeden (embriyo) erkeğiyle dişisiyle iki cinsi yaratan da O'dur." buyrulmaktadır. Allah Teâlâ kadın ve erkeği kendilerine özgü bir yaratılışla var etmiştir. Hepimiz erkek veya kadın olarak iki farklı biyolojik cinsiyetle doğarız. Bu biyolojik cinsiyet doğuştan gelir ve değişmez. "Cinsiyet kimliği" adı verilen bilinç ise bireyin erkek veya kadın olarak davranmayı içselleştirmesi anlamına gelmektedir. Biyolojik cinsiyet ile cinsiyet kimliğinin uyumlu olması sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmek için elzemdir.

Her insan kendi fıtratına, kabiliyet ve kişilik özelliklerine bakarak varlığının anlam ve amacını keşfedebilir. Bunun için yaratılıştan gelen tüm özellikleri gibi cinsiyet kimliğini de içselleştirmiş olmak son derece önemlidir.

Kadın veya erkek fıtratında yaratılmış olan her bireyin cinsiyetine uygun davranışlar sergilemesi dinen esastır. Bunun aksine olan eğilimlerin sapma olduğu Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir: "Allah o şeytana lanet etti ve o da 'Andolsun ki senin kullarından elbette belirli bir pay alacağım.' dedi. 'Onları mutlaka saptıracağım, mutlaka onları kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim de (putlara adak için) hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler.' Kim Allah'ı bırakıp da şeytani dost edinirse şüphesiz o, apaçık bir hüsrana düşmüştür. Şeytan onlara (birçok) vaatte bulunur ve onları kuruntulara sürükler. Oysa şeytan, ancak aldatmak için onlara vaatte bulunuyor." (Nisa, 4/118-120.)

Bununla birlikte hemen her dönemde çeşitli nedenlerle cinsiyetle ilgili farklı görüşler ve eğilimlerin ortaya çıktığı bilinmektedir. Özellikle postmodern dönem sonrasında iletişim araçlarının çeşitlenmesi, etkileşimin kolaylaşması ve tıbbi/teknolojik gelişmelerin de etkisiyle cinsiyetin tercih edilebilir bir olgu olarak kabul edilmesi gerektiği, toplumlara empoze edilmeye başlanmıştır. Uzun süredir tüm dünyada cinsiyet kimliği ile ilgili sorunları yaygınlaştırma

Özellikle postmodern dönem sonrasında iletişim araçlarının çeşitlenmesi, etkileşimin kolaylaşması ve tıbbi/teknolojik gelişmelerin de etkisiyle cinsiyetin tercih edilebilir bir olgu olarak kabul edilmesi gerektiği, toplumlara empoze edilmeye başlanmıştır.

politikası uygulandığı görülmektedir. Bu amaçla cinsiyetin akışkan (yani değişkenlik özelliğine sahip) olduğu, cinsiyetsiz ya da erkek bedeninde kadın, kadın bedeninde erkek gibi hissetmenin ve hemcinsler arasında yakınlık kurmanın normal olduğu şeklinde görüşler yaygınlaştırılmaktadır. Bu akımlardan biri olan “cinsiyet değiştirme” amacıyla yapılan cerrahi operasyonların cinsiyeti iptal etmekten başka bir şey olmadığı açıktır. Cinsiyetle ilgili cerrahi operasyonların sayısının büyük oranda artması, bunun kendi kendine yaygınlaşan bir moda unsuru olmadığına, aksine belli odaklar tarafından planlanan bilinçli çalışmaların bir sonucu olduğunun göstergesidir.

Geleceğimizin teminatı olan çocuk ve gençlerimizi tehdit eden maksatlı çalışmalar karşısında sosyolojik, psikolojik, tıbbi, manevi vb. her yöntem toplum yararına kullanılmalıdır.

Özellikle cerrahi müdahale sonrasında manen çöküntü yaşayanların sayısı azımsanmayacak derecede yüksektir. Bu konudaki pişmanlıkları ortaya koyan bilimsel çalışmalar, yazılı ve görsel yayınlar mevcut olsa da gençleri cinsiyet karmaşasına sürükleyen materyallerin tazyiki yanında iyi niyetli çalışmalar oldukça cılız kalmaktadır. Cinsiyet hoşnutsuzluğunun fiziki ve ruhsal zararları hakkında bilgilendirici ve bilinçlendirici çalışmalar yapılmakta, fakat fitratı bozmaya yönelik bu akımlar küresel çapta bireyi ve aileyi tehdit etmeye devam etmektedir. Sosyal medya, televizyon, dizi, film ve hatta kitap okuma uygulaması olarak hayatımızda yer alan dijital platformlar, hep bir elden cinsiyetsizleştirme politikalarına hizmet eder durumdadır. Fitrata yapılan bu topyekûn saldırı artık üstü örtülü değil açıktan yapılmaktadır.

Son zamanlarda literatüre girilen ve normalleştirilmeye uğraşılacak bazı kavramlar onur, tercih, yönelim, insan hakları, eşitlik, özgürlük gibi olumlu anlam alanına sahip kelimelerle ilişkilendirilerek cinsiyetsizleştirme faaliyetleri toplum nazarında meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Sempatik çağrışımlı kavramlar, ilgi çekici figürler, kolay kazanç sağlamayı ve bunu yaparken eğlenceli bir hayat sürmeyi özendiren “fenomenler” gençleri çirkin bir hayata ve pişmanlıklara sürüklemektedir. Her alanda faaliyet gösteren bu kötü niyetli odaklar gençlerin dünya ve ahiret hayatını ifsat etmek i-

çin tüm imkânlarıyla çaba göstermektedirler. Bireyin ve toplumun geleceğini önemseyen tüm kişi ve kuruluşların bu konuda sorumluluk alması, kötüye doğru hızla ilerleyen gidişatı değiştirmek açısından son derece önemlidir.

Geleceğimizin teminatı olan çocuk ve gençlerimizi tehdit eden maksatlı çalışmalar karşısında sosyolojik, psikolojik, tıbbi, manevi vb. her yöntem toplum yararına kullanılmalıdır. “Toplumun din konusunda aydınlatmak, birlik ve bütünlüğe, toplumsal kaynaşma ve huzura katkı sağlamak, ayrıca aile ve gençliği tehdit eden zararlı akım ve faaliyetlere karşı toplumu bilinçlendirmek amacıyla yayınlar hazırlamak/hazırlatmak...” gibi önemli görevler ifa eden Diyanet İşleri Başkanlığı da bu küresel tehlikeye karşı bilinçlendirme faaliyetleri yürütmektedir.

Din İşleri Yüksek Kurulunun 18.10.2023 tarihinde yayınladığı fetva, biyolojik cinsiyete müdahale operasyonları ile ilgili son derece önemli bilgiler içermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı son derece önemli olan ve toplumu da etkilemekte olan bu problemle mücadele amacıyla konuyu hassasiyetle ve bilimsel bakış açısıyla ele alan kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği halinde çalışmalar yapmaktadır. Yurt genelinde tüm din görevlileri, toplumun fesadına yol açan cinsiyetsizleştirme akımının zarar-

larına karşı var gücüyle gayret göstermektedir. Bu amaçla yapılan çalışmalardan biri 2023 yılında başlatılan, “Aile Ahlakı Eğitici Eğitimi”dir. Aileyi tehdit eden zararlı akımların sebepleri ve bu akımlardan aileyi korumaya yönelik çalışmalar hakkında istişarelerde bulunmak amacıyla ilgili akademisyen, tıp doktoru, hukukçular ve uzmanların katılımıyla 30 Kasım 2022 tarihinde Ankara’da, “Aile ile İlgili Güncel Meseleler Çalıştayı” düzenlemiştir. Bu çalıştayda yapılan müzakereler sonucunda aile ile ilgili bir eğitici eğitimi yapılması kararı çıkmıştır. Ülkemiz genelinde hizmet sunan Aile ve Dini Rehberlik Bürolarında çalışan görevlilerimize, vatandaşlarımız tarafından aile ile ilgili güncel konularda gelebilecek soru ve sorunlara cevap teşkil edecek bir usul ve yöntem oluşturmak, halkımızın bu anlamda danıştıkları meselelere doğru bir rehberlik yapmak amacıyla 19-21 Mart 2023 tarihleri arasında İstanbul Anadolu Dini İhtisas Merkezinde “Aile Ahlakı Eğitici Eğitimi” gerçekleştirilmiştir. Halkımızla birebir temasta bulunan din görevlilerine yüz yüze ve çevrim içi olarak verilen eğitimler sonrasında “Sağlıklı Cinsiyet Kimliği Gelişimi” seminerleri yurt genelinde uygulanmaya başlanmıştır. Alan uzmanlarının desteğiyle hazırlanan yazılı ve görsel materyaller ile seminerlerin etkinliğinin artırılması amaçlanmış ve olumlu geri dönüşler sonucunda çalışmanın sürekliliği sağlanmıştır. 2024 yılında da devam edilen eği-

Diyanet İşleri Başkanlığı son derece önemli olan ve toplumumuzu da etkilemekte olan cinsiyetsizleştirme ile mücadele amacıyla konuyu hassasiyetle ve bilimsel bakış açısıyla ele alan kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği halinde çalışmalar yapmaktadır.

timlerde “Cinsiyet Kavramı ve Postmodern Dünyada Değişen Cinsiyet Algısı”, “Cinsiyet Kimliği Karmaşası Yaşayan Kişilere Yönelik Manevi Danışmanlık”, “İslam’ın İnsana ve Farklı Cinsel Yönelimlere Bakışı”, “Cinsiyet Kimliği Gelişimini Etkileyen Faktörler”, “Cinsiyet Kimliği Karmaşası Yaşayan Kişilere Yönelik Manevi Danışmanlık”, “Cinsiyet Hoşnutsuzluğu, Tanısı ve Yaklaşımlar, Sağlıklı Cinsiyet Kimliği Gelişimi” gibi ihtiyaç duyulan önemli konular yer almaktadır.

2023 yılı Kasım ayında Diyanet İşleri Başkanlığı ile Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nin Rize’de ortaklaşa gerçekleştirdiği “Uluslararası Gelecekte Aile” sempozyumunda da cinsiyetsizleştirme ideolojileri, aileyi ve toplumu tehdit eden tüm yönleriyle ele alınmıştır. Ayrıca Başkanlık, ihtiyaç hâsıl oldukça hutbe ve vaazlarda bu konuya yer vererek toplumsal bilinç oluşturmaya katkı sağlamaktadır.

Sağlıklı ve güçlü toplumun her açıdan sağlıklı ve güçlü bireylerden oluşacağı ilkesiyle hareket eden Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet alanlarının çeşitliliği, halkın güveni ve din görevlilerinin özverili çalışmaları ile toplumu ilgilendiren her konuda olduğu gibi bu zararlı akımlar karşısında da sorumluluğunu yerine getirmektedir. Bireyin ve toplumun ifsadına sebebiyet verebilecek bu gibi tehlikelere karşı hep birlikte mücadele etmek büyük önem arz etmektedir. ■

DİN GÖREVLİSİ OLMAK

| Meral GÜNEL

İnsanın Rabbiyle ve dolayısıyla âlemle ilişkisi üç kavram etrafında şekillenir: Sadakat, emanet ve temsil. Elest bezminde Allah'a verdiğimiz kulluk ahbine sadakatimiz dünya hayatımıza anlam katacak bir cevap mahiyetindedir. Bu söz veriş, hayatın hayhuyu içinde durmamız gereken yeri, almamız gereken pozisyonu bize hatırlatır. Ahde sadakatimiz ölçüsünde kaybolmayız. Sadakatimiz, sabitemiz olur.

Bütün varlık âlemiyle birlikte bize verilen her şeyin birer emanet olduğunu idrak edişimiz de bizde bir ahlak ve sorumluluk anlayışı doğurur. Bütün kâinata ve kendimiz dâhil bütün insanlara sorumluluğumuz elden geldiğince yerine getirme çabamız, bu emanet anlayışımızdan kaynaklanır. Uhdemizde olan bilginin, mad diyatın, enerjinin, tecrübenin, yeteneğin... Bize lütufla ihsan edildiğini, bize emanet edildiğini, emanet sahibinin hakkının ise topluma hizmetle ödenebileceğini kavramak, emanet bilincini taşımak anlamına gelir.

Risalet inancı ve anlayışımız bize bu yolda rehbersiz yürü-

nemeyeceğini öğretir. Doğru bir kılavuzla menzile daha zahmetsizce varılabileceği izahtan vareste. Peygamber vârisleri olan âlimlerin toplum karşısında en büyük misyonu budur: İnsanlara doğruyu öğretmek ve doğru nasıl yaşanır göstermek yani temsil.

Günümüzde artık bilgiye ulaşmak kolay. İnternetin hayatımıza girmesi, bilgiye ulaşma süreçlerini saniyelere indirgemiş durumda. Ancak insanın, ünsiyete yazgılı bir varlık olduğu için öğrendikleri bilgilerle neler yapabileceği konusunda yönlendirilme ihtiyacı devam ediyor. Toplumsal hayatın gelişmesiyle birlikte kurumsallaşmanın gereklilik hâlini alması, bu sorumluluğun sadece din âlimleri ve din görevlilerine ait mesleki bir durum gibi algılanmasına yol açıyor olabilir. Unutulmamalıdır ki peygamberlerin, en yakınlarından başlayarak dini, hakikati öğretme, anlatma ve bu konuda örnek insanlar olma yolundaki gayretleri, kendini Müslüman olarak tanımlayan herkesin izlemesi gereken zorunlu bir yol. Bundan kaçış yok!

Diyanet İşleri Başkanlığının yaygın din eğitimi ve cami dı-

şı din hizmetleri çalışmalarıyla din görevlilerimiz toplumun her kesimiyle cami ve kurslar dışında da bir araya gelme imkânına kavuşmuş durumda. Bu durum, toplumu din hizmetleriyle buluşturma misyonunu yüklenenlere hem geniş imkânlar sunmakta hem de yeni ve farklı sorumluluklar yüklemekte. Hizmet alanlarının çeşitliliği aslında İslam'ın özünde olan bir husus. Hz. Peygamber'in hayatını yakından takip edenler onun hizmet sınırı olmadan insanların ne zaman neye ihtiyacı varsa, ne zaman hangi iş yapılması gerekiyorsa orada hazır olduğunu bilir. Mesela, Hendek Savaşı esnasında bir gece duyulan büyük bir sesin kontrolü için herkesden önce teftişe çıkması, gece namazlarından birinde ümmeti için gözyaşlarıyla dua etmesi bize bugünkü mesai kavramını sorgulatırken büyük küçük demeden hastaları ziyaret etmesi, getirdiği öğretinin güzel ahlaka nasıl dönüştürülebileceği, nelerin ihmal edilmemesi gerektiğini hatırlatabilir.

Günümüzde kurumsallaşmanın doğal sonucu olan memuriyet ve mesai uygulaması biçimsel hayatın düzeni için

mutlaka gerekli. Din hizmetleri üst başlığından memuriyet alan kişilerin ihlas ve ih-san prensibini işinin amentüsü bellemesi ne güzel olur. İşgal ettikleri makama ne çok yaraşır. Malum benzetme ile söylersek atanmışlık nimetine adanmışlıkla mukabele etmek, en çok her kademedeki din görevlisine yakışır. Adanmışlar, dert sahibidirler. Çözüm odaklıdır. İşlerine sadakatle bağlı, emanetine sahip çıkan, sorumluluktan payına düşeni üstlenmekten çekinmeyen kişilerdir.

İnsanın inancı, hayata bakışı, kim olduğuna/olacağına dair fikri, içinde doğup büyüdüğü çevrenin değerleriyle şekillenir. Geçmişimizden tevârüs ettiğimiz mizaç özelliklerimizi bir yana koyarsak doğru nedir, yanlış nedir, kararlarımızda öncelik vermemiz gerekenler nelerdir, insanla ve toplumla ilgili meselelerde kimleri ya da hangi yaklaşımı kendimize rol almalıyız gibi sorular çocuk yaşlarımızda istemsizce hayatımıza girer ve biz o yaşlarda farkında olmadan çevremizi gözlemler ve bu konularda bir tutum geliştirmeye başlarız. Yaşımız ilerledikçe bu tutum ve davranışlar bizim tercihimiz, irade ve azmimiz ölçüsünde karakterimiz ve kimliğimiz hâlini alır. İncamız ölçüsünde Kur'an ve sünnetin önerdiği "kâmil Müslüman" formu bizim için en büyük motivasyon unsuru hâline gelir. Daha sonra üzerimize giydiğimiz farklı rol elbiselerinin kalıbını hep bu motivasyona göre test ederiz. Anne baba, evlat, işveren, işçi, öğretmen, öğren-

Kavlî ve fiilî dualarla topluma her alanda hizmetin Allah'ın dinine hizmet olduğunu, bunun da en çok din görevlilerine yakıştığını unutmamalı.

ci, vaiz, hoca gibi... Giydiğimiz her rol elbisesinin kriter ölçüsü önce kâmil Müslüman sonra da iyi bir hoca, insan, ebeveyn olmak zorundadır. Bizi ideal Müslüman olmaktan uzaklaştırma tehlikesi barındıran her elbiseyi bir kenara koymamız gerekir. Bu anlayışı kimlik ve kişiliğimizin parçası hâline getirebilmektir asıl mesele.

Din hizmeti ifa edilirken din adına konuşur, yazar, bir eylemde bulunurken bunun farkında ve sorumluluğunda olmak bizi her an diri tutacak bir yakıta dönüşebilir, dönüşmelidir. Bizden talep edilenlere, bize teklif edilenlere cevap vermeden önce kendimize soracağımız "Niye?" sorusuna vereceğimiz cevap en çok kendimiz hakkın-da bize fikir verecektir.

İnsanın beklenti sahibi olması doğal. Nihayetinde hepimiz Allah'ın bizden razı olmasını bekleriz yaptığımız işlerde. Dünyada işlerimizi yürütürken taltif ve takdir beklemek de bir dereceye kadar anlaşılabilir. Üst makamlara düşen bu konuda adilane bir tavırla gerekeni yapmaktır, doğru, peki sahada çalışırken bütün motivasyonumuzu bu takdir, terfi, taltiflere bağlamak Allah'a sadakatimize hâlel getirmez mi? Bazen sadece gerçekleşen bir duanın vesilesi olduğunu hissetmeniz hangi takdir belgesiyle karşılaştırılabilir? Yıllar önce çocuk evlerinde görev yapan hocalarımıza hizmet içi eğitim semineri babında düzenlediğim bir eğitim programında ders veren hocalarımızdan biri, ders sonunda bana yaptığımız işin ne kadar güzel ve önemli olduğunu söylemiş ve şöyle demiş-

ti: “Belki de bu çalışmalarla siz bu kurumlara çocuğunu istemediğinden bir annenin kabul edilmiş duasıdır.” Kim bilir belki de din görevlisi olan hocalarımız bir mazlumun, bir muhtacın arşa çıkan duasına karşılık yeryüzünde görevlendirilmişlerdir?”

Büyük ya da küçük, insana dair yapılan çalışmalarda bir aksaklık genellikle yaşanır. Bazen teoride öğrenilenlerin sahada karşılığı bulunmayabilir. İmkanlar yetersizdir, tıkanmalar olur, seçenekler azalır, erk sahipleri ile yöntem ve fikir konusunda ayrışmalar meydana gelir vs. Böyle zamanlarda sürekli yakınmak, kusurlara, aksaklıklara odaklanmak insanı şükür ve ümit duygularından uzaklaştırır. Şeytanın ekmeği-

ne yağ sürer, yapabileceklerimize odaklanmayı unutturur ya da ihmal ederiz. Söylenme ve şikâyetlenme, olumsuzluklardan hep başkalarını sorumlu tutma da aslında nefsimizin bir oyunu olabilir. Kendimizi temize çıkarma oyunu. Oysa elinden geleni yapabilmek, kurtarabileceğimiz bir deniz yıldızına odaklanmak rahmani bir ahlakın işaretidir. Birilerinin görevini ihmal ve istismar etmesi nedeniyle elini taşın altından çekmek şeytanın işidir, kanmamalı. Kavli ve fiili dualarla topluma her alanda hizmetin Allah’ın dinine hizmet olduğunu, bunun da en çok din görevlilerine yakıştığını unutmamalı.

Günümüzde genç yaşlı, kadın erkek, her kesimden insanın

maddi ve manevi destek ihtiyacı bu kadar had safhadayken kendi küçük dünyamızda kişisel dertlerimizin bizi soğurmasına izin verme lüksümüz yok; hele toplumda kendimizi “hoca” olarak tanıtıyorsak hiç yok! Derlenip toparlanıp hayatımızı sadece kendimiz merkezli olmaktan kurtarmalıyız. Evet, kurtarmak. Zira biz inanıyoruz ki bu dünyada dertlerine derman olmaya çalıştığımız insanlar vesilesiyle Allah bizi şahsi sıkıntılarımızdan kurtaracak. Toplumda inanç, ibadet ve ahlak alanında gidişat gittikçe kötüleşirken yapacak bir hizmet alanı bulmamak, elimden bir şey gelmez demek, tembellik ve sorumsuzluğumuza kılıf uydurmak olmaz mı? ■

DİNİN İRŞAD VE EĞİTİMİNDE KEVNÎ AYETLERDEN NEDEN İSTİFADE EDİLMEZ?

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
DİB Başkan Yardımcısı

Kur'an'ın insanlığa getirdiği en temel inanç ilkelerinden biri tevhiddir. Hem tarihte hem de günümüz dünyasındaki dinî inançlar açısından baktığımızda, Kur'an'ın bu konuda getirdiği inanç sisteminin ne denli doğru, anlamlı ve değerli olduğu açıkça görülür. Yeryüzünde şu anda tevhid ilkesini, Kur'an kadar "efradını cami ağyarını mani" bir şekilde mükemmel, açık seçik ortaya koyan ne başka bir inanç sistemi ne de kutsal bir kitap vardır.

Kur'an, gerek Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği gerekse ölümden sonra diriliş konularında herkesin görüp anlayabileceği son derece ikna edici bir metot kullanır. O da bütün canlılar, cansızlar, yaratılış, evrenin işleyişi, kısaca kevnî ayetler dediğimiz olgular üzerinde insanı tefekkürü davet etmesidir. Böylece insan, varlıktan Allah'a (c.c.) O'nun isim, sıfat ve fiillerinin âlemdeki tecellileri üzerinde düşünmeye davet edilir. Bu anlamda, işaret ve alamet kelimesiyle isimlendirilen âlemde, Allah'a (c.c.) götüren sayısız işaret ve deliller üzerinde insana düşünme emredilir.

Buradaki amaç, Mevla'nın eşsiz ilim, hikmet, irade, rahmet, kudreti vb. güzel isimleri hakkında insanın bir idrak derinliği kazanmasıdır. Müminin ibadet ve ahlak hayatının bununla doğrudan bir ilişkisi vardır. Tefekkürün hem kendisi bir ameldir hem de Allah rızasına yönelik amele teşvik eden temel Kur'ani bir düsturdur. Biz şu gerçeği iyi biliyoruz: İnsan ancak tanıdığını sever. Hatta tanıma devam ettiği müddetçe sevgi hayranlığa dönüşür. Sonuçta sevilen bu kimseye karşı insan takdir hisleriyle dolar, isteklerine muhalefet etmez. Aynı şekilde Allah'ın isim ve fiillerini tanımak bir hayat ilkesi hâline gelirse zamanla bu muhabbete ve ilâhi buyruklara teslimiyete dönüşür.

Burada şunu da ifade edelim: Allah'ın (c.c.) isim ve fillerinin tabiattaki tecellileri üzerinde tefekkürde bulunmak, ölümden sonra diriliş konusunda da insana sağlam, akli bir zemin oluşturur. Nitekim Kur'an, diriliş konusunda şüphesi olanlara, tabiatla sürekli tekrarlanan eşsiz yaratma fillerine yine bir hücreden başlayan kendi muhteşem yaratılma serüvenlerine bakmalarını tavsiye eder. (Yasin, 36/78-79.) Çünkü yaratılıştaki mükemmel sanat, hayrete düşüren incelikler ve sayısız harika oluşumlar üzerinde yoğunlaşan bir zihin, ölüm sonrası yeni bir âlem ve diriliş konusunda oldukça önemli bir ikna imkânı elde eder. Öyle ya, hiçbir örnek ve model olmadan bütün varlıkları sınırsız bir ilim, eşsiz bir hikmet ve kudretle sıfırdan var eden Allah (c.c.) elbette ki yenilerini yapmaya kadirdir.

İnsanın gerek kendi biyolojik hayatında gerekse doğal çevresinde sayısız harika oluşumlar meydana gelir. İnsan açısından hayati önemi haiz bu kimyasal, biyolojik ve fiziksel olaylar dünya kuruldu kurulalı devam ediyor. Bunlar arasında akılları hayrete düşüren bir uyum ve ahenk vardır. Bu ekolojik dengenin bütün unsurlarıyla tek elden yaratıldıkları ve yönetildiklerini yani tevhid gösterir. En temel unsurlar toprak, su, hava, güneş, bitkiler tam bir koordine içerisinde, dayanışma hâlinindedir. Böylece canlıların ihtiyaç duyduğu besinleri hazırlamak ve hayatlarını devam ettirmeleri için âdetahepsi seferber olmuşlardır.

Tabiatın hiçbir parçasında tesadüften söz edilemez, aksine her şey mükemmel bir düzen içerisinde ekosistemde yerini alır. Bütün varlığa sinmiş ölçü, miktar ve oran en temel matematiksel değerlerdir. (İnfitar, 82/6; Kamer, 54/49.) Toprak, su, hava, güneş unsurlarından biri eksik olduğunda, başka bir ifadeyle sistemdeki halkadan biri koptuğunda yeryüzünde canlı hayatının devamı mümkün olmaz. Bu anlamda insan, ancak Mevla'nın kendisine olan eşsiz rahmet ve şefkatinin bir tezahürü olarak ekosistemin diğer unsurlarıyla birlikte hayatını sürdürür.

Öte yandan insanın kendi bünyesinde, anne rahminden hatıta daha öncesinden başlayan ve hayatı boyunca kesintisiz bir şekilde devam eden hayreti mucip sayısız kimyasal, fiziksel, biyolojik, zihinsel ve psikolojik süreçler işlemektedir. Bilim, bunların bir kısmını keşfetmiştir ama bütünü belki hiçbir zaman çözemeyecektir. Ancak çoğunlukla insan, kendi üzerinde ve çevresinde gerçekleşen ve gözü önünde cereyan eden bu muhteşem yaratılış olaylarını ciddiye almaz. Hayatını borçlu olduğu hayranlık uyandıran bu oluşumlara hikmet ve ibret nazarıyla bakmaz. Başka bir ifadeyle bakar ama görme noktasında bir gayreti olmaz. Çoğunlukla olguların arkasındaki anlamlara nüfuz etmeyen sığ bir tutum sergiler. "Allah yarattı." der, geçer gider. Hâlbuki yaprağından çiçeğine, kelebeğinden kuşuna ve daha sayısız mahlûkata nice incelikler ve hikmetler

gizlidir. Allah'ın güzel isimlerinin yansımalarını, ilim ve takdirinin nerelere kadar uzandığını, ilahi sanatın yaratıklarda hangi çizgi ve desenler nakşettiğini dikkate almaz. Allah'ı tazime ve O'nun sevgisine giden yolun bu ayrıntılarda saklandığını düşünmez. Düşünse zihnine dank edecek, Mevla'yı tanıma noktasında önüne aydınlık bir yol açılacaktır. İşte Kur'an, insanın bu umursamaz tavrını eleştirir ve ifade yerinde ise onun ezberini bozmayı hedefler. Nitekim ilgili ayetlerden birinde şu uyarıyı yapar: "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki yanlarına uğrarlar da onlardan yüzlerini çevirerek geçerler." (Yusuf, 12/105.)

İnsan içerisinde yaşadığı ilahi rahmet kuşağını çoğunlukla görmezden gelir. Ancak kendi vücut organlarından biri, bir zarar görür veya kulak, göz, ayak, kol gibi uzuvlardan birini kaybederse yıllarca kullandığı bunların kıymetini anlar. O zaman Mevla'nın kendisine ne büyük merhamet ve iyilikte bulunduğunu fark etmeye başlar. Yine insan doğal çevresinde ağaçlardan ırmaklara, kuşlardan balıklara estetik zevkini okşayan sayısız güzellikler içerisinde yaşar. Her mevsimde tabiat ifade yerinde ise farklı bir elbise giyer, renk renk güzelliğe bürünür. İlkbaharla her taraf yemyeşil olur, lale, sümbül ve menekşelerle doğa süslenir. Ancak insan etrafındaki bu ilahi sanatın tezahürlerini fark etse bile çoğunlukla buradan hareketle mutlak ilahi güzelliğe ve muhabbete bir geçiş yapamaz.

Kur'an, baştan sona insanı gerek kendi varlığında gerekse âlemdeki ayet dediği işaretleri çözmeye davet eder. Kendi varlığını borçlu olduğu nimetlerden birinin yokluğunda ne hâllere düşeceğini hatırlatır, böylece onu uyanmaya ve kendine gelmeye çağırır. (Enam, 6/46; Mülk, 67/30.) Tefekkür çağrısını, her insanın görüp anlayabileceği canlı ve cansız olgulara yönelik olarak yapar. Bu anlamda vahiy, bütün evreni ve varlıkları mutlaka anlaşılması gereken, kodlanmış bir program olarak insanın önüne koyar. Bazen bunu insanın anne rahmindeki yaratılış aşamaları gibi vahyin ilk muhataplarının bilgi sahibi olmadığı detay konulara götürerek yapar. (Müminun, 23/14.) Bu, aynı zamanda Kur'an'ın ilahi ve mucizevi oluşunun yönlerinden biridir.

Bilindiği üzere son asırlarda astronomi ve uzay bilimleri yine fizik, kimya, biyoloji bilimlerinde fevkalade gelişmeler olmuştur. Bu süreç hızlı bir şekilde devam etmektedir. Bugün literatürde insan biyolojisi ve anatomisiyle ilgili muazzam bir bilgi birikimi vardır. Yine uzay bilimleri uçsuz bucaksız evrende insanı hayrete düşüren sonuçlar elde etmeye devam ediyor. Galaksi ve yıldızların sayısı ile ilgili tahminler, rakamların sınırlarını zorlamaktadır. Bütün bu cisimler, uzay boşluğunda esrarengiz bir şekilde korkunç hızlarla hareket etmektedirler. Diğer taraftan dünyada kara hayvanlarından uçan kuşlara deniz hayvanlarından böceklerle milyonlarca canlı türünden yine yüz-

Bir fotosentez olayını ve oradan canlılara uzanan eşsiz merhamet ve şefkat elini görmemek mümkün mü? Klorofil, güneş, su, karbondioksit arasında kurulan ve sonuçta besin ve oksijen üreten bu mükemmel işleyiş, Allah'ın insana olan eşsiz iyiliğinin bir kanıtı değil de nedir? Demek ki canlılarda ve tabiatta insan aklının ve bilgisinin ulaştığı her bir unsurda tevhidin damgası açıkça görülmektedir.

binlerce bitki çeşidinden söz edilmektedir. Bunların bir kısmı bilim tarafından tanımlanmış olsa da önemli bir kısmının hâlâ incelenmediği belirtilmektedir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki müspet bilimler, pozitivist bir felsefeye dayanmaktadır. Yani bu bilimlerin dilinde yaratma ve yaratıcı kelimelerinin duyulması söz konusu değildir. Bir anlamda varlığın sahibi insanlardan gizlenmeye çalışılmıştır. Bu da Batı kaynaklı medeniyetin en temel paradigması olmuştur. Aslında fen bilimleri, araştırma ve laboratuvar çalışmalarında sebep sonuç analizini ihmal etmez. Ancak bütün evren ve içindekilerin meydana gelmesinin esas sebebi (sebebu'l-esbab) söz konusu olunca, orada susmayı tercih eder. Hatta dinin bu konudaki tekliflerini ileri sürmek dahi gerçeğe ilgisi olmayan (irreal) bir tutum olarak değerlendirilir.

Bugün insanlığın elindeki mevcut bilimsel birikimi değerlendirirken İslam medeniyeti dâhil olmak üzere kadim medeniyetlerin mirasını göz ardı etmemiz haksızlık olur. Ancak geçmiş asırlara göre bugün varlıkla ilgili çok önemli bir bilgi birikimine ulaşıldığı da bir gerçektir. Neticede bir bütün olarak bu birikim insanlığın veya medeniyetlerin ortak malıdır. Diğer taraftan yaratılış ve tabiatla ilgili keşfedilen bilimsel veriler esas itibarıyla Allah'ın mahlûkat âlemine koyduğu yasalardan başka bir şey değildir. Ancak garip olan, in-

sanın bu yasaları koyan ve insanın hizmetine sunan Yüce Yaradan'ı unutup bu yasaları keşfedenleri yüceltmesidir.

Gerek uzay bilimleri gerekse fizik, kimya, biyoloji alanlarında elde edilen ve kesinleşen bilimsel veriler, Kur'an'ın dilinde "ayet" olarak isimlendirilir. Kur'an'da aklını kullananlar için varlık âleminde nice ayetlerin sahnelendiği âdeta bir galeri gibi gezip görülmeye ve incelenmeye değer olduğu belirtilir. Görüp inceleyen kimse böylece bir farkındalıkla oradan ayrılır. Aynı şekilde evren galerisindeki ilahi eserlerin tanınması için ilgili bilimin rehberliğine müracaat etmek de fikrî bir derinliğe sebep olur.

Buna ilave olarak şunu da söyleyelim: Kur'an'da tabiattaki ayetlerin anlaşılmasında "ak-

lın iyi kullanılması"ndan bahsedilir. (Nahl, 16/12.) Bu da kevnî ayetlerdeki delillerin keşfedilmesinde ilgili tabiat bilgisinden istifadenin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Yine Fussilet suresinin 53. ayetinde gelecek zaman kipiyle insanoğlunun hakikate ereceği, bunun da gerek dış dünyada gerekse kendi benliklerindeki delillerin onlara gösterilmesiyle olacağı belirtilmektedir. Bu ayet de tabiat bilgilerinin önyargısız bir bakış açısıyla okunması hâlinde insanın hakikatle yüzleşmesinde ne denli önemli olduğunu bizlere göstermektedir.

Ne var ki bugün, din eğitimi ve irşad faaliyetlerinde muazzam bilimsel bilgi birikiminden pek istifade etmediğimiz bir gerçektir. Oysa bu sayede insanlığın önüne, varlık âlemiyle ilgi-

li gittikçe büyüyen bambaşka ufuklar açılmıştır. Bu birikim, Kur'an'ın temel ilkesi olan teffekkür ibadetinin yerine getirilmesinde bizlere çok önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu bilgiler, dinî hayatın temelini oluşturan Allah'ı (c.c.) tanımak (marifetullah), O'nu sevmek (muhabbetullah) konularında tevhidî bir bakış açısıyla öğretildiğinde, insanda dinî bir derinlik kazandıracakları muhakkaktır. Dolayısıyla bunlar hamd, şükür, zikir ve neticede Mevla'nın emirlerine itaat konusunda önemli bir duyarlılığa sebep olmaktadır. İnsanlar orta öğretim, lise, üniversite yıllarında bu bilimlere dair birçok bilgi öğrenmektedirler. Mesela insan, hareket, sinir, solunum, dolaşım ve sindirim sistemleri ile ilahi lütfun kendisine olan sayısız nimetlerini bilfiil hayatında yaşar. Onun hayatı kabaca sıraladığımız bu sistemlerin işlemesine bağlıdır. Bunlar gibi yine duyu organları dediğimiz görme, işitme, koku alma, tat alma ve dokunma gibi her bir uzuv, Mevla'nın biz kullarına rahmetinin tecellileri olarak çeşit çeşit hikmetler içerir. Ayrıca yeme, içme, uyuma, düşünme, konuşma ya hayatımızın veya zihinsel sağlığımızın ol-

mazsa olmaz şartları olarak işlev görür.

Maddenin en küçük yapıtaşı atomda, yine canlıların en küçük parçası hücrede insanı şaşırtan olaylar oluyor. Bunlar günden güne daha bir açıklığa kavuşmaktadır. Mesela işne ucu kadar bile olmayan her bir insan hücresinin çekirdeğinde gizlenen DNA sarmalında insanın bütün özelliklerini içeren milyarlarca bilgi mevcuttur. Bütün canlılarda bu sistem vardır. Bu gizemli olayları, hikmetle dokunmuş bu süreçleri maddenin kendisine mi bağlayacağız? Akıl ve ilimden yoksun varlıklar mı ilimle donanmış bütün bu olağanüstü işleri beceriyor? Mesela bir fotosentez olayını ve oradan canlılara uzanan eşsiz merhamet ve şefkat elini görmemek mümkün mü? Klorofil, güneş, su, karbondioksit arasında kurulan ve sonuçta besin ve oksijen üreten bu mükemmel işleyiş, Allah'ın insana olan eşsiz iyiliğinin bir kanıtı değil de nedir? Demek ki canlılarda ve tabiatta insan aklının ve bilgisinin ulaştığı her bir unsurda tevhidin damgası açıkça görülmektedir. Ancak daha önce ifade ettiğimiz gibi metafiziği kabul etmeyen varlık anlayışı bu gerçekler karşısında kör ve sağır kesilmektedir. Böylece tabiatın kendisi âdeta yaratıcı ve fail konumuna yükseltilmektedir.

Bugün Müslüman toplumlarda dahi tabiatla ilgili ders kitaplarının pozitivist bir anlayışla ele alındığını söyleyebiliriz. Canlılarla ilgili belgesellerde

de bunun dışında bir şey görmek mümkün değildir. Haşa sümme haşa, yaratıcı, yaşatıcı, düzenleyeni, kurgulayanı, tasvir edeni olmayan bir varlık anlayışı burada söz konusudur. Aslında bu, modernitenin insanlığa hediye ettiği bir tür cehaletten başka bir şey değildir. Bize düşen, kendi anlam ve değerler şemamız çerçevesinde varlık âlemini okumak ve anlamaktır. Başka bir ifadeyle tevhidî bir bakış açısıyla tabiatla ilgili bilgilerin yorumlanmasıdır.

İnsanların tahsilleri dolayısıyla tabiat bilgileri konusunda şu veya bu ölçüde bir bilgiye sahip olmaları da bir avantajdır. Böylece Allah'ın (c.c.) ilim, irade, kudret, rahmet sıfatlarını, varlık âlemindeki tecellilerinden hareketle insanlara anlatmak mümkün olacaktır. Hele günümüzde inanç karşıtı akımları ve insanların bu bağlamda karşı karşıya buldukları meydan okumaları düşüncümüzde, konunun önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Diğer taraftan bugün dijital âlemdede bu konuda çok sayıda görsel materyalin bulunması da bir diğer imkâna işaret etmektedir. Mesela insanın Mevla'yı hakkıyla takdir etmesi ve hakikatle yüzleşmesinde oldukça ibretli bir süreç olan anne rahmindeki ceninin tekâmül safhaları ile ilgili sayısız yazı, görsel malzeme ve videoya rahatlıkla ulaşabiliyoruz.

Burada belirtilmelidir ki bahsedilen metot, çağımızda yaygın olduğu şekliyle ilahi kelâmın ilmî mucizesini göstermek

gayesiyle bazı ayetlerle bilimsel gerçeklerin eşleştirilmesini hedeflemez. Burada, Yüce Yaratıcı'nın varlık âlemindeki mucizevi yaratma örneklerini tefekkürün konusu hâline getirmek hedeflenmektedir. Aslında bu konuya dinî hassasiyeti olan bazı çevreler yabancı değildir. Bilhassa metafizik konularda bahsettiğimiz metodun, aşırıya kaçmadan yeri geldiğinde basit örneklerle etkili bir şekilde kullanılmasının, muhataplarda bir şuur derinliğine sebep olacağı açıktır. Çünkü insanlara, "Allah Teâlâ sizlere sayısız nimet verdi." demekle bu nimetlerden bir ikisini herkesin öğüt alabileceği tarzda kesinleşmiş bilimsel verilerden de istifade ile anlatmak şüphesiz ki daha tesirli olacaktır. Böylece tekdüze bir anlatım yerine ilgi ve dikkat çekici bir irşad ve eğitim dili de yakalanmış olacaktır. Ancak tevhidî okumanın irşad ve eğitim faaliyetlerinde verimli ve etkin bir şekilde yapılabilmesi için öncelikle bunun hangi ilke ve metotlarla yapılacağına dair çalıştay ve seminerlerin yapılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü bu bir birikim ve formasyon meselesidir.

Sonuç; tarih boyunca Allah'ın (c.c.) kavli ayetlerinin hangi usul ve yöntemlerle yorumlanacağına dair zengin bir literatür oluşturulmuştur. Benzer şekilde akademik seviyede, "Kevnî ayetlerin okunmasında yöntem ne olabilir, nelere dikkat etmek gerekir?" soruları çerçevesinde çalışmaların başlatılmasına da ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz. ■

HZ. PEYGAMBER: EN GÜZEL ÖRNEK

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ
حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا.

“Andolsun, Allah’ın Resülü’nde
sizin için; Allah’a ve ahiret
gününe kavuşmayı uman, Allah’ı
çok zikreden kimseler için güzel
bir örnek vardır.”

(Ahzab, 33/21.)

Yüce Allah insanı yaratmış, kendisini iman ve kulluk ile sorumlu tutmuştur. Bu sorumluluğun gereği olarak başta akıl olmak üzere, insanın ihtiyaç duyduğu şeyleri de ihsan etmiştir. İnsanları iyiye, doğruya ve güzele ulaştırmak için peygamberler göndermiş, peygamberlere bildirdiği vahiylerle dünya ve ahirette huzur ve kurtuluşa ulaşmalarını istemiştir. İnsanlığın istikameti için gönderilmiş olan peygamberler sadece Allah’tan aldıkları vahiyleri toplumlarına iletmekle kalmamış, aynı zamanda kendi hayatlarında tatbik etmek suretiyle örneklilik de sergilemişlerdir. “Biz her bir peygamberi, Allah’ın izniyle itaat edilmek üzere gönderdik...” (Nisa, 4/64.) mealindeki ayette de ifade edildiği üzere peygamberlere itaat edilmesi, onların örnek alınması peygamberlere imanın gereklerindedir.

İnsanlığın hidayet ve kurtuluşu için gönderilmiş olan son peygamber Hz. Muhammed’dir (s.a.s.). Allah inancının tahrif edildiği; ahiret hayatının yok sayıldığı; zengin ile fakir, hür ile köle, erkek ile kadın arasındaki hak ve hukukun yok edildiği; zulüm ve haksızlığın, ırkçılık ve asabiyetin zirve yaptığı, cahiliye diye adlandırılan bir dönemde, “Şahit, müjdeleyici, uyarıcı, izniyle Allah’a çağırıcı ve etrafını aydınlatan bir ışık olarak” (Ahzab, 33/45-46.) gönderilmiştir. Kur’an’ın rehberliğinde, Hz. Peygamber’in örneğinde cahiliye döneminden asrı saadet dönemine büyük bir toplumsal dönüşüm gerçekleşmiştir. İlk başlarda türlü zorluklarla, tehdit ve işkencelerle başlayan bu dönüşüm süreci Kur’an’ın peyderpey inen ayetlerinin desteği, Hz. Peygamber’in davasına olan bağlılığı ve ona inananların onun yolundan ve rehberliğinden ayrılmamaları neticesinde başarıya ulaşmış, Mekke’de başlayan İslam daveti kısa sürede dalga dalga dünyanın dört bir yanına yayılmıştır.

Kur’an-ı Kerim’in ifadesiyle “üsve-i hasene/en güzel örnek”tir Hz. Muham-

med (s.a.s.). (Ahzab, 33/21.) O, gerek İslam gelmeden önceki güzel ahlakı, cömertliği, şerefi ve güvenilirliği, gerekse Kur'an vahyiyle birlikte getirdiği ahlaki ve insani değerler ve ortaya koyduğu sünneti itibarıyla kendisine iman edilmesi ve yolunda yürünmesi gereken bir rehber ve örnektir. (Maturidi, *Te'vilatü Ehli's-Sünne*, 8/368.)

Bugün dünya genelinde sayısal olarak yoğun bir Müslüman nüfusu vardır. Ancak, Müslümanlar olarak etki ve gücümüz, sayısal gücümüz oranında değildir ne yazık ki. Yaşantımız da saadet asrı dönemindeki örnek toplumdaki son derece uzaktır maalesef. Acaba ne oldu da Müslümanlar olarak bu hâle geldik? Kur'an nazil olduğu şekliyle elimizde olduğu, Hz. Peygamber'in sireti ve sünneti önümüzde olduğu hâlde İslami hayattan nasıl uzaklaştık, toplumsal yaşantımızda nasıl bu kadar savrulabildik? Peygamber Efendimiz, "Size iki şey bırakıyorum, onlara sınıksız sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırılmayacaksınız: Allah'ın Kitabı ve peygamberinin sünneti." (Muvatta', Kader, 3.) buyurduğu hâlde, içinde bulunduğumuz durum Kur'an ve sünnetten uzaklaşmamızın neticesidir. Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'e iman eden biz Müslümanların imanını ve inandığı değerleri hayata geçirmesi gerekir ki amel ve eylemle bütünleşmiş hakiki bir imana ermiş olalım. Hz. Peygamber'in güzel ahlakı ve vahyin rehberliğinde ortaya koyduğu sünneti bin dört yüz sene önce olduğu gibi bugün ve gelecekte de hayat vermede devam edecektir Müslüman

toplumlara ve tüm insanlığa. Tabii ki örnek alınır, yolunda yürünürse... Yoksa onun sünneti ve örnek yaşamı, sadece anlatılarda kalırsa, kitapların sayfalarından çıkıp hayatımıza giremezse Müslümanlar olarak içinde bulunduğumuz bunalmalardan kurtulmak mümkün olmayacaktır. Gelin bir göz atalım onun asr-ı saadeti ortaya çıkaran ilkelerine ve örnek yaşantısına ve karşılaştıralım kendi hayatımızla. Hz. Peygamber, "İslam güzel ahlaktır." (Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, 10/375 [7652].) buyurduğu hâlde bizler pek çok ahlaki değerden uzaklaştık.

"Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu (zarar görmediği) kimsedir." (Tirmizi, İman, 12.) buyurdu, biz gönül rahatlığıyla bir kardeşimize ne kadar güvenebiliyoruz?

"Komşusu açken tok yatan (olgun) mümin değildir." (Hakim, *Müstedrek*, 4/184, [7307].) buyurdu, biz komşuyu, akrabayı unuttuk.

"Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, sıddıklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir." (Tirmizi, Büyü, 4.) buyurarak ticaret ahlakını öğretti.

"Temizlik imanın yarısıdır." (Müslim, Taharet, 1.) diyerek temizliğin önemini vurguladı, biz temizlik hususunda ne yaptık?

O, son derece mütevazı idi; biz kibirlendikçe kibirlendik.

O, kanaatkârdı; biz doymak bilmedik.

O, nafile ibadetlerle Allah'a daha da yaklaşmaya çalışırken; biz farzları bile ya terk ettik ya da zorla yapar hâle geldik.

O, günde yetmişden fazla tövbe istiğfar ederken (Buhari, De'avat, 3.); biz günahlarımızın farkında bile olmadık.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür elbette. Zira Hz. Peygamber'in örnek hayatını, güzel ahlakını anlatan ciltler dolusu kitaplar vardır. Onun, oturup kalkışından, yemek yiyişine; yatağa yatışından, sabah kalkışına; yolda yürüyüşünden, sohbet adabına kadar hayatının her safhası güzellikle, zarafetle, ibretlik örneklerle doludur. Onun dinî konulardaki emir yasakları bizler için bağlayıcı olduğu gibi aile hayatındaki, toplumsal ilişkilerindeki hâl ve hareketleri, tutum ve davranışları da en güzel örnekleri sunmaktadır bizlere. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e itaatin Allah'a itaatle birlikte zikredildiği düşünüldüğünde (Nisa, 4/13, 80; Maide, 5/92; Enfal, 8/20.), hakiki bir mümin, samimi bir Müslüman olabilmenin Allah'a ve Resulü'ne tabi olmanın geçtiği açıktır. Bu gerçek göz ardı edildiğinde, dahası Hz. Peygamber'in sünneti ve ona tabi olmanın önemini hafifletildiği şeklindeki söylemlerin gündeme getirildiği düşünüldüğünde, İslam'ın Kur'an ve sünnetten oluşan ve birbirini tamamlayan iki temel kaynağının birbirinden koparılmaya, özellikle gençlerin zihinlerinin bulandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bugün Asr-ı saadet özlemi çeken, Müslümanların tekrar güçlü, izzetli ve onurlu olmasını bekleyen bizlere düşen, Kur'an ve sünnetin hayat bahşeden ilkelerine sarılmak, Hz. Peygamber'in yürekleri ısıtan, gönüllere dokunan hayatını kendimize rehber edinmektir. ■

MELEKLERİN DUA EDİP İSTİĞFARDA BULUNDUĞU KİMSELER

Dr. Ahmet OĞUZ

Suudi Arabistan Cidde Din Hizmetleri Ataşesi

مَنْ دَعَا لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ، قَالَ
الْمَلَكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ: آمِينَ، وَلَكَ بِمِثْلِ

“Kim, (din) kardeşinin gıyabında onun için dua ederse onun yanındaki görevli melek şöyle der: ‘Âmin, (din kardeşin için istediğin) hayrın bir misli de senin olsun.’”

(Müslim, Zikir, 87 [2732].)

Melekler, farklı suretlere girebilen ve duyularla algılanamayan nurani varlıklardır. (Cürcani, et-Tarifât, “melek” md.). Melek inancı, Kur’an-ı Kerim’de (Bakara, 2/285; Nisa, 4/136.) ve tevatür derecesine ulaşan hadislerde (Buhari, İman, 37 [50]; Müslim, İman, 1 [8].) İslam’ın inanç esasları arasında sayılmıştır. İnsanlar topraktan (Hicr, 15/26.), cinler ateşten (Hicr, 15/27.), melekler ise nurdan yaratılmıştır. (Müslim, Zühd, 60 [2996].) Melekler yiyip içmezler (Hud, 11/69-70; Zariyat, 51/24-28.), erkeklik ve dişilikleri yoktur; evlenmez ve çocuk sahibi olmazlar. (Kamil Güneş, *Meleklerle İman*, DİB Yayınları, s. 17 vd.), yaratılışları gereği Allah’a itaat eder ve asla isyan etmezler. (Nahl, 16/50; Tahrim, 66/6.)

Müminlerin yaptığı salih ameller, Allah’ın rızasını kazandırdığı gibi meleklerin de o amelin sahibine dua etmelerine vesile olmaktadır. Meleklerin dua edip istiğfarda bulunduğu kimseler çok olup bazıları şunlardır:

1- Abdestli olarak uyuyan kimse. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kim abdestli olarak uyuysa gece boyunca bir melek onun yanında olur. Bu kişi geceleyin ne zaman uyanırsa melek şöyle dua eder: ‘Allah’ım! Falanca kulunu bağışla, çünkü o, abdestli olarak uyudu.’” (Beyhaki, Şu’abü’l-ıman, 4/283-284 [2526].)

2- Namaz sonrası mescitte bekleyen kimse. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyuruyor: “Kul, namaz kıldığı yerde (bir sonraki) namazı beklediği ve namaz kıldığı yerden ayrılmadığı veya abdestini bozmadığı müddetçe (sevap bakımından) namazda sayılır ve melekler onun için şöyle dua ederler: ‘Allah’ım! Ona mağfiret eyle. Allah’ım! Ona merhamet eyle.’” (Müslim, Mesacid, 274 [649].) Başka bir hadiste ise herhangi bir namazı kılip yerinden ayrılmayan kişinin de meleklerin duasına mazhar olacağı bildirilmiştir. (İbn Hanbel, Müsned, 2/391 [1219].) Buna göre söz konusu mükâfattan hastalık vb. mazeret-

ten dolayı camiye gidemeyip evinde namaz kılanların da yararlanabileceği ümit edilmektedir. Zira ameller niyetlere göredir (Buhari, Eyman, 23 [6689]; Müslim, İmaret, 155 [1907].)

3- Birinci safta namaz kılanlar. Cemaatle namaz kılmak faziletli olmakla beraber (Buhari, Ezan, 30 [647]; Müslim, Mesacid, 272 [649].) camiye erken gidip ilk safta yer almanın ayrı bir üstünlüğü vardır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyuruyor: “Şüphesiz Yüce Allah ve melekleri, namazı ön safta veya ön saflarda kılan kimselere salat ederler...” (Müsned, 30/315 [18364].) Allah’ın salat etmesi, O’nun kulluna rahmet etmesi; meleklerin salât etmesi ise dua ve istiğfarda bulunmaları anlamına gelir. Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “İnsanlar ezan okumanın ve namazda birinci safta bulunmanın ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi sonra bunları yapabilmek için kura çekmek zorunda kalsalardı kura çekerlerdi...” (Buhari, Ezan, 9 [615]; Müslim, Salat, 129 [437].)

4- Saflardaki boşlukları dolduran kimseler. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyuruyor: “Allah ve melekleri, safları dolduran kimselere salat ederler. Her kim saftaki bir boşluğu doldurursa, bundan dolayı Allah da onu bir derece yükseltir.” (İbn Mace, İkametü’s-salavat, 50 [995].)

5- Sabah namazından sonra zikreden kimse. Allah Resulü (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: “Kim, sabah namazını kıldıktan sonra namaz kıldığı yerde otursa (Allah’ı zikrederse), melekler ona dua ederler. Meleklerin duası şöyledir: ‘Allah’ım!

Ona mağfiret eyle, Allah’ım! Ona merhamet eyle.’ Kim de (namaz kıldıktan sonra bir sonraki) namazı beklerse melekler ona da dua ederler...” (Müsned, 2/407 [1251].) Bu mükâfat başka hadiste şöyle zikredilmektedir: “Kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra namaz kıldığı yerde oturup güneş doğuncaya kadar Allah’ı zikreder (kerahet vakti çıktıktan) sonra da iki rekât namaz kılsa bir hac ve umre yapmış gibi sevap kazanır.” Hadis ravisi Enes dedi ki: “Resulüllah (s.a.s.), ‘Eksiksiz tam bir hac ve umre sevabı kazanır.’ buyurdu.” (Tirmizi, Ebvabü’s-salat, 412 [586].)

6- Sabah ve ikindi namazını cemaatle kılan kimse. Resulüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Gece ve gündüz melekleri, sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Melekler sabah namazında toplanır, sonra gece melekleri (Allah’ın huzuruna) yükselir ve gündüz melekleri (yeryüzünde) kalır. Aynı şekilde melekler ikindi namazında toplanır, sonra gündüz melekleri (Allah’ın huzuruna) yükselir ve gece melekleri (yeryüzünde) kalır. Rableri onlara sorar: ‘Kullarımı nasıl bıraktınız?’ Onlar da şöyle derler: ‘Yanlarına vardığımızda namaz kılıyorlardı, yanlarından ayrıldığımızda da namaz kılıyorlardı, onları kıyamet gününde bağışla!’” (İbn Huzeyme, Sahih, 1/165 [322].)

7- Hz. Peygamber’e (s.a.s.) salat ve selam getiren kimse. Resulüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kim bana salavat getirirse salavat getirdiği müddetçe melekler de ona dua ederler. Öyleyse kul, ister az isterse çok salavat getirsin.” (Müsned, 24/451

[15680].) Başka hadislerde ise şöyle buyurulmuştur: “Kıyamet günü insanların bana en yakını, bana en çok salavat getirendir.” (Tirmizi, Vitir, 21 [484].); “Gerçek cimri, yanında anıldığım hâlde bana salavat getirmeyen kimsedir.” (Tirmizi, Deavat, 100 [3546].)

Meleklerin dua ettiği kimseler bunlarla sınırlı değildir. Nitekim başka hadislerde geçtiği üzere melekler, Müslüman kardeşine gıyabında dua eden (Müslim, Zikir, 87-88 [2732-2733].), malını Allah yolunda infak eden (Buhari, Zekât, 27 [1442]; Müslim, Zekât, 57 [1010].), sahura kalkan (Müsned, 17/150 [11086].), ilim öğrenen (Ebu Davud, İlim, 1 [3641].), ilim ve faydalı şeyler öğreten (Tirmizi, İlim, 19 [2685].) ve hasta ziyaretinde bulunan kişilere de dua ederler (Müsned, 2/ 277 [975].) Rivayet edildiğine göre Ebu’d-Derda’nın Allah için sevdiği üç yüz altmış dostu varmış ve onlara namazda dua edermiş. Eşi bunun sebebini sorunca şöyle cevap vermiş: “Bir kimse, (din) kardeşinin gıyabında onun için dua ederse Allah onun için iki melek görevlendirir. Bu melekler ‘(Âmin), aynı şeyler sana da verilsin.’ diye dua ederler. Öyleyse meleklerin bana dua etmesini istemez miyim?” (Zehebi, Siyeru A’lami’n-nübela’, 2/351.)

Sonuç olarak; melekler, muhtelif salih amellerden dolayı hoşnut olup sahibine dua ederler. Bu nedenle, hayatımızı bu amellerle süsleyerek meleklerin duasını almaya gayret etmeliyiz. Yüce Allah cümlemizi, rızasına uygun ve meleklerin dua ve istiğfarına vesile olan salih amellere muvaffak eylesin. ■

CENAZE HİZMETLERİ VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

“Din hizmetlisi, doğumundan ölümüne kadar insanımızın yanındadır.” ifadesi, lafın gelişi söylenmiş bir söz değildir; vakıa böyledir. Hayatının her devresinde onunla iç içe olduğu gibi vefatı sırasında da onun yanındadır. Bu görevlerini sadece din görevlisi kimliğiyle değil bir din kardeşi sıfatıyla da yerine getirir.

Evet, din hizmetlisi, cemaatinden hasta olanların ziyaretine gidecektir. Ölmek üzere olan kişinin yanında Kur’an okuyacak, kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet getirecektir. Vefatı sonrasında yapılması gereken dinî vecibeleri ifa edecek, gerektiğinde cenazenin gaslini, tekfinini yapacak, namazını kıldıracaktır. Defnin usulüne göre yapılmasına rehberlik edecek, defin sonrasındaki dinî görevleri ifa edecektir. Din hizmetlisinin görevi bununla bitmemekte; ölünün yakınlarına taziyeye ziyaretinde bulunacak; onları teselli edecek, sabır ve tevekkülle davet edecektir. Hissiyatın yoğunlaştığı bu nazik anı fırsat bilerek dinî irşadda bulunacaktır.

Gönüllülük esasına göre bu hizmetleri dün yaptığı gibi bugün de yapmaktadır.

Açacak olursak... Osmanlı döneminde “cenaze imamı” diye sadece cenaze kıldırarak görevlendirilmiş kişilerin olup olmadığını bilmiyorum. Ancak 1920-1924 yıllarında hizmet vermiş Şer’iyye ve Evkaf Vekâletinin bütçe cetvellerinde bu ünvanda kadrolar yer almamıştır. Daha sonra belediyelere ilişkin çıkartılan kanun ve tüzüklerde belediyelerin mezarlık tesisi, cenazelerin gasil, tekfin ve defni görevlerinden söz edilmiş ancak namazların kıldırılmasından ve bu işle görevli cenaze imamından söz edilmemiştir. Bilinen husus, başta köyler ve küçük yerleşim yerlerinde olmak üzere, cenazelerin gasli, tekfini, namazlarının kıldırılması ve defni hizmetlerinin daha çok imamlar tarafından yerine getirildiğidir. Bir önceki yazımda imam-hatiplerin görevleri çerçevesinde değindiğim gibi tarihî süreçte cenaze namazlarının kıldırılması yanında ve bilhassa belediye teşkilatı bulun-

madığı veya cenaze gasil ve tekfin işlemlerinin belediyelerce yapılmadığı yer ve zamanlarda bu hizmetler genellikle cami görevlileri tarafından yerine getirilmiştir. 1943 tarihli bir Müşavere Heyeti mütalaasında bu hizmetlerin icrasında imam-hatipler yanında müftülerin de mükellefiyetlerinin bulunduğu ifade edilmiştir.

3 Nisan 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesiyle gasilhane tesisi, ölünün mezarlığa nakil ve defni belediyenin görevleri arasında sayılmıştır. Benzer şekilde, 1931 tarihli Belediye Mezarlıkları Nizamnamesinde cenazelerin yıkılması, kefenlenmesi ve gömülmesi belediyelerin görevleri olarak zikredilmiştir. 10 Temmuz 2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun 7. maddesi ile 3 Temmuz 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 14. maddesinde de mezarlık tesisi ve defni işleri bütün belediyelerin görevleri arasında gösterilmiştir. Kısaca sözü edilen kanunlar ve tüzükte, mezarlık-

lar tesisi, cenazenin yıkanması, kefenlenmesi, mezarlığa kadar nakli ve defni belediyelere aittir. Cenaze hizmetleri için tayin edilmiş bir görevlinin olmadığı yerlerde belirtildiği gibi bu hizmetler Başkanlık görevlileri tarafından ifa edilmektedir. Günümüzde yürürlükte olan Başkanlık mevzuatında da konu bu şekilde tasrih edilmiştir. Şöyle ki;

17 Haziran 2014 tarih ve 29033 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliğinde, belediye tarafından cenaze hizmeti verilmeyen yerlerde cenaze teşhiz ve tekfin hizmeti verilmesi, cenaze namazının kıldırılması ve defin işlemlerinin yapılması imam-hatiplerin görevleri arasında sayılmıştır. Başkanlıkça hazırlanan 15 Aralık 2020 tarihli Din Hizmetleri Uygulama Genelgesinde de cenaze hizmetleri kapsamında imam-hatipler için “Gerektiğinde teşhiz ve tekfin işleri cami görevlileri tarafından yerine getirilecektir.” kaydına yer verilmiştir. Bu genelgede şehitlerin cenaze namazlarının zaruri hâller dışında il müftüleri tarafından kıldırılacağı belirtilmiştir.

Kanaatimce Başkanlığın cenaze namazları ve bilhassa gassallık hizmetleri üzerinde gösterdiği hassasiyeti ortaya koyan en önemli belge, 28 Aralık 1944 tarihli Müşavere Heyeti mütalaa-sıdır. Bu mütalaa bir müftülüğün, tayin edilmiş bir imam varken imam olmayan bir kimsenin belediye tarafından belge verilerek maaşsız şekilde gassal tayininin, böyle bir gassalın sarık sarması ve cenaze namazı kıldırmasının uygun olup olmadığı şeklindeki sorusu üzerine hazırlanmıştır ve muhteva itibarıyla büyük önemi haizdir. Mütalaa 1930 tarihli Belediye Kanununun 15. maddesi ile 1931 tarihli Belediye Me-

zarlıkları Nizamnamesine atıfta bulunarak şöyle deniyordu: “Cenazelerin teşhiz ve tekfini, nakil ve defni, yıkama yerleri ve mezarlıklar tesisi ve idaresi belediye vazifelerindedir. Cenaze namazını kıldırarak, defin duası ve telkin gibi ibadeta ve dinî vazifelere dair bütün ahkâm ve mesalihin tedviri ise Diyanet İşleri Reisliği teşkilatının vazife talimatnamesinin 1. ve 8. maddeleri müfadinca müftülere aittir. Eğer belediyenin tayin ettiği gassal aynı zamanda imamlık ile tanzif edilmişse bu vazifeye belediyece maaşlı-maaşsız tayin edilecek kimsenin müftülükçe imtihan edilmesi kanunen gereklidir. Eğer yalnızca gassal olarak tayin edilmişse cenaze gaslinin de dinî şerait ve adabı bulunduğu cihetle, gassalların bu dinî adabı ve şeraiti bilip bilmediklerinin anlaşılması için usulen müftülükçe imtihana tabi olması diyaneten lazımdır. Ancak, belediye olmayan veyahut olup da cenazeye müteallik işlerde teşkilatlanmayan yerlerde, gasil, teşhiz, namaz ve defin farzı kifaye olduğu için, müftüler ve imamlar diyaneten bu vazife ile ilgilenirler. / Cami ve mescitlerde namaz kıldırınlar sarık sardığı gibi cenaze namazını kıldırın, tedfin ve telkin dualarını yapan da sarık sarabilir. Gassallar sarık saramaz. Zira gassalların vazifesi ayrı, imamlık vazifesi ayrıdır. Halkın mesalihi ve imamlık şerefi de böyle iktiza eder.” Müşavere Heyeti sonuç olarak bu mütalaa-nın müftülüklerle bildirilmesi ve ayrıca bütün belediyelerin “gassal tayin ederken teşhiz, tekfin ve gassallık şerait ve adabını bilip bilmediklerinin anlaşılması için müftülüklerce imtihana tabi tutulmasının usul ittihaz edilmesinin tamimi için de meseleyi Başvekâletin tasvibine arz edilmesinin uygun olacağını” vurgulamıştır. 1949 tarihli bir mütala-

ada da “Cenaze işleri ve kabirler belediyeye devredilmişse de belediyece tayin edilen gassalların müftülükçe imtihan edilmesi usulündendir.” denmiştir. Altını çizerek tekrarlamak gerekirse cenaze hizmetlerinin dinî yönünün icrası hususunda 1940’lı yıllarda yaşanan karmaşanın çözümü için konunun Başvekâlete kadar götürülmesinin teklifi son derece kıymetlidir ve günümüze de ışık tutmaktadır.

Konuyu şöyle toparlayalım: Cenaze hizmetlerinin dinî yönü yanında belediyelere, sağlık kuruluşlarına, adliyeye taalluk eden yönleri de vardır. Görünen odur ki günümüzde cenazeye yönelik Başkanlıkça sunulan dinî-manevi hizmetlerle belediyelerce bu mahiyetteki hizmetler iç içe girmiş haldedir.

Bugün hangi süreçlerden geçerek imam-hatip tayini yapıldığı bellidir; kanaatimce gassal ve cenaze namazını kıldırarak imamların seçim ve tayinlerinin de önceden belirlenmiş nitelikler dâhilinde yapılması uygun olacaktır. Buradan hareketle diyebiliriz ki bu hususta Reisliğin 1944 yıllarında gösterdiği hassasiyetin daha fazlasının günümüzde gösterilmesi yerinde olacaktır. Nitekim Başkanlık geçmişte, cami görevlilerinin bu hizmetleri de yapabileceklerini göz önünde tutarak cenazenin nasıl yıkanıp kefenleneceğini hizmet öncesi veya hizmet içi eğitimlerde imam-hatiplere uygulamalı olarak göstermiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki konumu itibarıyla cenaze hizmetinde bulunmayan imam-hatiplerin de gasil, tekfin ve defin konusunda donanımlı olması gerekir. Dolayısıyla bu hizmetlerin dinî boyutunun İslami kurallara göre yerine getirilmesi hususunda hassasiyetini sürdürecektir. ■

SANAL OYUNLARDA DİN ALGISI

Doç. Dr. Mahsum AYTEPE

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Sanal oyunlar, günümüz dünyasının tartışılmaz bir olgusu hâline geldi. 2023 yılı itibarıyla 1 trilyon doları aşan bütçesiyle devasa bir endüstriye dönüşen oyunların etkilemediği çok az insan var. Sanal oyunların eğlence ve stres azaltma, eğitim, problem çözme, motor beceriler geliştirme gibi olumlu sayılabilecek bazı etkilerinden söz edilmektedir. Ancak bağımlılık, sosyal izolasyon, zaman yönetimi problemi, şiddet, fiziksel sağlık gibi alanlarda son derece olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sanal oyunların belki de en az tartışılan yönlerinden biri de dinî açıdan ne anlama geldikleri ve nasıl bir tesir oluşturdıklarıyla ilgilidir.

Sanal oyunların dinle ilgili 3 kategoride ele alınması mümkündür: Dine dair herhangi bir içerik, sembol vs. kullananlar. Dinî değer ve sembollerini kötileyenler ile bunlara olumlu anlamlar yükleyenler. Türkiye’de ve dünyada geniş kitlelere ulaşan büyük oyunların önemli bir kısmında din,

önemli bir unsur olarak ele alınmaktadır. Sanal oyunlardaki dinî temaların kullanılma biçimiyle oyun üreticilerinin kültür ve ideolojik tutumları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu oyunların en yaygın ve etkili olanlarının Batılı ülkeler tarafından üretildiğini dikkate aldığımızda oyunlarda dinin, özellikle de İslami değer ve sembollerin olumlu bir bağlamda sunulmayacağı açıktır. Dijital oyunlardaki İslami imgeler, Batı medyasına hâkim olan algının gölgesinde şekillenmektedir. Müslüman karakterlerin barbar, terörist, şeytan ya da zalim olarak sunulduğu videoların ana teması savaştır ve öldürülmesi gerekenler de Müslümanlardır.

Gençlik ve Spor Bakanlığının bir araştırması sanal oyunlardaki İslam düşmanlığının boyutlarını gözler önüne sermektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse bir oyunda dans eden karakterlerin ayaklarının altında Kur’an-ı Kerim bulunurken bir diğerinde Gazze üzerinden uçan savaşçılar, terörist adı al-

tında Gazze halkını bombalamaya çalışmaktadır. Oyunlardan birinde Kâbe’nin kapısı, kötülüğün ve şeytani türevlerin giriş kapısı olarak kullanılırken bir diğerinde Hz. Peygamber’in kabrinin kapısı, zombilerin karakterlere saldırmadan önceki büyük giriş kapısı olarak tasvir ediliyor, bir başkasında ise şeytanın ana karaktere saldırdığı yerde Arapça harflerle hadis-i şerifler bulunuyor. Keza bir diğerinde Müslümanlar ellerindeki teknolojiyi dünyanın geleceğini tehdit etmek için kullanırken birçok yerde Arapça “Allah” ve “Muhammed” lafzı yer alıyor. (Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları (gsb.gov.tr) Bu örneklerin sayısını artırmak mümkün. Her yıl on binlerce yeni oyunun piyasaya sürüldüğü bu sektörde oyunların denetlenmesi ve yasaklı unsurların tespit edilmesi bile büyük bir meseleye dönüşmüştür.

Batıda üretilen sanal oyunların önemli bir kısmının İslamofobiye hizmet etmesi, tehlikenin sadece bir boyutunu

göstermektedir. Zira bu niteliklere sahip oyunlardaki tehlikeyi fark etmek nispeten kolaydır. Kullanıcıların şikâyetleri ya da ilgili kurumların müdahaleleri ile bu içeriklerin revize edilmesi veya kaldırılması mümkün olabilmektedir. Ancak sanal oyunların konumuz bağlamında oluşturdukları esas tehlike, kurumsal dinlere ait değer ve sembolleri anlamsız hâle getirip yeni dinî inanışlar üretmesidir. Sanal oyunları, dinin bir sonraki adımı olarak gören Boren'e göre oyunlar bir din, oyun oynamak da dinî bir deneyim olarak kabul edilebilir. Sistematize edilmiş kozmolojileri, ritüelleştirilmiş davranışları ve hem konuşulan hem de konuşulmayan kuralları ile oyunlar, oyuncular için model kahramanlar ve efsanevi tarihler yaratarak örtük dinler olarak işlev görme eğilimindedirler. Peki, sanal oyunları sahte ya da sadece oyun olarak göremez miyiz? Ona göre sanal oyunların sahte olduğu söylenemez. Çünkü Boren'e göre oyuncuların hem oyun içi hem de oyun dışı deneyimleri oldukça gerçektir. İnsanlar tarafından üretildikleri için özünde kutsal bir değere sahip olmasa da oyuncular gerçek sonuçları olan gerçek faaliyetlerde bulunurlar. Sanal oyunlar, dinlerin sağladığı bilinçaltı ruhsal deneyimlerin çoğunu sağlar. Oyunlar, içindeki kutsal semboller ve oyuncularına yaşattıkları sürükleyici dinî deneyimler nedeniyle dinin yerini tutacak hâle gelir. (Boren, *Playing God: An Analysis of Video Game Religion*, 2016.)

Sanal oyun şirketleri, insandaki doğal manevi temayülü de

kullanarak yoğun dinî sembol, kural, metafor ve hedef bombardımanına tabi tuttıkları kullanıcılar üzerinde cezbediciliklerini sürdürmeye çalışırlar. Semavi dinlerin temel esaslarını bozmaya yönelik yapılandırılan oyunlardaki dinî motifler, tasarımcı şirketlerin dinî kültürel coğrafyasıyla yakından ilgilidir ve o bölgelerdeki mitolojik unsurlardan beslenir.

Sanal oyunların dinle doğrudan ya da dolaylı olarak oluşturdukları algının gelecekte oluşturacağı tehlikelere karşı önlem almak kaçınılmaz hale gelmiştir.

Sosyal medyada ve sanal oyunlarda hâkim olan temayülün semavi dinlerin esas aldığı maneviyat olmadığı açıktır. İnsanlardaki doğal ruhsal eğilimleri, tarihsel mitolojik unsurları da içine alacak şekilde karşılayan şirketler, kullanıcılara manevi bir ortam oluşturmaktadır. Bu ortamda, semavi dinlerin tanrı, ibadethane, kitap, melek, şeytan, kulluk, cennet, cehennem, sınav, sonsuzluk ve mucize gibi değer ve olgularına benzer temalar, oyun konsepti içinde yeniden yorumlanmaktadır. Oyunu, oyuncuların zihinlerinin, bedenlerinin ve ruhlarının odak noktası hâline getiren, zamanın nasıl geçtiğini anlayamayacakları şekilde onları saran, sanki gerçek dünyada değil de oyunda varlarmış gibi hissettiren bu ortam, manevi açıdan son derece zengin olsa da dinî açıdan fakirdir. Aslında bu sonuç, bütün dinî ve ahlaki değerleri yapı bozumuna uğratan post-modern durumla yakından ilgilidir ve onun sanal alandaki yansımasıdır. Bu açıdan özellikle Batıda dine karşı yürütülen mücadelede, sanal ruhçuluk tarzlarının son derece etkili bir şekilde kullanıldığını tespit etmek gerekir.

Oyun geliştirenler anlatılarını beslemek, mitolojilerine ve karakterlerine derinlik ve gizem katmak için çeşitli dinî semboller kullanırlar. Bu bağlamda sanal oyunların etkili bir manevi iklim oluşturmak için farklı kültürlere ait mitolojik unsurları sentezledikleri, dine dair sıra dışı deneyimler vadedtikleri görülmektedir. Me-

sela, dünyanın en çok oynanan oyunlarından biri, diğer dinlerden ve mitolojilerden esinlenerek oluşturulan karakterlerle doludur. Fiziksel açıdan birçok karakter Yunan, Mısır, Doğu ve Asya mitolojilerinden, dinlerinden, efsane ve geleneklerinden gelen antik mitolojik yaratıkları veya varlıkları temsil eder. Oyundaki bir karakterin Yunan mitolojisindeki Medusa ile güçlü bir bağlantısı vardır. Bir diğer karakter, Yunan mitolojisindeki Minotaur'a açıkça benzemektedir. Oyunda eski Mısır mitolojisi ve Kore efsanelerinden esinlenerek oluşturulan karakterler de vardır. Görüldüğü gibi bahse konu oyunda mitoloji ve efsanelere dayanan karakterler oyuna dinî ilhamlar vermektedirler. Bu oyun o kadar etkili olmuştur ki insanlar oyunun karakterlerine dua etmeye bile başladılar. Nitekim Çin'de yaşlı bir kadın, sözü geçen oyundaki bir karakterin vitrindeki heykeline adak sunarken kameralara yansımıştır.

Bir diğer oyununun merkezinde Budist ritüeller bulunmaktadır. Türkiye'de binlerce üyesi bulunan bu oyunda oyuncular dua çarkı çevirme, ilahiler söyleme, secde etme ve meditasyon gibi belirli Budist ritüellere katılabilmektedirler. Farklı bir oyunda ise oyuncunun kimin cennete kimin cehenneme gireceğine karar vermesi istenmektedir. Oyunun tanıtımında şu ifadeler geçmektedir: "Kıyamet günü geldi ve bu sefer Tanrı'nın meleği olarak hesap gününde hüküm vermek ile sorumlusunuz. Evet, bütün ruhlar, yaptıkları ile yüzleşme-

li ve buna yardımcı olacak kişi sizsiniz. Sevapları ve günahları ile huzurunuzda olan bu ruhların yaptıklarını değerlendirin ve günahkâr veya masum olduklarına karar verin!" Oyuncunun kararı, bütünüyle doğru kabul edilmekte hatta oyuncunun cennete giren birini cehenneme atması ya da tam tersini yapması mümkün olmaktadır.

Oyunların oyunculara sağladığı bu türden sıra dışı imkânların, oyuncuların duygu durumu üzerindeki etkisini izah eden bir araştırmada kullanıcılara şu soru sorulmuştur: "Oyun sırasında kendinizi çok güçlü/yenilmez/durdurulamaz, herkesi ve her şeyi kontrol edebilen güce sahip olduğunuzu hissettiğiniz anlar oldu mu?" Bu soruya 16 katılımcı "oldu" cevabı verirken 4 katılımcı ise "olmadığını" belirtmiştir. Oyun sırasında yüksek duygu yoğunluğu yaşanan an durumu sorulduğunda ise katılımcıların biri hariç tümü oyun sırasında yüksek duygu dolu anlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. (Kübra Demirtaş, *Siber Maneviyat Bağlamında Dijital Oyun Ve Oyuncular Üzerine Nitel Bir Araştırma*, İstanbul, 2024.)

Sanal oyunların dinle ilgili oluşturdukları imajın çocuklarımız ve gençlerimiz üzerindeki etkisiyle ilgili yeterince araştırma yapılmış değildir. Her gün cep telefonundan ya da bilgisayardan saatlerce oyun oynayan çocukların din ve dinî değerler konusunda nasıl bir tazyike maruz kaldıklarını bile bilmiyoruz. Farklı kültürlerle ait efsanelerin, mitolojik anlatı ve büyülerin paganist ayinler-

le bütünleştirilerek sunulduğu pek çok oyun, oyuncuyu mistik sürecin aktif işleticisi ya da figüranı yapmaktadır. Sanal oyunların yol açtığı tehlikeyi sadece Müslümanlar için gündeme getirmek de doğru değildir. Zira her doğan çocuk Allah'ın yarattığı fitrat üzere doğmaktadır. Sanal oyun yaşının 3'e kadar düştüğünü dikkate aldığımızda sadece Müslüman çocukların değil temiz bir fitratla dünyaya gelen dünyanın herhangi bir köşesindeki çocuğun da büyük bir tehdit altında olduğunu düşünebiliriz. Dolayısıyla milyarlarca çocuğu içine alan bu heyula, insandaki fitri ve temiz din algısını alt üst etmekle kalmamakta, yeni dijital dinî hareketler ihdas etmektedirler. Bu sürece giden yol ise oyun şirketlerinin, kullanıcılarının fitri temayüllerini manipüle eden kurgularıyla açılmaktadır.

Sanal oyunların dinle doğru ya da dolaylı olarak oluşturdukları algının gelecekte oluşturacağı tehlikelere karşı önlem almak kaçınılmaz hâle gelmiştir. Bu konuda yasakçı bir tutum içinde olmak gereksiz olduğu gibi faydasızdır da. Uzman ve akademisyenlerin derinlikli ve saha tecrübesine dayanan çalışmalar yürütmeleri, eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunmaları, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yasal düzenlemeler getirmeleri büyük bir önem arz etmektedir. Kuşkusuz bu konuda en büyük görev de ailelere düşmektedir. ■

Osman ARSLANTAŞ:

“Dijital dünyanın sunduğu imkânlardan faydalanarak daha geniş bir kitleye ulaşırken cami gibi toplu ibadet mekânlarının manevi atmosferi ve yüz yüze iletişimin gücü korunmalıdır.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Camiler ve Din Görevlileri Haftası bağlamında “Dijital Din Hizmetleri Platformu: Mahalle Temelli Etkileşim ve Eğitim” isimli proje ile birinci oldunuz. Projenin içeriğinden ve amacından bahsedebilir misiniz?

Diyaret İşleri Başkanlığına sunduğum ve Başkanlıkça da teveccüh gören “Dijital Din Hizmetleri Platformu: Mahalle Temelli Etkileşim ve Eğitim” isimli proje ülkemizdeki vatandaşlarımızın dinî bilgiler alanında ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendilerine en yakın cami hocaları ile (imam hatip ve müezzin kayyım) daha hızlı etkileşim sağlamasını mümkün kılıyor. Günümüz dünyasının dijitalleşmesi neticesinde bu hizmetlerin mobil uygulamalar üzerinden sağlanmasını amaçlıyor. Proje, mobil uygulamayla kişinin ihtiyaç duyduğu dinî bilgiyi ya da Kur’an-ı Kerim’i bizatihi kendisine en yakın olan din görevlisinden öğrenebilmesini sağlıyor. Bu projenin tam anlamıyla hayata geçirilmesi hâlinde vatandaşlarımızın sahih dinî bilgiye Diyanet İşleri Başkanlığının mensubu olan ve kişinin de tercih ettiği herhangi bir din görevlisinden kolay ve hızlı bir şekilde ulaşması mümkün olacak.

Görev yaptığınız camide “Dijital Din Hizmetleri Platformu: Mahalle Temelli Etkileşim ve Eğitim” isimli projeniz için ilham aldığınız faaliyetleriniz var mıydı? Bu faaliyetleriniz, görev yaptığınız cami çevresi tarafından nasıl karşılandı?

Görev yaptığım camimin çevresinde bulunan esnafları ziyaretlerim sırasında ya da etrafımızdaki okullarda görev yapan öğretmenlerle ve mahallemizin öğrencileriyle karşılaştığım zaman onların genellikle “Hocam aslında dinî bilgilere yönelik din dersi ve Kur’an-ı Kerim dersleri almak istiyoruz ama meşguliyetlerden bir türlü fırsat bulamıyoruz.” gibi şikâyetlere maruz kalıyordum. Dijital dünyayı cebimizde taşıdığımız ve herkesin bunu kullandığı bir zamanda insanların bu taleplerinin karşılanabileceğini düşünmeye başladım. Zaten projemle ilgili ilk kıvılcım da buradan başlamış oldu.

İlk önce anlık mesajlaşma uygulamaları üzerinden ders grupları kurduk. İnsanlar o gruplar vasıtasıyla bizlere hemen erişebiliyordu. Bu uygulama gibi pek çok uygulama da çeşitli derslerin yapılmasına imkân sağlıyordu. Dijital anlamda insanların bizlere hemen erişebilir olması onların da hoşuna gitti. Çeşitli meşguliyetlerinden ötürü yapamadıkları

rı pek çok dersleri de yapabilir olmak onları ziyadesiyle mutlu etti. Kendilerine yönelik bu çalışmalarımızı da takdirle karşıladılar. Bu durum da benim için ciddi bir motivasyon kaynağı oldu.

Dijital vasıtalarla iletişim yüz yüze iletişimin yerini tutmakla birlikte din hizmetlerinde dijitalleşmenin avantajları nelerdir?

Dinî konuların ve Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesinde yüz yüze eğitim öğretimin yerini dijital mecralar yoluyla gerçekleştirilenler elbette tutmamaktadır. Ancak günümüz insanı ciddi anlamda zaman problemi yaşamaktadır ki özellikle de büyükşehirlerde bu problem daha çok görülmektedir. Dolayısıyla hayatın getirmiş olduğu yoğunluklar sebebiyle insanlarla dijital mecralardan dersler yapmak ve oradan iletişim kurmak zorunlu bir hâl de alıyor. Dijital iletişim yüz yüze iletişime nazaran daha kolay bir erişimi sağlıyor. Yüz yüze iletişimde her iki taraf için belirli bir mekân gerekirken dijital iletişim bunu gerekli kılmıyor. Aynı zamanda vakit olarak da insanlara daha çok alternatif sunabiliyor.

Yüz yüze etkileşimin yoğun yaşandığı cami eksenli din hizmetiyle dijital yollarla iletişim ve etkileşim arasında nasıl bir denge kurulmalı? Siz bu dengeyi nasıl sağlıyorsunuz?

Cami eksenli din hizmeti, bireylerin yüz yüze etkileşim kurduğu, cemaatle bir araya geldiği ve toplu ibadetlerle güçlenen bir yapıya dayanıyor. Bu,

toplumda birlik ve beraberliği pekiştiren bir rol oynuyor. Dijital yollarla iletişim ise son yıllarda özellikle pandemi döneminde daha fazla önem kazanmış ve din hizmetlerinin ulaşılabilirliğini artırmıştır. Ancak bu iki yöntem arasında bir denge kurmak önemlidir çünkü her iki yöntem de farklı avantajlar sunar.

Yüz yüze iletişimde topluluk içinde olmanın, toplulukla hareket etmenin avantajı vardır. Camide gerçekleştirilen ibadetler, insanın cemaatle ibadet yapması sayesinde toplumsal bir bağlılık hissi oluşturur. Bu, bireylerin yalnızlık hissini azaltır ve manevi olarak kendilerini daha güçlü hissetmelerini sağlar. Camide din görevlileriyle birebir görüşmek, yanıt almak ve manevi rehberlik almak açısından da yüz yüze iletişim avantajlıdır. Yüz yüze iletişimin avantajlarından biri de caminin, kişiye manevi atmosfer hissettirmesi, onun ibadetindeki huşuyu artırmaya yardımcı olmasıdır. Cami, ibadet esnasındaki huşuyu artırmayı destekleyen bir mekândır.

Dijital etkileşimin avantajlarının başında erişim kolaylığı gelir. Dijital araçlar sayesinde, fiziksel olarak camiye gitme imkânı olmayan bireyler de din hizmetlerine kolayca erişebilir. Uzaktan katılım, dünya genelinde geniş bir kitleye ulaşılmasına olanak tanır. Esneklik, dijital etkileşimin bir başka avantajıdır. Şöyle ki dijital platformlar üzerinden vaazlar, dinî sohbetler veya eğitim içerikleri kaydedilip sonradan izlenebilir. Bu, bireylerin kendi programlarına göre dinî hizmetlerden ya-

rarlanmalarını sağlar. Eğitim ve bilgi paylaşımı, dijital etkileşimin üçüncü avantajıdır. Online platformlar, dinî bilgiye hızlı ve kolay erişim sağlar. Din eğitimi veya dinî kaynaklar, geniş bir kitleye hızla ulaşabilir. Dijital platformlarda aktif olarak özellikle genç kuşaklara ulaşılabilir. Bu platformlar, camide sunulan hizmetleri tamamlayıcı bir araç olarak kullanılabilir. Dijital ortamlarda da topluluk hissini koruyacak etkinlikler düzenlenebilir. Online sohbetler, tartışma grupları ve dinî eğitim programları, bireylerin birbirleriyle etkileşimde kalmasına olanak tanır.

Bence cami eksenli din hizmetiyle dijital yollarla iletişim ve etkileşim arasında dengeyi sağlamak, bu iki yöntemin birbirini tamamlayıcı olarak kullanılabilmesiyle mümkün. Dijital dünyanın sunduğu imkânlardan faydalanarak daha geniş bir kitleye ulaşırken cami gibi toplu ibadet mekânlarının manevi atmosferi ve yüz yüze iletişimin gücü korunmalıdır. ■

Öz Geçmiş

Osman Arslantaş, 1989 yılında Çankırı'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Diyanet İşleri Başkanlığı çatısı altında imam hatip olarak Bursa'da göreve başladı. Hâlen İstanbul Küçükçekmece Müftülüğüne bağlı Sefaköy Tefvik Bey Camii'nde görev yapmakta olan Arslantaş, İstanbul İlahiyat Fakültesi mezunu olup ilim tahsilini hâlihazırda sürdürmektedir.

BİR'DEN BİNLER YENİLGİ SANILAN ZAFERLER

| Rümeyşa OĞUZ

Hayat bir bütünün iki parçaya ayrılmasına benziyor bu günlerde. Bu günler; bir yıla teka-bül ediyor. Şimdi coğrafya bilgime başvorsam; dünyanın güneş etrafında tam tur dönmesi olarak açıklarım bir yılı. 365 gün. Dile kolay. Mı? Coğrafyanın sorularına yetersiz kaldığı yerde fizik kitaplarını aralıyor parmaklarım. Zamanın izafiliği. İki nokta üst üste. Zaman izafidir, yani kişiye göre değişken bir hâl alır. Bunu biraz açalım. Hepimizin malumu, bir saat altmış dakikadan, bir dakikaysa altmış saniyeden oluşur. Burada sıkıntı yok. Öyleyse biraz eskilere dalıp hayatımızın film şeridi gibi göz-

lerimizin önünden geçmesine müsaade edelim. Çok sevdiğimiz bir insanı ameliyathane kapısında beklerken misal. Bakışlarımız, tik taklarıyla sessizliği bölen saatle her karşılaştığında dehşetle fark ediyoruz. Zaman hiç ilerlemiyor! Saat durmamış, hayır. Fakat beklemenin zamanı yavaşlatmak gibi bir etkisi var ve bunu bütün hücrelerimizle idrak ediyoruz. Öyleyse bütün saniyeler aynı geçmiyor.

Ama konumuz bunlar değil. Dersimiz de coğrafya yahut fizik değil. Bugün başka bir şeyden bahsedeceğim. Tam bir yıldır kesilmeyen seslerden. Zaman

algısını yitirmiş korkulu gözlerden. Parçalardan. Toprak parçalarından, duvar parçalarından, ekmek parçalarından ve maalesef parçalanmış insan bedenlerinden bahsedeceğim bugün.

Dersimiz: Gazze

Konumuz: “Dirilmek yeniden / Yerin uyanması gibi, kımıldaması gibi toprağın” (E. Beyazıt)

Bir uykudan uyandı Dünya gördünüz mü? Gördünüz mü, baharda topraktan biten otlar gibi baş verdi, filizlendi. Filistin kanayan yaramız. Yaramız derinleşti ya, derdimiz de bütünleşti gördünüz mü? Buraya uzun cümleler yazmak istedim. Acıdan, kederden ve haksızlıklardan dem vurmak. Sonra gözlerimi kapattım. Bir yıl, dedim. Dile bile zor gelen bir yıl. Sürekli büyüyen bir direncin yıl dönümü aslında. Umutsuzluğumuza ve acımıza dair onlarca sayfa yazılmışken ve yazılanlar yaşananların zerresini tasvir edecek kerteye ulaşmamışken mümine ümit yakışır diyerek olanların öldürdüklerini anlatmak istedim.

Ancak anlatmak istediğime gelene değin uğradığım durakları göstermeliyim önce. Bir avuç toprağın üzerine yağmur gibi yağan mermilerle dehşete kapıldım ilkin. Sonra mermilerle birlikte toprağa düşmüş gencecik fidanları gördü gözlerim. İsimlerini bildiklerim de vardı isimsiz olanları da. Ayşenur Ezgi Eygi misal. Onlarcasından yalnız bir tanesi. Arkadaşlarıyla daha adil bir düzen, insanca bir hayat dilerken bütün yaşayanlara; bir zeytin ağacının altında, kaniyla suladı toprağı. Böylece yok edeceklerini sandılar direnci. Öyle saydılar. Yok saymak istedikleri gençler daha çok var oldular ama. Birken bin oldular. Hiç bilinmeyen birer isimken kimlikte, büyüdüler, dev oldular.

Bir yer düşünün, bomba sesi annelerin ninnisine karışmış. Bir yer düşünün, babalar poşetlerde taşımış evlatlarının bütünlüğü bozulmuş naaşları-

nı. İnsanın ciğerim, dediğini, ciğer gibi göz göz etmişler. Düşünün. Çünkü unutmak en büyük zaafımız. Unutmak en belirgin alışkanlığımız. Öyleyse zor olsa dahi düşünün. Başınızı koyduğunuz yastıktan sabah tüy gibi hafif uyanmışken bir gece daha sabaha çıkabilecek miyim korkusuyla hiç geçmeyen dakikaları geçirmeye çalışanları. Zamanımızın içinde, zamanımızla denk düşmeyen anları yaşayanları düşünün. Bu yaz çok sıcak geçti, diye hayıflanırken bombaların yalımında kavru-lanları, yağışlar gelse diye gözümüzü bulutlara dikmişken, evsiz kalmışların duvar diplerinde yağana ve yağmayana olan tevekküllerini düşünün. Çocukların, evin, işin, işçinin, patronun tavırlarına söylenirken; evsiz, evlatsız, ana babasız, ekmezsiz, aşsız kalmışların teslimiyetini düşünün.

Bütün duraklar nefesimizi kesse de umutsuzluğa kapılmayın sakın. Gördünüz mü dünyanın dört yanından yükselen sesleri. Boykotla kolu kesilmiş dönen şirketleri. Sesimizden ürken zalimleri gördünüz mü? Yolun başındayız, evet. Nice zamandır yediğimiz ekmeğe, boğazımıza oturmuş taş gibi. Ne zamandır içtiğimiz suda ılık bir kan tadı var. Uykularımız bölünmüş, rüyamıza kan bulaşmış. Ama yine de ne mutlu bize. Ne mutlu, diriliyoruz yeniden. Bir avuç insanın elinden, koca bir âlem, ölü toprağını silkeliyor. Elimizden ne gelir, umutsuzluğunu bıraktığımızdan beri ellerimizden dualar, pankartlar, boykotlar dökülüyor. Onların demirden savaş uçaklarına karşı, bizlerin kâğıttan maket uçakla-

rı. Olsun. Onların öfkeyle küfreden dudaklarına karşı bizlerin duayla şükreden ağızları. Onların dehşetle inen tokatlarına karşı, müminin inançla kalkan avuçları.

Bomba uzakta atılsa da herkes kendine karşı bir zırh kuşandı. Her karınca kendi suyunu, her eabil kendi taşını yükledi. Şimdi derin bir nefes alma vakti. Şimdi zamanın içinde zamanlar olduğunu, görünenin ardının görünmeyenlerle dolu olduğunu idrak etme vakti. Şimdi anlama vakti, ki bu insanın da hayattaki ilk dersi.

Birinci ders; insanlar zalim ve mazlum olarak ikiye ayrılır. Zalimlerden olmamak için mazlumun yanında yer almak şarttır. Savaşmak yalnız silahla olmaz. Boykotu sürdürmek, zalime buğzetmek, mazluma ses vermek de savaştır. Bunu başarınca insan dirilir. Bunu başarırca insan; bir nesil dirilir. Benden ne olur, demek yerine birden çok olduğunu görür.

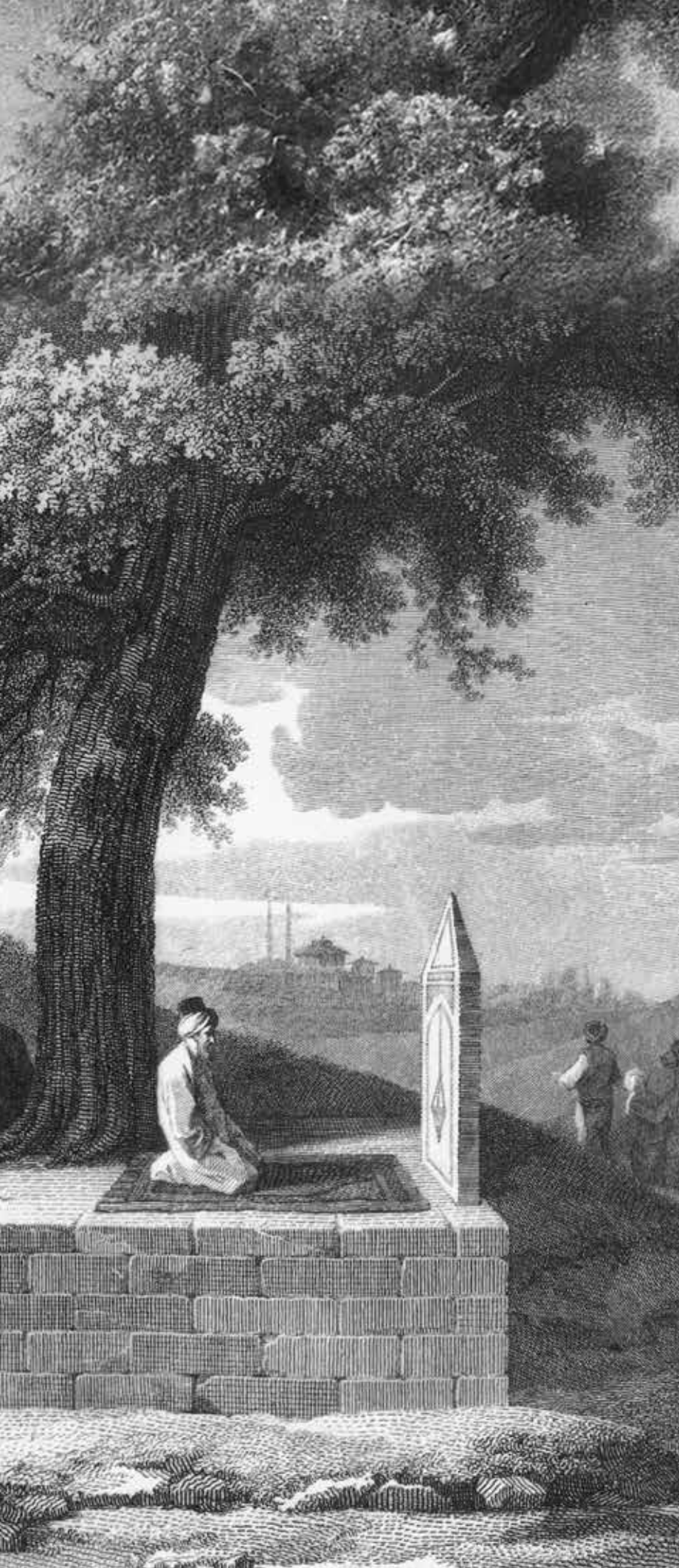
İkinci ders; birinci dersi daima hatırlamaktır. Çünkü her şey gibi bu olanlar da bitecek elbette. Herkes kendi hesap gününü sırtına yüklemiş, günlerini tüketmekte. Yokuşlar dik, yollar çetin, zaman zamansız. Kendi köşe başını tutmak hepimizin boynunun borcu. Kendi mahallesinin avazı olmak, kendi sokağında ses çıkarmak, kendi davasında direnmek. Bir bir büyüyecek insan böylece. Büyüdükçe güçlenecek. Başına her ne gelse de yenilmeyecek. Minik bir tohumun yarması gibi toprağı. İnsan, insanlığını unutmazsa boy verecek. Kâğıttan uçaklar, demirleri yenecek. ■

MAHZUN NAMAZGÂHLAR MAHRUM SİMALAR

Yunus ÖZDAMAR

Giresun Çanakçı İlçe Müftüsü

“Dua” adlı şiirinde Arif Nihat Asya, “Minareleri, sen ezansız bırakma Allah’ım!” diye niyazda bulunur. Şiirde şairin talebi dikkat çekicidir. Bizi “camisiz bırakma” değil, “ezansız bırakma” diyerek ezanın önemine vurgu yapar. Çünkü camiler, ezanla şenlenir, cemaatle varlığını sürdürür.

Cami, her bir mekânından, bizi farklı bir hitapla Allah Teâlâ’ya çağırır. Kürsüde vaiz, mihrapta imam, konuşmalarıyla insanları irşad ettikleri gibi müezzin de güzel sedasıyla, minareden okuduğu ezanla kalpleri yeri gelir titretir, yeri gelir yumuşatır. İstanbul’a gelen birçok turistin Sultan Ahmet Camii ve Süleymaniye Camii’nden okunan ezanlar sayesinde İslam’a ilgi duyduğu bilinen bir gerçektir. Bizim için camilerimizin durumu böyle olmasına karşın dünyanın birçok bölgesinde camiler, mescitler aynı işlevi görmekten mahrum durumdadır.

Namazın habercisi olan ezanın sesi bir yerden geliyorsa orası camidir, mescittir. Bir şekilde o yörenin Müslümanları bu mekânda toplanabiliyordur. Camide ezan okunuyorsa Müslümanlar için artık orası öksüz, mahzun bir yer değildir, olmalıdır. Ezan bu yönüyle çoğu zaman camilerin ve civarında yaşayan Müslümanların özgürlüğünü temsil eder. Millî şairimiz Mehmet Akif, “Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli...” derken aynı zamanda camilerin mahzun kalması için Rabbine ayrı bir ni-

yazda bulunmuş olur. Çünkü şu bir gerçek ki ezana el değerse mabede; mabede el değerse o topluma el değmiş, hepsine zarar gelmiş demektir.

Mahzun namazgâhlar

Allah Teâlâ, mescitlerde kendi adının anılmasının önüne geçenleri, “Mescitlerinde O’nun adının anılmasına engel olan ve (bu sebeple) onların harap olması için çalışandan daha zalim kim olabilir?” (Bakara, 2/114.) ayetinde sert bir üslupla uyarır. O’nun isminin anılmasının sembol ifadesi de ezandır. Bugün hem diyar-ı garpta hem de diyar-ı şarkta, ezan okunan veya -belli sebeplerle- ezan okunamayan mahzun mescitlerimiz var.

Mescid-i Aksa, Kur’an’da ismi geçen, Efendimizin (s.a.s.) yeryüzünde üç önemli mescitten biri olarak kabul ettiği mescittir. (Ebu Davud, Menasik, 94.) Şimdilerde, Mescid- Aksa ismi bizlere neyi hatırlatıyor? Sadece çevresindeki Müslüman kardeşlerimiz değil, bütün Müslümanlar, Mescid-i Aksa ismini bugün hüznle anıyor. Diğer yanda İspanya’da Endülüs yadigârı Kurtuba Camii. Ezansız ve cemaatsiz bir hâlde mahzun, cemaatten yoksun, yalnızlığa mahkûm bir hâldedir. Bir de Avrupa’daki cemaati olan fakat ezan okunmayan camiler... Cemaatleri bol fakat ezana hasrettir bu camilerin minareleri, cemaati... Bir gurbetçi kardeşimiz kullandığı ifadesinde, Avrupa’daki ezansız camilerle ilgili durumu dile getirerek şöyle demişti: “Türki-

Cami, her bir mekânından, bizi farklı bir hitapla Allah Teâlâ’ya çağırır. Kürsüde vaiz, mihrapta imam, konuşmalarıyla insanları irşad ettikleri gibi müezzin de güzel sedasıyla, minareden okuduğu ezanla kalpleri yeri geliri titretir, yeri geliri yumuşatır.

ye’deki iznini son vaktine kadar kullanıyorum. Bir gün, bir vakit daha kalıp fazladan bir ezan daha dinleyebilmek, aileme dinletebilmek için...”

Nimetlerin içindeyken onların kıymeti yeterince bilinmiyor. Bu, ezan ve ardından kılınan namazın hayatımızdaki durumu için de söylenebilir. Hani denizin içindeki balığın, denizin kıymetini tam olarak bilememesi misali; namazı kılan, ezanı duyan bizler, çoğu zaman bu nimetin yeterince farkında olamıyoruz. Örneğin, uzun süre Fransa’da futbol oynadıktan sonra futbol hayatına ülkemizde devam eden Senegalli bir Müslüman futbolcu, Fransa ile Türkiye arasında çok fark olduğunu belirterek şöyle bir itirafta, izahta bulunur: “Fransa’da ezan sesi hiç duymazsınız. Türkiye’de ise ezan seslerini duyuyorum. Ezan sesini duyduğumda içimde camiye gidip hemen namaz kılma isteği doğuyor. Kişisel olarak gerçekten mutluluk verici bir durum. Tüm Müslümanların da böyle düşündüğünü biliyorum. Burada olmak benim için çok güzel. Ezanı duyunca, ezandan sonra camiye gittiğimde mutlu oluyorum.”

Namazdan mahrum simalar

İbadetlerimiz rengârenktir. Zamanları, mekânları şekilleri farklıdır. Kimi bedenî kimi malidir. Kimi seyahatle ilgilidir kimi tesbihatla. Bir kısmıyla gönlümüzü doldururuz, bir kısmıyla şeklen elimizi boşaltır görünürüz. (Mustafa Kara, *Gönül Mektupları*, s. 290, Dergah Yay., İ-

tanbul, 2014.) Dinin direği konusunda olan namaz ise bu bağlamda kapsamı en geniş ibadettir. Varlığında, güzelliği hayatımıza yansıdığı gibi yokluğunda da kıymeti daha iyi anlaşılabilir bir ibadettir namaz. Bu çerçevede hayatımızı namazla beslediğimizde, farkına varamadığımız güzellikleri namaza mesafe koyan bir kişiye bakarak daha iyi idrak edebiliriz.

Namazın davetçisi olarak okunan ezanlarla semalar âdeta şenlenir. İslam diyarının semalarının şenlenmesiyle birlikte namaz, Müslüman'ın uzuvlarına hoş izler bırakır. Her fiilin organlarda iz bırakması gibi namaz, yüzümüzde simamızda iz bırakır. Allah Teâlâ, Müslümanın bu güzel yönüne Kur'an'da bizzat vurgu yapar ve "Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir." (Fetih, 48/29.) buyurarak namaz kılan müminleri ayrıca taltif eder. Kur'an, Müslüman'ın her güzel veya kötü davranışına vücut azalarının şahitlikte bulunacağını haber verir. (Fussilet, 41/20.) Müslüman, şayet namaz kılmazsa onun yüzü secde izine hasret kalır. Allah Teâlâ'nın, namazın Müslüman'ın hayatına katmış olduğu güzel yönden bahsetmesindeki hikmetlerinden biri de budur diye düşünüyoruz. Müslüman, namaz kılmadan bir ömür sürdürüyorsa sergilemiş olduğu bu ihmalinin farkına varsın, sonra tez zamanda Rabbine yönelsin.

Namazda simalar, gönüller secdede sükûn bulur. Ardın-

dan eller semaya açılır. Müslüman bu vesileyle her gün defalarca amel defterine güzellikler, iyilikler kaydettirir. Namazı hayata tesis etmek sabır gerektirir. Bu sebeple Allah Teâlâ, "...Sabır ve namazla yardım dileyin..." (Bakara, 2/153.) ayetiyle Müslüman'ın sabrı kendine yardımcı görmesini emreder.

Namaz kılmayı emreden ayetler, cihadı ve hicreti emreden ayetlerden önce nazil oldu. Bu sebeple hayatına namazı tesis edemeyen bir Müslüman'ın cihat ve hicretten bahsetmesinin ciddiye alınır bir tarafı yoktur. Namaz, nefisle yapılan büyük cihadın kapsamına girer. Allah Resulü'nün, "(Gerçek) mücahid, nefsiyle savaşıdır." (Tirmizi, Fezailü'l-cihad, 2.) hadisi çerçevesinde her gün namazı kılıp kılmama ile ilgili verdiğimiz cihadın büyüğüdür namaz. Çünkü namaz, dünyanın binbir meşguliyetleri içerisinde yönümüzü kibleye çevirecek simamızı secdeye kavuşturup nefsi dizginlemenin sonucunda yapılabilen bir ibadettir.

Öncelik ve sonralığın yanı sıra ezan ve namaz birçok benzer yönüyle birbirini hatırlatır. Ezan, davetini yaptığı namaz ile birlikte İslam'ın şiarı konusunda iki özel vecibedir. Ezan, bir memleketin Müslüman diyarı olduğunun sesli, namaz ise bir insanın Müslüman olduğunun şeklî ifadesidir. Ezanın okunduğu cami, İslam medeniyetinin (şehrin) merkezi, namaz ise İslam dininin direğidir. Ezanın okunduğu cami,

bir beldenin Müslüman şehri olduğuna, namaz ise Müslüman'ın Allah Teâlâ'ya yönelik iman taşıdığına büyük bir alamettir.

Ezansız camiler, şeklî açıdan güzel; ezansız şehirler, modern görünümde, gösterişli olsa da aslında mahzundur, hüznü kaplıdır. Namaz kılmayıp simasını, çehresini secdeden uzak tutan Müslüman ise İslam'ın Müslüman'ı diğer insanlardan ayıran en önemli özelliğinden, ona değer katan güzelliğinden mahrum kalmıştır. ■

Namazın davetçisi olarak okunan ezanlarla semalar âdeta şenlenir. İslam diyarının semalarının şenlenmesiyle birlikte namaz, Müslüman'ın uzuvlarına hoş izler bırakır. Her fiilin organlarda iz bırakması gibi namaz, yüzümüzde simamızda iz bırakır.

HAC SURESİ

Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim'deki sıralamasında yirmi ikinci sırada yer alan Hac suresi, 78 ayettir. Nur suresinden sonra inen surenin Mekke'de Medine'de olduğu konusunda görüş ayrılığı vardır. Surenin üslubu ve içeriği, bir kısmının Mekke bir kısmının da Medine döneminde indiğini düşündürmektedir. Özellikle surenin baş tarafında kıyametin ve ilahi azabın dehşetinden, Allah'ın birliğinin delillerinden söz eden ayetlerin Mekke'de olduğu ve Hz. Peygamber'in hicretinden önce nazil olduğu belirtilmektedir. Çoğunluk ulemaya göre surede Mekke ve Medine ayetleri karışmıştır. (İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus: 1984, 17/180-184.) Surenin gerek üslubu gerekse ele aldığı konular açısından ilk 24 ayetinin Hz. Peygamber'in Mekke hayatının son döneminde, 25. ayetten itibaren 78. ayete kadarki bölümünün Medine döneminin ilk yıllarında nazil olduğu öne sürülmüştür. (Mevdudi, *Tefhimü'l-Kur'an*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2005, 3/339.) Sure adını, Allah Teâlâ'nın Hz. İbrahim'e Kâbe'nin ziyaret edilmesiyle ilgili çağrısını ihtiva eden 27. ayetindeki "hac" kelimesinden almaktadır. İlgili ayette Yüce Allah Hz. İbrahim'in lisanıyla insanların hac için Beyt-i Atik'e yani Kâbe'ye gelmelerini emretmektedir.

Surede genel hatlarıyla Allah'ın birliğine iman ve O'na saygısızlıktan kaçınma çağrısı yapılmakta, kıyametin dehşet verici sahneleri hatırlatılmakta, bu bağlamda öldükten sonra dirilmenin gerçekliğini kavratmak için insanın yaratılışına ilişkin aşamalardan ve kâinattaki yenilenmelerden söz edilmektedir. Ayrıca Allah'ın huzurunda hesaba çekilmenin kesinliği vurgulanmakta, dinin özünden ve haccın amacından sapmalar kınanmaktadır. Bunun yanında hac ve kurban ibadetinin amaçlarına ve hükümlerine işaret edilmekte, Müslümanlara hicarete ve Allah yolunda cihada izin verildiği bildirilmektedir. Ayrıca önceki toplumların başına gelenlerden ibret alınması için uyarılar yapılmakta, peygamberlerin getirdiği vahyin ilahi kaynaklı olduğuna dikkat çekilmekte, evrende Allah'ın varlık ve birliğini gösteren delillere işaret edilmekte ve Müslümanlara kendilerine yüklenen ulvi görevin bilincinde olmaları çağrısı yapılmaktadır. (*Kur'an Yolu Tefsir*, 3/707-708; Emin Işık, "Hac Suresi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 14/420.)

Hac suresi bütün insanlara Allah'a karşı gelmekten sakınılmasını ifade eden ayetle başlar, ardından kıyametin şiddetli bir sarsıntıyla kopacağı haber verilir. Daha sonra o güne

ilişkin sahnelerin göz önünde canlandırılmasına imkân verecek örneklere değinilir. Öyle ki bu büyük olayın karşısında korkudan her emzikli kadının emzirdiği çocuğunu unutacağı, her hamile kadının çocuğunu düşüreceği ve insanların sarhoş olmadıkları hâlde sarhoş gibi görünecekleri bildirilir. (Hac, 22/1-2.) Devamında bazı insanların bilgisizce Allah hakkında tartışmaya girdikleri ve şeytana uyup yoldan çıktıkları, böylece azaba sürüklendikleri haber verilir. Daha sonra ahirette Allah'ın ölüleri dirilteceğine dair kuşkusu olanlara insanın yaratılış süreçleri hatırlatılarak bunun kâinat hadiselerinde devamlı olarak gerçekleştiğine dikkat çekilir. Böylece yeryüzünde kupkuru ve cansız toprağa yağmurla hayat veren ve daha sonra toprağın canlanarak her cinsten bitkiler çıkararak Allah'ın hak olduğu ve üstün kudretiyle ölüleri dirilteceği ifade edilir. Ardından bir bilgisi, bir kılavuzu ve vahye dayalı aydınlatıcı bir kitabı olmadığı hâlde sırf Allah yolundan saptırmak için büyüklük taslayan kâfirlerin, hem dünyada rezil olacakları hem de ahirette elim bir azaba maruz kalacakları bildirilir. Akabinde kendisine bir iyilik dokunduğunda bundan hoşnut olan ancak başına bir sıkıntı geldiğinde Allah'tan yüz çevirenlerin dünyada ve ahirette hüsrana uğrayacakları haber verilir. Buna karşılık Allah'a iman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanların cennete girecekleri müjdelendir. (Hac, 22/3-15.)

Sonraki ayetlerde Allah'ın Kur'an'ı açık seçik ayetler hâlinde indirdiği ve isteyeniyi doğru yola ileteceği bildirilir. Daha sonra güneş, ay, dağlar, ağaçlar, hayvanlar gibi akıl ve şuurdan mahrum bütün yaratıklar ile insanların birçoğunun Allah'a secde ederken bir kısım insanların inkâra kalkıştığı ve bu yüzden azabı hak ettikleri anlatılır. Surenin devamında inkârcıların cehennemde karşılaşacakları şiddetli azap tasvir edilirken, iman edip Allah'ın hoşnutluğuna uygun davranışlarda bulunan müminlerin cennette çeşitli nimetlerle mükâfatlandırılacağı haber verilir. (Hac, 22/16-24.)

Sureye adını veren 27. ayetin de içinde bulunduğu ayetlerde (Hac, 22/25-41.), Mescid-i Haram'ın önemi vurgulandıktan sonra insanları Allah'ın yolundan saptıran ve hacdan alıkoymak suretiyle küfür ve zulümde ileri gidenlere elim bir azabın tattırılacağı bildirilir. Daha sonra Hz. İbrahim'in Kâbe'nin bulunduğu yere yerleştirilmesinden, insanları hacca davet etmesinden ve hacın sağladığı dünyevi ve uhrevi faydalardan, adakların yerine getirilmesinden ve kurban ibadetinden söz edilir. Devamında Allah'ın koyduğu kurallara ve yasaklara saygı duymanın önemine işaret edilerek asıl amacın kalplerde takvayı pekiştirmek olduğu belirtilir. Bu bağlamda kurbanların ne etlerinin ne de kanlarının Allah'a ulaşmayacağı, O'na ulaşacak olan şeyin sadece kişinin takvası olduğu vurgulanarak "tak-

va" kavramının önemine dikkat çekilir. (Hac, 22/37.)

Hac suresinin bundan sonraki ayetlerinde (Hac, 22/39-41.) Müslümanlara ilk kez müşriklere karşı silahlı mücadeleye girmelerine izni verilir. Ayrıca insanların bir kısmıyla diğer kısmını engellemesi olmasaydı yeryüzündeki mabetlerin yıkılıp yok edileceği, bundan dolayı zulme uğrayan müminlerin kendilerini ve inançlarını savunmak için savaşabilecekleri bildirilir. Daha sonraki ayette bütün işlerin sonunun Allah'a ait olduğu vurgulanır.

Surenin 42-48. ayetlerinde Hz. Peygamber'e karşı inkârda direnen müşriklerin durumu ele alınır. Bu çerçevede müşriklerin müminlere yaptıkları eziyet ve özellikle Allah Resulü'nü yalancılıkla itham etmeleri dolayısıyla Hz. Peygamber ve müminler teselli edilir. İnkârcıların bu tutumunun sadece Hz. Peygamber'e değil, Hz. Nuh'tan itibaren bütün peygamberlere de benzer tavırlar sergiledikleri anlatılır. Daha sonra zulmeden nice toplulukların daha dünyada iken cezalandırılıp beldelerinin yıkıldığı ve insanlık için ibret levhaları hâline getirildiklerine değinilir. Bu bağlamda yeryüzünün birçok yerinde hâlâ var olan bu harabelerden insanların ders almalarının gereği vurgulanır. Daha sonraki ayetlerde (Hac, 22/49-51.) Allah Resulü'ne iman eden, dünya ve ahiret için yararlı eylemlerde bulunanlara bağışlanma ve cennet gibi değerli nimetlerin verileceği bildirilir.

Surenin 53-55. ayetlerinde kendilerine ilim verilenlerin Kur'an'ın Allah katından gelen bir hakikat olduğuna inanacakları ve onların hidayete erdirilecekleri ifade edilir, akabinde küfrün tehlikeli ve çıkmaz bir yol olduğuna işaret edilir. 56-57. ayetlerde ise kıyamet gününde hükümlerinin sadece Allah'a ait olduğu, insanlar hakkındaki hükmün O'nun tarafından verileceği bildirilir. Buna göre Allah'a iman edip yararlı işler yapanların nimetlerle dolu cennetlere konulacağı, inkârcılıkta direnenlerin ise aşağılayıcı cezalara çarptırılacakları vurgulanır. Daha sonraki ayetlerde Allah yolunda hicret edip bu uğurda canlarını feda edenlere özel mükâfatlar verileceği belirtilir. (Hac, 22/58-59.)

Surenin bundan sonraki ayetlerinde (Hac, 22/60-66.) Hakk'a inananlarla bâtıla uyanların bir tutulmayacağı vurgulanır. Allah'ın her şeye gücünün yettiği hatırlatılır. Bundan şüphe edenlerin göklerde ve yeryüzünde O'nun kudretinin tecellilerine bakmaları istenir. Bu çerçevede gökten inen suyun yeryüzünü yeşertmesinden deniz araçlarının hareketine ve olağan bir durum olarak algıladığımız yer gök dengesine kadar kâinattaki bütün dengelerin ve oluşların hep Allah'ın dilemesine ve yaratmasına bağlı bulunduğu dikkat çekilir. 67. ayette her ümmet için uyacakları dinî kuralların belirlendiğine işa-

ret edilir. Akabinde Hz. Peygamber'e inkârcıların tartışmalarına aldırılmadan Rabbinin yoluna çağrıda bulunmaya devam etmesi istenir. Ayrıca kendisinin dosdoğru yol üzerinde olduğu vurgulanır. Daha sonra küfürde inat edip Allah'tan başka varlıklara tapanların tutumları eleştirilerek kendilerine hakikatleri bildirenlere karşı besledikleri kin ve sergiledikleri çirkin tavır sebebiyle uğrayacakları kötü akıbet haber verilir. (Hac, 22/68-72.)

Surenin 73-74. ayetlerinde Allah'tan başka tapınılan putların hepsi bir araya gelse bir sineği bile yaratmaya güçlerinin yetmeyeceği belirtilerek putperestleri küçük düşürücü bir örnek verilir. Bu bağlamda onların Allah'ı gereği gibi tanımadıkları oysa O'nun çok güçlü ve mutlak galip olduğu vurgulanır. Son ayetlerde Allah'ın peygamberlerine vahyi iletme vb. işler için meleklerden elçiler seçtiği gibi kullarına kendi emir ve yasaklarını tebliğ etmek üzere insanlardan da elçiler görevlendirdiği ve her şeyin bilgisinin kendi katında mevcut olduğu belirtilir. Daha sonra müminlere Allah'a secde etmeyi, rükû etmeyi, dünya ve ahiret için faydalı işler yapmayı (Hac, 22/77.) emreden ayetin ardından sure Allah yolunda gerektiği gibi cihad etmeyi buyurarak "Haydi, namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sınırsız bağlanın. Sizin Mevla'nız O'dur. O ne güzel Mevla'dır ve ne iyi yardımcıdır." (Hac, 22/78.) ifadeyle sona erer. ■

Hac suresi bütün insanlara Allah'a karşı gelmekten sakınılmasını ifade eden ayetle başlar, ardından kıyametin şiddetli bir sarsıntıyla kopacağı haber verilir.

KIFAYET

Kifayetin anlamı kıyafet değiştirdi, yeterlik oldu. Yetiyor mu, bilmiyoruz.

Bir kelime elini ayağını konuşulan dilden çekip sözlüklerde inzivaya çekilince onun inşa ettiği dünya da sözlüklere dönüyor; sözlüklerde dönüyor.

Kifayet artık kifayet mi etmiyor yoksa vasat kifayetin tedavüle çıkması için kifayetsiz mi tartışılır. Bir “kifayet-i müzakere” lazım...

Kifayetsiz muhterisler her zamanki gibi aramızda ancak ortada kifayet yok. Bu kadarı kifayet eder, diyemiyoruz; hırs da kifayetsizlikle at başı gidiyor çünkü.

Kifayet kelimesinde incelmış olgunluk vardı; fazla incelmış ki sözlükten başını kaldırmaya bile tenezül etmiyor.

Kifayetin kimseye ihtiyacı yoktu. Kimseden yardım istemez, tavassut dilenmezdi. Kendi kendine yeter de artardı, kifayetsizi kifayetli yapacak kadar da cömertti.

Yeterlik de kendi kendine yetiyor ancak kifayet gibi yetiřtirmiyor.

Kifayetteki “ehliyet” demlenmiş, her acemiliği her hamlığı aşmış bir liyakatin ehliyeti idi. Hem içe hem dışa dönüktü.

Yeterlik sadece görünmeyi seviyor.

Yeterliđin tahtıyla kifayetin tahtı yan yana dururdu, ikisi farklı meziyetleri, farklı hükümranlılık alanları olan kelimelerdi. O tahtı yeterlik sarsmadı, kifayetin sözlük sürgününe gönderilmesi başka bir mesele.

Kifayetsizliđin şımarık ve gösterişçi tabiatı, kifayetin geride bıraktığı anlam şehirlerini de yağmaladı, imha etti.

O sözlükte Fuzuli okuyup hâline şükrediyor:

“Ey akl edeb riayet eyle

Bu bilmek ile kifayet eyle”

OSMANLI'NIN BAŞKENTİNDE DOĞAN SANAT

Edirnekârî

İslam toplumları, el-Bedi ve el-Cemal isimlerinin tecellisi olarak ahsen-i takvim suretinde insanın yaratılışından hareketle ve “Allah güzeldir, güzelliği sever.” (Müslim, İman, 147.) nebevi öğretilerinden istifade ederek her türlü faaliyet ve hareketinde sanatsal üslubu tercih etmiş, sanat ve estetiği âdeta bir yaşam tarzı olarak kabul etmiştir. Bunun neticesinde dünya mirasında hatırı sayılır bir birikime sahip olmuş, medeniyetin beşiği, iftihar vesilesi olarak pek çok sanat dalının merkezi hâline gelmiştir. Bu kıymetli sanatların en önemlilerinden biri de “Edirnekârî” olarak karşımıza çıkmaktadır. “XIV-XIX. yüzyıllar arasında Osmanlı ahşap işlerinde ‘Edirnekârî’ veya ‘Edirne işi’ diye adlandırılan gelişmiş bir bezeme tekniği görülmektedir. İlk defa Edirne’de ortaya çıkan ve Edirneli sanatçıların elinde başlı başına bir özellik kazanan bu teknik daha sonra İstanbul, Bursa, Diyarbakır ve Erzurum başta olmak üzere Anadolu’nun birçok yerinde yaygın biçimde uygulanmıştır.” (Erdem Yücel, “Edirnekârî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10, s. 449-450.) “Ah-

şap üzerine toprak boylarla yapılan bezeme” olarak tarif edebileceğimiz Edirnekârî, cami tezyinatından, kapı ve dolap süslemelerine, toplumun yapı taşı teşkil eden ailenin, kutsiyet yüklü, “giz” adı verilen sandıklarına kadar her alanda etkisini göstermiştir. Edirnekârî sanatının icrası, sanatkârı tarafından şöyle tarif edilir: “Ahşap, ihtiyaca göre Osmanlı macunu veya zımpara ile ıslah edilir. Alt zemin boyaması için renkli toprak boya veya bataklıktan elde edilen bir nevi zift ile eskitme yapılır. Daha sonra da üzerine uygulanacak motif tasarımı kopyalanır. Rûmî, hatayî, geometrik şekiller, çiçek, meyve ve manzara gibi... Çizilen motifin dışı ince uçlu fırça ile kontürlenir. Motiflerin içleri toprak boya ve altın varak kullanılarak boyanır. Tabii vernikle cilâlanır. Ahşap işlenirken boyama, bezeleme ve oyma eserlerle birleştirilir. Edirnekârî oyma, boyama, oyma ve boyama eserler diye üçe ayrılır. Bunlardan en çok kullanılanı boyama eserlerdir.”

(Hilal Doğan, *Tarım ve Orman Dergisi*, Ocak-Şubat 2022, <http://www.turktarim.gov.tr/Haber/737/bir-osmanli-bas-kenti-sanati-edirnekari>.) Malumdur

ki renk ve desenler kişinin duygularından, hissiyat ve fikriyatından ipuçları barındırır. Edirnekârî sanatı, hem işlevsel bir eşyanın tezyin edilmesi hem de renk ve motiflerle süslenmesi ile dönemin insanının hâletiruhiyesini bizlere aşikâr eder. İçinde huzur, neşe, ümit barındırdığını, vefa ile yüklü kadirşinas bir ruh taşıdığını anlamak hiç de zor değildir. Hayatın, hayat dolu olduğunu hissettirir. Madde, mana yüklüdür. İslam toplumunda insanlardan öte, eşya bile anlam yüklüdür. Önemsizlik, bayağılık ve sıradanlık lügat dışıdır, edirnekârî sanatında. Zamanın tahrip edici etkisi bile koparmaz onları toplumun bağrından. Kırılma vefa merhemi ile tamir edilir. Onlar, ailenin ve toplumun bir ferdi gibidir. Sanatın icrası esnasında ruhta açan saadet çiçeklerini tarif etmek ise gayri kabildir. Her bir fırça dokunuşu ile hayata bahar gelir. Teenni ile icra edilirken sükûnete eren ruhtan, ulvi menfezlere kapılar açılır. Edirnekârî birçok sanatkârın ortak çalışması neticesinde meydana gelir. “En önemli özelliklerinden biri, işi yapan ustanın imzasının olmamasıdır. Zira

ortaklaşa yapılan bir iştir. Bir sandık düşünelim, sandığı marangoz, üstündeki boyayı bezeme ustası yapar; tekrar marangoza döner, kabarası, yani çivilemesi başka usta tarafından, cilası başka usta tarafından yapılır. Bu sebeple kimse Edirnekârî usulünde, 'Bu benim eserim.' diyemez. Sanatın güzelliği de buradadır." (Hilal Doğan, *Tarım ve Orman Dergisi*, Ocak-Şubat 2022, <http://www.turktarim.gov.tr/Haber/737/bir-osmanli-baskenti-sanati-edirnekari>.) Bu, ortak çalışmadan meydana gelen sanat, nakkaşların toprak boyaları geleneksel ve tabii yöntemlerle hazırlaması ve sonrasında ilahi güzelliklerden esinlenerek oluşturdukları motifleri nakşetmesi neticesinde paha biçilmez bir şaheser olarak neticelenir. Şu an çok az bir kısmı ayakta kalabilmiş olan ve Osmanlı'nın Topkapı Sarayı'ndan sonra en büyük ikinci sarayı olan Edirne Sarayı ve Mimar Sinan'ın 80 küsur yaşındayken 1568 tarihinde inşasına başladığı ustalık eseri Selimiye Camii, Edirnekârî sanatının en

İslam toplumunda insanlardan öte eşya bile anlam yüklüdür. Önemsizlik, bayağılık ve sıradanlık lügat dışıdır, edirnekârî sanatında.

güzide örneklerini barındırır." (Hilal Doğan, *Tarım ve Orman Dergisi*, Ocak-Şubat 2022, <http://www.turktarim.gov.tr/Haber/737/bir-osmanli-baskenti-sanati-edirnekari>.) Beşerin yaratılış gayesi olan marifetullah ilmi, beraberinde ortaya çıkan hüsn-i ahlak erdemi ve akabinde vuku bulan latiflik, incelik ve estetik algısıyla dokunmuş sanatsal yönelim, birbiriyle örüntülü ve tamamlayıcı olarak karşımıza çıkmakta ve tümü insanın had altına alınmamış duygularını istikamet dairesinde tutmak gibi ulvi bir misyonu hedeflemektedir. Hâl böyle iken Geleneksel İslam Sanatları sosyolojik manada topluma çok kıymetli değerler ve erdemler kazandırmaktadır. Zira toplumsal istikrar ve huzur ancak ve ancak, hak ve hukuka saygı, sınır ihlalinden uzak bir yaşantı ile mümkündür. Bu açıdan geleneksel İslam sanatları, fevkalade kıymetli bir vazife üstlenmiştir. Bu sanatın, ruhu terbiye etmesi, akli ve gadaibi duyguları muhakeme etme yetisi kazandırması hasebiyle yeniden ihtişamlı günlerine dönüşü en büyük temennimizdir. ■

DİKKATİN DAĞILMASIN

| Özlem KARAPINAR

“Yeterince gelişmiş her teknoloji sihirden farksızdır.”

Arthur C. Clarke

Son zamanlarda kiminle konuşsam dikkatinin eskisi gibi olmadığına ve odaklanamadığına dair şikâyetler duyuyorum. Eskiden bir oturuşta 50-100 sayfa kitap okuyabiliyorken şimdi daha ilk sayfalarda dikkatinin dağıldığını, aklının başka yere gittiğini, odaklanabilmek için aynı sayfayı baştan alıp okumayı denediklerini söylüyorlar. Film izlerken, kitap okurken, araç kullanırken, çalışırken, çocuğumuzla vakit geçirirken bizi bölen, odağımızı dağıtan bir güç var. Telefonumuzda sürekli bildirim sesi, mailler, alışveriş sitelerinin bildirimleri, sosyal medya hesaplarımızdaki beğeniler, uygulamaların hatırlatmaları, banka mesajları... Bu kadar uyarana maruz kalırken gerçek yaşama odaklanmak boşa kürek çekmek gibi geliyor. Çevremize baktığımızda her yaş grubundan insanın sosyal medyayı aktif bir şekilde kullandığını görüyoruz. Başımızı kaldırıp etraftaki gü-

zellikleri görmek yerine sosyal medyanın cazibesine kapılmış durumdayız. O yüzden yazar Johann Hari çağımızın parolası olarak: Yaşamayı denedim ama dikkatim dağıldı, diyor.

Âdeta bir enformasyon sağanağı altındayız, elimize telefonlarımızı aldıktan sonra bir bilgi bombardımanına tutuluyoruz. Biz tercih etsek de etmesek de ekranı kaydırdıkça yeni bilgiler akıyor ve bu akışta dikkatimizin bir bilgiye odaklanması çok zor. Sayfa akıyor, hız artıyor, hız arttıkça anlama becerimiz zayıflıyor. Durup düşünmeye ihtiyacımız var. Bu durumun çocuklara etkisi ise çok daha büyük. Araştırmalar günlük bir saat tablet/telefon gibi araçları kullanan çocukların dikkatinin azaldığını doğruluyor. Araştırmalara gerek kalmaksızın kendi çevremize baktığımızda uzun süre çeşitli videolar izleyen çocukların dikkat becerilerinin azalmasının yanı sıra davranış değişikliğini gözle görmek mümkün.

Daha hırçın, saldırgan, ağlama hâlinde ve tepkili olabiliyorlar. Bu çocuklarla uzun süreli bir diyaloga girmek ya da onlara bir şeyler anlatmak artık çok zor. Çünkü ekrandaki akış hızlı olduğu için gerçek hayat artık onlara yavaş geliyor ve hayatı sıkıcı buluyorlar.

Sosyal medyanın ve internetin tüm bu gürültüsü ve sebep olduğu dikkat dağınıklığından bir çıkış yolu var mıdır? Çevrim dışı kalmak mümkün mü? Yazar, dikkat dağınıklığından çıkış için kendimize olumlu gerçek bir hedef belirlememizi ve kendi akışımızı bulmamızı öneriyor. Ya ekrandaki sana sunulan akış içinde parçalanacaksın ya da kendi akışını bulacaksın. Bu elbette o kadar kolay değil. Çünkü sanal platform mühendisleri, yapay zekâ aracılığıyla seni o ekranda tutmak için çalışıyor. Beğenilerin takip ediliyor, izlediğin videolar kaydediliyor, sana ait tüm bilgiler saklanıyor. Bir de bu bilgilerin şirketlere satılması var.

Elde edilen bilgiler daha çok seni manipüle etmek ve yönlendirmek için, bir sonraki adımını atarken seni etkilemek için kullanılıyor. Zaaflarımız, hareketlerimiz izlenerek bir sonraki adımımız oluşturuluyor. Sosyal medyanın arka planında yaşananları ele alan *Sosyal İkilem* adlı belgeselde sosyal medya üreticilerinden eski bir çalışan şöyle söylüyor: “Dikkatimizi maden gibi çıkarıyorlar. Hayatımızı dolu dolu yaşamaktansa bir ekrana, bir reklama bakarak geçirmemiz şirketler için çok daha kârlı. Bunun sonuçlarını görüyoruz. Güçlü yapay zekâlarla bizi alt eden ve dikkatimizi amaçlarımıza, değerlerimize ve hayatımıza hizmet eden şeyler yerine onların istediği şeylere çekmenin yolunu bulan şirketler görüyoruz.” Gördüğünüz gibi bizler ekranda keyifli vakit geçirirken, kendi tercihimizle ekranı kaydığımızı düşünürken aslında bizim şimdiye kadar bıraktığımız izlere göre algoritmalar oluşturup bize sunuluyor. Keşfette ya da akışta önümüze düşen videoya bakma süremiz dâhil her şey kayıt altına alınırken –bunu bize bu algoritmaları yazan mühendisler söylüyor- bir sonraki adımımız belirleniyor. Kendi beğenilerinize benzer şeyler ilginizi çekmediği anda, arkadaşlarınızın izlediği videolar, kullandığı ürünler, takip ettiği sayfalar önünüze düşüyor, onları izlemeyi bıraktığınız anda ise uzun süredir görmediğiniz eski bir dostunuz arkadaş önerilerinde karşınızda belirebiliyor. Kısacası sistem sizi kendi akışında tutmak için çalışıyor. Bu konudaki söylenmiş o ün-

lü sözü bilirsiniz: Bir ürüne para ödemiyorsanız, ürün sizsiniz demektir.

İşin bir de toplumsal yanı var. *Sosyal İkilem* belgesinde mühendisler belirli gruplara belirli videoların yönlendirildiğini itiraf ediyorlar. Sizin okuduğunuz makalelerden, haberlerden, gazetelerden yola çıkarak sizin politik kimliğiniz belirleniyor, sizin gibi düşünen insanlara aynı haber ve videolar gönderilirken farklı görüşteki bir gruba tam tersi videolar yönlendiriliyor. Bunu yaparken de haberlerin doğru veya asparagas olmasının bir önemi yok. Sosyal medyada yalan haberler doğ-

ru haberlerden altı kat hızlı yayılıyor. Sorgulamadan izleniyor, arkadaşlara gönderiliyor. Bu da toplumu bölüyor, iki grupta da nefret oluşturuyor. Toplumda bazen infial yaratacak olaylara neden oluyor. Mynmar’da Müslümanların evleri yakılmadan önce, telefon alan herkese facebook yüklendiğini ve çeşitli haberlerle kargaşanın beslendiğini biliyor muydunuz? Ya da sosyal medya yoluyla seçimleri etkilenen ülkeleri?

Peki, tüm bu karmaşadan, manipülasyondan, yalan haberlerden, sosyal medyanın bizde oluşturduğu bağımlılıktan ve dikkat dağınıklığından kurtulmak mümkün mü? İşin aslı bu sisteme karşı koymak, dikkatimizi yönlendirmek isteyenlere karşı topluca mücadele etmek en doğrusu olurdu. Fakat bu toplumsal bilinç ve dijital medya okuryazarlığı becerimizin gelişmesi için kırk fırın ekmek yememiz gerekiyor sanırım. Kendimize hâkim olmayı, iradeli olmayı deneyebiliriz elbette ama ekranın diğer tarafında bize karşı savaşan binlerce mühendis, odalar dolusu bilgisayarlar ve yapay zekâ var. İşimiz sandığımızdan daha zor. Sosyal medyanın çok zamanımı aldığını fark ettiğimde, telefonumdan uzak durmayı denedim ancak kendimi saat başı bildirimlerimi kontrol ederken buldum. Bir yarım saat bakacağım diyerek kendimi kandırıyordum. Bu uygulamaları tasarlayanlar, bizlere özel algoritmalar oluşturan mühendisler, iş dışındaki yaşamlarını nasıl geçiriyor dersiniz? Bizler telefonlarımızı elimizden düşürmezken, biz akışta kalırken

Âdeta bir enformasyon sağanağı altındayız, elimize telefonlarımızı aldıktan sonra bir bilgi bombardımanına tutuluyoruz. Biz tercih etsek de etmesek de ekranı kaydığımız yeni bilgiler akıyor ve bu akışta dikkatimizin bir bilgiye odaklanması çok zor.

kendileri zamanlarının çoğunu bu cihazlardan uzak zihinlerini ve bedenlerini dinlendirerek geçiriyor, çocuklarına zaman ayırıyorlar. Bunu ben değil, kendileri söylüyor. Bizim çocuklarımız video paylaşım platformlarında algoritmanın önerdiği videoları art arda izlerken onlar çocuklarına bu cihazları yasaklıyor ve teknolojinin olmadığı Montessori eğitimi veren okullara gönderiyorlar. İzlediğim bir belgeselde bu mühendislerden birine çocuklarının telefon kullanıp kullanmadığı soruluyor. Tahmin edersiniz ki telefon kullanmadığı cevabını alıyoruz. Konuşmacıya, bu kararı çocuğuyla birlikte konuşarak mı aldığı soruluyor. Hayır diyor, bu bir kural. Yazar Johann Hari'ye göre bize yapılan o yönlendirmeler, algoritmada karşımıza çıkan reklamlar, videolar, önerilen kişiler belki kasten yapılmıyor ancak iş modeli bu şekilde; insanlar ekranlara bakacak, reklamlara yönlendirilecek ki şirketler para kazanabilsin. Çalınan Dikkat kitabında bize verilen bilgiye göre ünlü bir internet arama motoru şirketinin kurucularının servetleri petrol zengini Kuveyt'teki herkesin, her binanın ve banka hesabının toplam değerine eşit neredeyse. İlgili şirketin değeri ise kabaca Meksika veya Endonezya'nın toplam servetine eşit.

Tekrar soruya dönecek olursak; çevrim dışı kalabilmek mümkün mü? Bu şirketler karşısında durmak güç görünse de bireysel olarak yapabileceğimiz birkaç şey yine de var. Dijital detoks yani gönüllü olarak tüm akıllı telefonlar ve ci-

hazlardan kaçınmak da çözüm yollarından biri belki. Ancak bu bizim iş yaşamının getirdiği iletişim kaynaklarından uzak kalmamız nedeniyle sorun yaşamamıza neden olabilir. Ne yazık ki günümüzde telefon kullanmamak lüks hâline geldi. Kaldı ki bizim bu cihazlardan uzak kalmamız problemin kendini ortadan kaldırmayacaktır zaten. Bilinçli kullanıcı olmak çok zor görünse de zararlarından en az şekilde etkilenmek mümkün. Bu konuda yaptığım okumalara göre belli başlı bazı tavsiyeler var. Uzmanlar gereksiz tüm uygulamaları telefonda kaldırmamız gerektiğini söylüyor. Kullandığımız uygulamalardaki tüm bildirimleri de kapatmamız gerekiyor. Çünkü bildirimler bizim dikkatimizi çekerek tekrar ekrana bağlıyor. Mail bildirimini geldiğinde, sadece maile bakmakla kalmıyoruz çünkü kendimizi sosyal medyanın ellerine teslim ediyoruz tekrar ve tekrar. Uygulamaların keşfet bölümlerinden uzak durmaya çalışmalıyız. Çocuklarımıza belli bir yaşa kadar bu cihazları kesinlikle vermemeliyiz. Toplumsal olaylarla ilgili olarak önümüze düşen videoların doğruluğunu kontrol etmeliyiz. Aileyle telefonsuz saat uygulaması yapabilirsiniz. Telefonlar toplanır ve ortak kararla belli bir süre akıllı telefonlarla bakılmaz. Mail ya da diğer bildirimleri günlük bir zaman diliminde kontrol etme rutini oluşturabiliriz. Akşam yattığımız odaya akıllı cihazlarımızı koymayalım en azından elimizin uzanacağı mesafede olmamasına özen gösterelim. Sabahları kalkar kalkmaz telefona bakmakla kendimize i-

yilik etmiyoruz, sabahları zihnimizin ve kalbimizin açık olduğu o seher vaktini kalbinize iyi gelecek etkinliklerle değerlendirelim. En önemlisi ise kendimize gerçek bir hayat amacı edinmek. Beğenilerden etkilenmeyen, hayatın içinde bir akış yakalamak. Bu yazıyı yazarken ben de kendi içimde şu sorunun cevabını aradım: Ne yaparken hayattan keyif alıyorum, hangi işle meşgulken dikkatim dağılmıyor ve kendimi hayatın akışında hissediyorum? Eskiden olsa bu soruya kitap okurken diye cevap verirdim ama ne yazık ki ben de okurken dikkat süresi eskiye nazaran azalanlardayım. Doğada olmayı seviyorum, ormanın içinde uzun yürüyüşler yapmayı seviyorum fakat maalesef bu fırsatı da çok az yakalayabiliyorum. Diğer bir keyif aldığım eylem ise yağlı boya çalışmak. Atölyede resim yaparken bir doğa resmine kendimi kaptırdığımda, bir ağacın yaprakları için palet üzerinde yeşilin açık koyulu tonlarını yakalamaya çalışırken ya da günbatımı resmederken sarı, turuncu, kırmızı sıcak tonları fırçayla tuvale aktarırken telefon ya da sosyal medya hiç aklıma gelmiyor. Belki buna ek olarak yemek yapmak da diyebilirim. Demek ki doğayla baş başa kalıp kendimi dinlediğim anlarda, durup düşündüğüm, dua ettiğim zamanlarda ya da bir şeyler ürettiğimde telefonda, sosyal medyanın like'larından uzak kalabiliyorum. Senin için bu nedir? Hayatın akışını yakalamak mı, ekranın akışında kaybolmak mı? Senin için çevrim dışı kalabilmek mümkün mü? ■

İNSANÜSTÜ KURTARICI BEKLENTİSİ VE İNANCIN İSTİSMARI

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

Din, insanla birlikte var olan en derin duygu ve en köklü sosyal kurumdur. Tarihin başlangıcından beri büyük bir ilgi ve merak uyandıran dinin ve inancın özellikle metafizik boyutu, bu alanda zaman zaman afaki düşüncelerin, sıra dışı beklentilerin ve kurgusal anlayışların tezahürünü de beraberinde getirmektedir. İlahi vahye doğrudan muhatap olan peygamberlerin insanüstü varlık olması gerektiği yönündeki düşünce ve beklentiler bu kabilden mitolojik saplantılardır. Nitekim peygamberlerin birçoğu, mitolojilere takılmış zihinler karşısında hakikati anlatma yolunda büyük zorluklarla karşılaşmışlardır.

Esasen dinî hüviyete sahip kişileri insanüstü mahiyet, meziyet ve konumda görme eğilimi, bir saplantı olarak hep var olagelmıştır. Bunun insanlık tarihindeki örneklerini Kur'an kıssalarında açıkça görmek mümkündür. Örneğin Hz. Nuh'un (a.s.) kavminden ileri gelenler, "Kavminin inkâra sapmış ileri gelenleri dediler ki: 'Bu adam, size üstünlük kurmak isteyen, sadece sizin gibi sıradan bir insandır. Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi herhâlde bir melek gönderirdi. Biz geçmiş atalarımızdan böyle bir şey duymadık.'" (Müminun, 23/24.) diyerek onun bir insan olması hasebiyle peygamber olamayacağını iddia etmişlerdir. Benzer bir yaklaşımla Mekkeli müşrikler de tüm insanlık için bir uyarıcı, rehber, örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber için "Kendilerine kurtuluş rehberi (vahiy) geldiğinde insanların inanmalarını, ancak 'Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?' şeklindeki itirazları engellemiştir." (İsra, 17/94.) diye tepkilerini ifade ederek Resulullah'ın kendileri gibi bir insan olmasını azımsamışlardır. Bu durumu inkârlarına bahane kılanlar, insanların kendi varlık türünden peygamberler gönderilmesindeki hikmeti anlamamaları sebebiyle peygamber olacak kişinin insanüstü bir varlık olması veya olağanüstü imkânlarla sahip bulunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. (Hûd, 11/12.) Ancak, Cenab-ı Hak, "De ki:

Yeryüzünde yerleşip dolaşan melekler bulunsaydı elbette onlara da peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik.” (İsra, 17/95.) ilahi fermanı ile onların bu tür anlamsız iddia, tavır ve beklentilerini boşa çıkarmış; peygamberlerin birer insan olmalarındaki hikmeti çok çarpıcı bir şekilde beyan etmiştir.

Şüphesiz peygamberlerin temel özelliklerinden biri, onların insanlık için örnek şahsiyetler olmasıdır. Onlar, Allah’tan aldıkları vahyi insanlığa tebliğ etmenin yanı sıra temsil etmekle de görevlendirilmiş numune-i imtisal insanlardır. Şayet insanüstü varlık olsalardı insanların onları örnek alması mümkün olmaz ve risaletin hedefi gerçekleşmezdi. Hâlbuki peygamberler, beşeriyet bakımından diğer insanlardan farklarının vahiy almak olduğunu ısrarla vurgulayarak risalet görevlerini vahyin hakikatleri doğrultusunda sürdürmüşler ve insanları davet ettikleri ideal hayat tarzını yaşantılarıyla da göstererek en güzel şekilde örnek olmuşlardır. (Kehf, 18/110; Fussilet, 41/6; Enam, 6/90; Ahzab, 33/21; Mümtahine, 60/4.)

Diğer taraftan inanç tarihinin farklı dönemlerinde tebarüz eden insanüstü elçi beklentisinin, aslında insan tabiatıyla ilgili bir saplantı olduğunu düşündürecek bazı belirtiler vardır. Zira söz konusu beklenti, sadece inkârcıların öne sürdüğü bir iddia olarak kalmamış; herhangi bir peygambere iman eden bazı kimselerin o peygamberi insanüstü bir varlık gibi görme eğilimi şeklinde de kendini göstermiştir. Ta-

rih, peygamberlerin kendi toplumları tarafından bu tür muamelelere maruz kaldıklarına pek çok kez tanıklık etmiştir. Hatta ilahi vahyin rehberliğinden uzaklaşan müntesipleri tarafından tanrısal hüviyet atfedilen peygamberler bile olmuştur. Tıpkı Hristiyanlıkta olduğu gibi... Bu saplantı, ne yazık ki bugün Müslümanlar için de ciddi bir tehlike olarak varlığını devam ettirmektedir. Bazı insanların uydurma rivayetler üzerinden Hz. Peygamber’e (s.a.s.) gerçek dışı yakıştırmalar yapmak suretiyle onu insani vasıflardan tenzih etmeye yeltendiği bilinen bir gerçektir. Oysa Allah Resulü, “Hristiyanların Meryem oğlu İsa’yı övmekte aşırı gittikleri gibi siz de beni övmekte aşırılık göstermeyin. Şüphesiz ki ben Allah’ın kuluym. Onun için bana Allah’ın kulu ve Resulü deyin!” (Buhari, Enbiya, 48.) buyurarak kendisiyle ilgili aşırılıklara müsaade etmemiştir. Bir keresinde huzuruna gelen ve konuşurken korkudan titremeye başlayan kişiye, “Sakin ol! Ben bir kral veya hükümdar değilim. Kureyş’ten, güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!” (İbn-i Mace, Et’ime, 30.) sözünü de ümmeti arasındaki konumunu net bir şekilde ortaya koymuştur.

Hiç şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.s.), vahiy gibi olağanüstü bir olgunun doğrudan muhatapı olmasına rağmen risalet görevi boyunca asla gerçeklikten kopmamıştır. O, her boyutuyla insan olmanın gerektirdiği şekilde bir hayat yaşayarak tüm insanların imtisal edeceği güzel bir örneklik sergilemiş-

tir. Allah Resulü, şairin “*Muhammedun beşerun la ke’l-beşer / Bel hüve ke’l-yakuti beyne’l-hacer*” (Muhammed bir beşerdir fakat her beşer gibi değildir. O, taşlar içindeki yakut gibidir.) dizeleriyle ifade ettiği gibi insanların en hayırlısıdır. Dolayısıyla onun insanüstü bir varlık gibi algılanmasına sebebiyet verecek hiçbir rivayet ve anlayışın Kur’an ve sünnetten referans bulması mümkün değildir.

Baktığımızda, insanüstü varlık beklentisinin bir tezahürü olarak aşırı yüceltme eğiliminin nübüvvet müessesesiyle sınırlı kalmadığını görüyoruz. Dinî alanda temayüz etmiş âlimler, liderler, kanaat önderleri de daima böyle bir temayülün hedefinde olmuştur. Onlarda da insanüstü özellik, kabiliyet ve hâller arayan temelsiz bir yaklaşımın varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Haddizatında aşırılık olan bu yaklaşım, bazen daha da öteye taşınarak peygamberlerde bile bulunması imkânsız olan hususiyetlerin, âlimlere, ariflere, liderlere yakıştırılmasına sebebiyet verebilmektedir. Bağnazca teslimiyetle her hükmüne ram olunan insanlar, beşeriyet zafırlarından müstağni görülerek erişilmesi güç bir makama konumlandırılmakta ve dolayısıyla onlardan gelen her şey sorgulanmaksızın kabul edilebilmektedir. Böylece akıl, izan ve idrak, hâk ile yeksan olmaktadır.

Kur’an ve sünnet perspektifinden bakıldığında akıl ve baliğ bir insan için apaçık dalalet olduğu anlaşılacak olan böyle bir tasavvur, samimi bir şe-

kilde dinini yaşayan söz konusu âlim, arif ve önderler için de tam bir afettir. Zira aşırı övgü ve yüceltme karşısında her insanın savrulma riski vardır. İnsan zayıf bir varlıktır. Kendisine sürekli kötülüğü emreden bir nefse sahiptir (Yusuf, 12/53.) ve bu nefis kutsanmaya fazlasıyla meyyaldir. (Furkan, 25/43.) Bu sebeple aşırı iltifat ve yüceltme karşısında nefsinin kabarmasına engel olamayan kişi, kibre ve enaniyete sürüklenebilir. Bu durumda istikametini kaybedip gerçeklikten büsbütün uzaklaşabilir. Onun için aşırı övgü ve yüceltmeden sakınmak, her iki tarafın selameti için de elzemdir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), bir adamı yüzüne karşı öven ve övgüsünde aşırı sözler sarf eden kimsenin söylediklerini işitince “Andolsun ki siz onu (kibre sevk ederek) helak ettiniz.” (Müslim, Zühd ve Rekâik, 67.) buyurarak tepki göstermiş ve insanların nefsini şımartacak söz ve davranışlardan ümmetini sakındırmıştır.

Aşırı övgü ve yüceltme karşısında istikametini koruyamayıp savrulanlar olacağı gibi bu durumdan bilinçli bir şekilde nemalanmak isteyen muhterisler de çıkacaktır. Nitekim geçmişten bugüne ihtiraslarının, heva ve heveslerinin esiri olmuş nice insanlar, suistimale son derece açık olan bu alanı dünyevi imkân, nimet ve şöhret devşirmek için fırsat olarak görmüşlerdir. Sırf bu amaçla teşekkül etmiş bir takım marjinal yapıların varlığı izahtan varestedir. Bunlar, dinin esasları ve hakikatleriyle apaçık çelişki arz eden din anlatımlarını mesnetsiz rivayetlerle pe-

kiştirerek istismar alanlarının sürekliliğini sağlamaya çalışmaktadır. Kur’an ve sünnet gibi sapasağlam bilgi kaynaklarına sahip bir toplumda bu tür istismar yapılarının karşılık bulmasının en temel sebebi ise İslam hakkındaki cehalettir. Hakikatin sahipsizliğinden uzak kalmaktır.

Şu bir gerçek ki insanlar, doğru bilgiden uzak kaldıkça her türlü yanlışın ve yalanın müşterisi olmaya mahkûm oluyor. Burada süreç büyük oranda şöyle işliyor: İnsan, okuma, araştırma, akletme, tefekkür, tedebür gibi kabiliyetlerini kullanmayınca muhakeme kabiliyetini kaybedebiliyor. Bu durumda bilgi sahibi olmadığı bir konuda, özellikle metafizik boyutu sebebiyle gelişigüzel söylemlerin bile alıcı bulunduğu dinî alanda kendisine bilgiler sunan kimselere karşı hayranlık duymaya başlıyor. Hayranlık çoğalınca da zihin ve gönül dünyasını bir taassup kaplıyor. O zaman bakış açısı küçülme ve o açıdan gördüğü her şey büyümeye başlıyor. Bu yüzden kişi, onlar tarafından serdedilen her şeyi makbul ve muteber addedip her yorumu hüküm olarak algılıyor. Neticede bir şuur kaybı yaşayarak aklını, fikrini onların emrine amade kılıp Allah’ın özgür olarak yarattığı beşerî iradesinden feragat edebiliyor. (Tevbe, 9/31.)

Bu aşamadan sonra istismarcılar, kendilerini tam da çevresindekilerin görmek istediği sözüm ona insanüstü makama konumlandırıp “nabza göre şerbet” vermeye, beklentileri karşılamaya yönelik sırada dışı hâller sergilemeye başlı-

yor. Zaten yüksek bir beklenti içerisinde olan din cahillerinden aldıkları cesaretle gaipten haberler vermeye, mehdiliklerini ilan etmeye ve hatta peygamberliklerini ihsas etmeye bile cüret edebiliyor. Ne yazık ki o kimseleri hatasız ve günahsız görme eğilimdeki cahil müntesipleri, bunlara koşulsuzca ve bilgisizce inanıyorlar. Bu vahim bir aymazlığın nice liksel artışı ise suistimal ve istismar problemini toplumsallaştırıyor. Kendisi gibi olanların çokluğundan cesaret alanlar, kolektif beklentileri ekseninde bir din anlayışı geliştirerek bu minvalde güçlü birlikler oluşturabiliyor. Bu tür oluşumlara bir bakıma toplumsal cehaletin kurumsallaşmış hâli demek yanlış olmayacaktır.

Bu itibarla bilinmelidir ki bir Müslüman için her konuda yegâne ölçü Kur’an ve sünnettir, vahiy ve nübüvettir. Kur’an, bizatihi hidayet kaynağı, sünnet ise yolların en güzeldir. Vahiy ilahi rehber, peygamber en güzel örnektir. Bir kurtuluş kılavuzu ve yolu varsa ancak budur. Bunlardan uzak düşenlerin akla hayale gelmez istismar ağlarına düşmesi elbette kaçınılmazdır. Dolayısıyla Müslüman, bu tehlike karşısında her daim teyakkuzda olmak durumundadır. Yüce Allah’a karşı sorumluluğunun bilinciyle harekete geçerek en değerli yitiğini ararcasına sahipsiz dinî bilginin, hakikatin, hikmetin ve güzel ahlakın peşine düşmek zorundadır. Gerçeğe ulaşmak için umudu başkalarına değil, inanca, azme, gayrete ve mücadeleye bağlamak mecburiyetindedir. ■

GAZZE SOYKIRIMI

MODERN İNSANIN VİCDAN İMTİHANI

Alparslan AKÇA

1987 yılında kurulan Hamas (resmî adıyla İslami Direniş Hareketi), İsrail tarafından işgal edilen Filistin topraklarını geri almayı amaçlıyordu. Yıllardır birçok şehit veren Filistin halkı, işgalci İsrail'in baskı ve zulmüne karşı mücadele veriyordu.

Hamas'ın askerî kanadı İzzettin el-Kassam Tugayları,

7 Ekim 2023'te sabah 06.30'da İsrail'e karşı bir operasyon başlattı: Aksa Tufanı.

Atılan roketlere karşın İsrail'in "savaştayız" açıklaması gecikmedi. Saat 10.00'da İsrail askerî sözcüsü, hava kuvvetlerinin Gazze'ye saldırılar düzenlediğini duyurdu.

İsrail önce hava saldırılarına başladı, 6 günde Gazze'ye tam 6 bin bomba attı.

Bölgede büyük bir yıkım meydana geldi. Birkaç gün içinde can kaybı bini aştı. Bir taraftan da halk, göçe zorlanıyor, yurtlarından ediliyordu. Okullar ve hastaneler de acımasız bombaların hedefindeydi.

Saldırıların 18. gününe girildiğinde, bölgedeki yerleşim yerleri ve okullar

12 bin tondan fazla patlayıcıyla vurulmuştu.

Gazze'nin en büyük mülteci kampı Cibaliye de o noktalardandı. Bu miktarın neredeyse ABD'nin 2. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın Hiroşima kentine attığı atom bombasının gücüne eşdeğer olduğu belirtildi.

İsrail, 40. günde savaş suçu işleyerek Şifa Hastanesi'ne baskın yaptı.

Tanklar, sabaha karşı 5 binadan oluşan hastane yerleşkesine girdi. Altında tüneller ve Hamas'ın komuta merkezi bulunduğu iddiasıyla İsrail askerlerinin saldırdığı hastanede elektrik olmadığı için bebeklerin tutulduğu kuvözler dahi çalışmıyordu.

Yaklaşık 50 gün sonra ilk kez silahlar sustu.

İlk etapta 4 gün sürmesi beklenen ateşkes, 7 gün devam etti. Hamas'ın elindeki rehineler ile İsrail hapisanelerindeki Filistinli mahkûmların bir kısmı takas edildi.

Şehit olan 3 yaşındaki Rim'in gözlerini öperek seven, "Rim, ruhumun ruhu, canımın canı..."

diyerek yakaran Filistinli dede ve Rim'in görüntüleri, barbarca katledilen binlerce masum kadın ve çocukların timsali olarak hafızalara kazındı.

Tüm dünyada Filistin'e destek gösterilerinin yanı sıra Güney Afrika Cumhuriyeti, Uluslararası Adalet Divanı'nda İsrail'e karşı soykırım davası açtı.**Bir yıldır devam eden İsrail saldırılarında yaklaşık 16 bini çocuk, 12 bini kadın olmak üzere 41 binden fazla Gazzeli masum hayatını kaybetti.****100 bine yakın yaralı arasında binlercesi de ampute.**

İsrail'in saldırıları, bütün dünyanın gözü önünde genç yaşlı, kadın erkek, çoluk çocuk demeden aylarca devam ederken bölgede sesini en fazla yükselten Türkiye oldu. BM'nin sessiz kaldığı, ABD'nin sahip çıktığı, sözde özgürlükçü ve demokratik Avrupa'nın çoğunlukla haklı gördüğü İsrail'i

Türkiye, barbar, soykırımcı ve katil ilan etti.**Gazze'de yaşanan insanlık dramı, modern, özgürlükçü, demokratik Batı'nın ikiye bölünmesini ortaya çıkarması****açısından ve bütün dünyanın insanlık, savaş ahlakı ve vicdan anlayışında kırılma noktası**

olurken saldırılarını Lübnan'a yönelten İsrail'in bölgedeki hadsiz tehditleri bugün de devam ediyor.

Kafama takılan soru, kader özgürlüğümüzü elimizden mi alıyor? İnsana tercih hakkı tanımıyor mu? İrademizi özgürce kullanmamızın önünde kader bir engel mi?

Eyvah eyvah! Neymiş bu kader? Kadere bu kadar yüklenilince “Kaderin kaderi ne zormuş!” diyesim geldi. Kader sanki olumsuzlukların, belaların, musibetlerin; başarısızlıklarının, hatalarının ve suçlarının içine atıldığı sepet veya rahatlamak için tokat atılan şamar oğlanı. “At, kurtul!” veya “Vur, rahatla!”

Kader hakkındaki bilgilerimizin çoğu kulaktan dolma ve ortaklık söylentisi düzeyinde olunca tabii ki insanlar suçlu olarak onu görüyorlar.

Peki, gerçekte nedir kader?

Kader, Yüce Allah’ın evrende olan ve olacak bütün olayları bilmesi ve takdir etmesidir. İnsan, evrenin bir unsuru olduğuna göre bu takdir onun için de geçerlidir. Bu anlamıyla kader bilgisi Allah katında saklıdır. O’ndan başka hiç kimse bunu bilemez. Allah’ın bilgisi de insanın davranışına etki etmez. Bunun anlamı insanlar kararlarını kendi düşünce ve değerlendirmelerine göre alırlar. İnsanın düşüncesine ve tercihlerine dışardan etki, ancak kendi akıl ve irade süzgecinden geçerek gerçekleşir. Bu yüzden öte dünyada kendisini kınayan cehennem sakinlerine şeytan, “Beni kınamayın, kendinizi kınayın.” (İbrahim,

14/22.) diyecektir. Çünkü onun vesvesesine kanan ve o doğrultuda davranan, bizzat kişinin kendisidir. Dolayısıyla esas sorumlu ve suçlu da kendisi olmaktadır.

Yüce Allah’ın takdirinin bunda etkisi yok mudur?

İmam-ı Azam Ebu Hanife, “Yüce Allah’ın kaderi bilmesi ve yazması hüküm vermek değil, olay ve olguyu tavsif etmektir.” (Ebu Hanife, *el-Fıkhu’l-Ekber*, s. 37.) demiştir. Bunun anlamı, zaman ve mekân sınırı olmayan Yüce Allah bizim gelecekte yapacaklarımızı bilir, takdir eder ve kayıt oluşturur. Bunların irademize bir etkisi yoktur. Şayet hüküm vermiş olsaydı O’nun hükmü mutlaka gerçekleşirdi ve bizler özgür değil, zorunluluk altında olurduk.

Biliyorsa neden müdahale edip kötülükleri durduruyor?

Eğer müdahale etseydi iradeden, özgürlükten ve tercihten bahsedemezdik. Böyle bir şey istemek maç sırasında oyunculara veya sınav esnasında öğrencilere müdahale edilmesini istemek gibidir. Oynanan maçlarda ve sınavlarında müdahale edilip bütün hatalar ortadan kaldırılmış olsa galip ile mağlubu, başarılı ile başarısız ayırmak mümkün olmaz. Böyle bir maç veya sınav adil bir yarış olmaktan çıkar, hatta bunlara sınav ve maç bile denilmez.

Demek ki kader özgürlüğe engel veya başarısızlığa mazeret gösterilemez.

Tam da öyle. Çünkü Allah tarafından insanın fiillerinin yaratılması kulun özgür iradesiyle yaptığı tercihe göre gerçekleşir. Fiilin bu şekilde yani kulun özgür seçimine bağlı olarak gerçekleşmesi, Allah'ın adaleti ve hikmeti gereğidir. Allah'ın olayları ezelde bilip takdir etmesi anlamındaki kader, insanı bir davranışta bulunmaya zorlamaz. "Dinde zorlama yoktur." (Bakara, 2/256.) ilkesi de bunu ifade eder. Yüce Allah'ın insanın fiilini takdir etmesi ve yaratması, bu fiillerin gerçekleşme ortamı olan zaman ve mekânı yaratması gibidir. Zaman ve mekân insanı bir söz söylemeye ve eylem yapmaya zorlamaz ama insan belli bir zaman ve mekân içinde bunları gerçekleştirir. Öyleyse zaman ve mekân gibi insan için zorlayıcı bir etken olmayan kaza ve kaderin özgürlüğe engel veya yanlışa mazeret olarak ileri sürülmesinin bir geçerliliği yoktur. Çünkü fiile karar verdiği ve işlediği anda kader gibi zorlayıcı bir etken tasavvuru kişinin zihninde bulunmamaktadır. Bu yüzden kişi işlediği fiili, özgür iradesiyle kararlaştırmakta ve kendisine verilen güçle gerçekleştirmektedir. Nitekim hem kendisi hem de çevresi işlediği fiili kişinin kendisine bağlamakta; iyilik yaparsa ödüllendirileceğini, kötülük yaparsa cezaya çarptırılacağını bilmektedir.

(Matürîdi, *Kitâbü't-Tevhîd*, İSAM 2017, s. 411-412; Neseî, *Tebîrâtü'l-Edille*, DİB 2004, II, 313.)

Öyleyse kader neden sorun ediliyor?

Dikkat ederseniz kaderi sorun olarak görenler genelde henüz vicdanını yitirmemiş suçlular, haksızlığa veya zulme uğramış mağdurlar, başarısızlar, yanlışlarına bahane arayanlardır. Suçlular vicdanlarını rahatlatmak, başarısızlar gerekçe bulmak, yanlış yapanlar bahane göstermek, mağdurlar ise teselli için kaderi suçlarlar. Burada belki en masum olanlar mağdurlardır. Çünkü onlar kendi kararlarının değil, başkalarının kararlarının mağdurlarıdır. Bunların tam tersi olanlar kaderi hiç gündemlerine almazlar. Hatta her yaptıklarını, kendi işleri ve ürünleri olarak görürler. Bir de vicdan sızısı, dert kaygısı ve empati duygusu kaybolanların aklına kader gelmez. Onlar, "Yaptım, gene yaparım." havalarındadırlar. Zebaniler yakalarına yapışınca durumu kavrarlar ama iş işten geçmiş olur.

İyi de gençler kaderi özgürlük bakımından sorun ediyorlar?

Sadece özgürlükten bakmak tek yönlü olur. Hâlbuki meseleye çift yönlü bakmak lazım. Çünkü insan özgür olduğu kadar sorumluluk sahibi bir varlıktır. İnsanı sadece özgürlük üzerinden konuşmak onu yarım anlamak, dünyayı ve hayatı tek düze anlamlandırmak

demektir. Kader inancı bu iki yönü birlikte dikkate alan ve hem insanın özgürlüğünü hem de sınırlarını ve sorumluluklarını hatırlatan bir ilkeler bütünüdür. İnsan kader inancı doğrultusunda yaşadığında hem kendisini tam olarak tanımış hem de hayatı ve dünyayı bütün yönleriyle kavrama imkânına kavuşmuş olur.

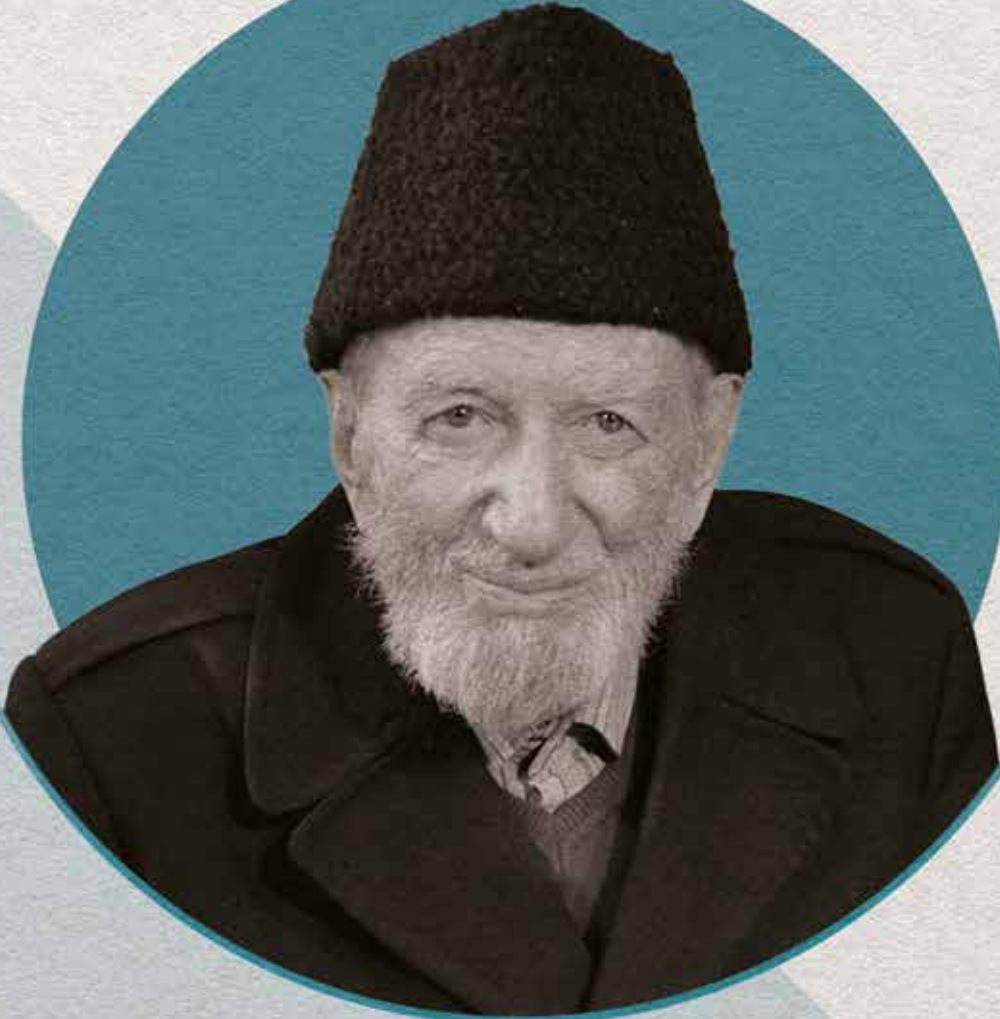
Mesele kişinin kendisini tanımaya mı bağlı?

Tam da öyle. Çünkü bizim biyolojik ve psikolojik gücümüzün sınırlı olduğu bir gerçek. Tercihle bulunurken veya karar alırken bu sınıra dikkat etmemiz gerekir. Aksi takdirde hayal kurmuş oluruz, arzulan sonuç gerçekleşmeyince hayal kırıklığına uğrarız. Karar alırken sadece kendimizi değil, çevremizi de hesaba katmak zorundayız, çünkü bizler toplumsal bir varlık olmanın yanında canlı ve cansız büyük bir çevreyle iç içe yaşamaktayız. Başarılı olmak bireysel sağlıktan, çevrenin doğallığından ve toplumun huzurundan geçer. Bu başarı toplum bireylerinin tamamının çaba ve çalışmasıyla gerçekleşir. Ancak böylesi bir zorluğu aşmak için dışarıdan destek alınabilir. En doğru ve en sağlam destek Yüce Allah'ın peygamberler aracılığıyla bildirdiği ilahi bildirimlerdir. Her bir fert Yüce Allah'ın bahsettiği akıl ve iradeyi doğru kullanır, verilen ilahi desteği dikkate alırsa yaşayışında tutarlı, doğayla uyumlu, toplum içinde huzurlu bir hayatı yakalar. ■

CEVDET SAİD

ÜMMETİ DERT EDİNMIŞ BİR DÜŞÜNÜR

Enbiya YILDIRIM

H

icret nedeniyle çeşitli İslam ülkelerine yerleşen Müslümanlar ile onların çocukları, buldukları yeni coğrafyalarda dinimize büyük hizmetler ifa etmişlerdir. Nasıruddin Elbani, Şuayp Arnavut, Abdulfettah Ebu Gudde, Muhammed Ali es-Sabuni ve benzeri pek çok âlim her zaman hatırlanacakları çalışmalar ortaya koymuşlardır. Bu yazımızda ele alacağımız Cevdet Said bu bilginlerden sadece biridir.

Sovyetler zamanında pek çok millet oradan oraya sürüldü. Çerkez kökenli Cevdet Said'in ataları da 1864 yılında Kuzey Kafkasya'dan çıkarıldı. Yurtsuz kalan ailesi, o vakitler Osmanlı toprağı olan Suriye'nin Golan tepelerine yerleşti. Said, bu bölgenin Bi'ri Acem köyünde 1931 yılında dünyaya geldi. Ailesi dinî eğitim alması için onu medreseye gönderdi. Üç yıllık medrese eğitiminin akabinde beş yıl da ilkokulda okudu. Sonrasında eğitimine devam etmek istemesine rağmen ülkedeki resmî eğitim sistemine karşı olan babası buna müsaade etmedi. Köylerinde Mısır'daki Ezher'de okumaya devam eden veya bitirip dönen öğrenciler bulunmaktaydı. Oğlunun orada iyi bir İslami eğitim alacağını düşünen baba 1946 yılında buna izin verdi. Yaşı daha on beşti.

Mısır'a gitmesinin ardından Ezher'de orta öğretimini tamamladı. Peşinden yükseköğretim olarak Arap Dili ve Edebiyatını okudu. On yıl süren bu eğitimi sırasında Hanefi fıkhı üzerine de derinlikli eğitim aldı. Kökeni farklı bir bölgeye dayandığından hayata daha geniş bakabilen ve İslam coğrafyasının sorunlarını gören Said, din adına sadece fıkıh eğitimiyle yetinmek istemedi. Kendisini geliştirmeye ve hayatın merkezi olan Kur'an'a yoğunlaşmaya karar verdi. Bu süreçte çağdaş İslam düşüncesine ilişkin okumalar da yapmaya başladı. Bu okuma süreci onun tefekkür dünyasını şekillendiren zaman dilimi olacaktır.

Malik bin Nebi'nin kitapları -özellikle de Rönesans Koşulları çalışması- ufku açtı. Onu İslam dünyasının problemleri ile çözüm yolları hususunda kafa yormaya sevk etti. Çünkü Malik bin Nebi Müslümanların sıkıntılarının dış kaynaklı değil iç kaynaklı olduğunu söylemekte, önce kendimize dönmemiz gerektiğini dile getirmekteydi. Cevdet Hoca ondan etkilenmesi hususunda sonraları şöyle diyecektir: "Malik bin Nebi'den çok istifade ettim, yolumuzu açtı. Onunla çok görüştim. Kitaplarını insanlara tavsiye ettim." Bu dönemlerde ve sonrasında diğer çağdaş Müslüman ıslahatçılar Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Muhammed İkbâl, Muhammed Esed, Ali Şeriati, Muhammed Arkun gibi entelektüelleri de okuyarak düşünce dünyasını zenginleştirdi. Okumaları sırasında ulaştığı kanaat kendi ifadesiyle şu oldu: "Dünyanın bizim isteklerimizi yerine getirmek için var olduğunu ve dünyanın emirlerimize uymadığında bunun dünyanın değil, bizim hatamız olduğunu keşfetmeye başladım."

Huzurlu yaşayamadığı ülkesi

Mısır'dan dönmesinin ardından bir müddet Suudi Arabistan ve Suriye'de öğretmenlik yaptı. Yazdıkları ve konferansları nedeniyle rejim tarafından gözetim altında tutulmaya başlandı. Çünkü rejimi sesli olarak eleştiren ilk insandı. İlki 1963 olmak üzere defalarca tutuklanarak hapse atıldı. Hapse girdiğinden dolayı öğretmenliği de elinden alındı. Önüne sürekli engeller çıkarılarak rahat bırakılmayınca köyüne yerleşmeye mecbur kaldı. Burada çiftçilik ve arıcılıkla meşgul olarak geçimini temin etmeye

gayret etti. Hayatının bu aşaması beden gücü çalışmasıyla geçecektir. Bununla birlikte o, gerek kitapları gerekse internet yoluyla dünya ile irtibatını canlı tutmayı başardı.

Suriye’de başlayan iç savaş ve bombalamalar köyüne kadar ulaşıncaya ailesiyle birlikte 2012 yılında İstanbul’a taşındı. 2022 yılında doksan bir yaşında tedavi gördüğü hastanede vefat etti. Kabri, İstanbul’daki Karacaahmet Mezarlığı’ndadır.

Temel gayesi

Tüm çabasını İslam dünyasını uyandırmaya ve problemlerinin çözümüne adanmış Said, Malik bin Nebi gibi İslam coğrafyasının kullanılabilir, yönlendirilebilir ve yönetilebilir hâle gelmiş olması üzerinde kafa yorar. Konuşmaları ile yazdıklarında bu hususu her zaman önceler. Dolayısıyla ona göre içeriden başlayan bir yenilenme ihtiyacı vardır. Bu yüzden kitaplarında şu ayeti çokça zikreder: “Şüphesiz ki bir topluluk kendisini değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez.” (Rad, 13/11.) Onun bu yaklaşımı şu gerçekliği önümüze koymaktadır: İslam dünyasındaki problemlerde dış güçlerin etkisi olmakla birlikte esas problem iç bünyeden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla her topluluk, içindeki bireylerle birlikte kendi davranış ve yaşam kalıplarını, konulara bakış tarzını düzenleyerek başka bir ifadeyle zihnine ve yaşantısına çekidüzen verecek değişim ve gelişimi gerçekleştirebilir.

Bütün öneri ve çözümlerini Kur’an ve sünneti merkeze alarak, ikisinden deliller getire-

rek sunar. Zamanımız insanı ile Kur’an ve sünnetin buyrukları arasında bir karşılaştırma yaparak öze dönüşü gerçekleştirmeyi hedefler. Ona göre İslam dünyasının yeniden ayağa kalkması, kendisini Kur’an’a ve sünnete uyarlamasıyla mümkün olacaktır. Bunu da geleneği inkâr etmeden ancak yeniden yapılanma ve farklı bir yaklaşım ile yapmak zorundadır. Çünkü tekrara düşerek sorunlara çözüm bulmak ve ümmete yol açmak mümkün değildir. Bu çerçevedeki çalışmalarına bakıldığında, çoğunlukla İslam’ın mahiyeti, İslam dünyasının sorunları, İslami düşüncenin yeniden ele alınarak düzeltilmesi, demokrasi, adalet, doğruluk, birlikte yaşama gibi temel konular yanında özel olarak da toplumsal değişim ile şiddet üzerinde durduğunu görürüz. Yaşamış olduğu bölge ile diğer Müslüman coğrafyalarda devamlı surette akan kan onu, şiddet konusuna özel olarak eğilmeye sevk etmiştir. Kaldı ki söz konusu kanlı savaşlarda ölenler her zaman müminlerdir. Ayrıca Müslüman ülkeler sürekli silahlandırılmakta ve bunların kullanımını teşvik edilmektedir.

Cevdet Said bir şeye daha dikkat çeker: İsrail İslam dünyası için büyük sorun olmakla birlikte daha büyük sorun Müslümanların kendi aralarındaki sorunlardır. Nitekim Amerika’nın koalisyon ortaklarıyla birlikte Irak’ı işgal ettiği 2. Körfez Savaşı’nda Müslüman ülkeler birbirlerini düşman olarak İsrail’den daha tehlikeli görmeye başlamış, en kötüsü de İsrail’i unutmışlardır.

Şiddetin verdiği zarar

Düşünürümüz, İslam dünyasındaki sorunların büyük oranda yanlış inanış ve kabullerden kaynaklandığını, Müslüman coğrafyalarda ortaya konulan şiddetin de fikrî beslenmesi olmayan, zarar verici bir eylem olduğunu belirtir. Yanlış kabuller ile şiddetin ümmete ayak bağı olduğundan dertlenir. Kaldı ki birey ve toplumlar zorla değiştirilemez. Dinî kabullerin insanlara anlatılması ve benimsetilmesi silahla değil tam tersine bilgi ve hoşgörü ile olmalıdır. Said bunları derken silahla sözde İslam daveti yapan organizasyonların ne kadar zarar verdiğini de elbette gözlemekteydi. Bu nedenle başta Peygamberimiz olmak üzere Allah’ın elçilerinin yolları takip edilerek barışçıl bir yol tutulmasını elzem görmekteydi. Sonuçta adalet ve düzen asla silahla sağlanamazdı. Tam tersine ilim ve irfan ile bu mücadele verilmelidir. Ancak karşımızdakinin hoşuna gitmese de hakikati her hâlükârda dile getirmek gibi bir görevimiz de bulunmaktadır. Zaten bu da peygamberlerin yöntemi. Onlar mesajlarını çok açık ve net bir şekilde ortaya koymuşlardır. Biz de aynı yolu takip etmek durumundayız. Çok ilginçtir, Cevdet Said’in pek çok kez hapse atılmasının nedeni de onun adalet talebidir. Bu bağlamda güzel bir tahlil yaparak Birleşmiş Milletlerde bazı ülkelerin veto hakkının olmasını şu hadisle izah eder: “Sizden öncekiler şu yüzden helak oldular: Onlar konumlu bir kimse hırsızlık yaptığı zaman hırsız serbest bırakırlar, güçsüz bir kimse hırsızlık yapınca da ona ceza uygularlardı.” (Buhari, Hudud, 11, 12; Müslim, Hudud, 8, 9.)

İslam'ın tatlı dille, ikna edici bir yöntemle, şiddetten uzak şekilde tebliği üzerinde ısrarla duran Cevdet Said, Müslümanların günümüzde batılla mücadelelerinde Resulullah'ın tebliğ metodunu kullanmaktan aciz olduklarını üzülerek dile getirmiştir. Hatta Suriye iç savaşının başlangıç aşamasında bu düşüncelerini seslendirmiş ve silahlı mücadelenin ülkeyi felakete sürükleyeceğini belirtmiş, bu nedenle çok eleştirilmiştir. Ancak onun ümmete çizdiği çizgi her zaman buydu ve belki de zaman onu haklı çıkaracaktır.

Dünyayı bir huzur yurduna çevirmek isteyen Cevdet Said'in şu bakışı onun kalbindekileri özetlemektedir: "Dünya bizimle başlamadı ve bizimle de bitmeyecek. İyilik ve takvada yardımlaşmamızı, günah ve düşmanlıkta iş birliği yapmamamızı, hakkı tavsiye etmede hırslı olmamızı, birbirimize hakkı tavsiye etmemizi ümit ediyoruz. Bu dünyadaki varlığımız boşuna, anlamsız, eğlence olsun diye değil. Bilakis insanın hayatı ve mutluluğu bir amaca hizmet etmek içindir. En büyük mesele de fesadın ve akan kanın durmasıdır. Hâlâ birbirimizle çatışıyor olmamız, insanlar ve bizler için büyük bir utançtır."

Ulemanın görevi

Toplumların refahı ve istikrarı için İslami düşünce ile hayat tarzının yeniden ihyasının önemi üzerinde duran Said, bunun gerçekleşmesinde âlimlerin büyük sorumlulukları olduğunu dile getirir. Bu nedenle de bilginler toplumdaki ahlak dışılık adına ne varsa temizlen-

mesi ve değerlerin topluma egemen kılınması için çaba sarf etmek durumundadırlar. Bunun yanında toplumun ıslahı görevini üstlenen bu kişiler, çabalarının zor ve çileli bir yol olduğunu bilerek sıkıntılara hazır olmak, yeri geldiğinde de katlanmak zorundadırlar. Nitekim Kur'an'da zikri geçen önceki toplumların ahlaki çöküntülerine dair kıssalar bize bu gerçeği hatırlatmaktadır. Bu nedenle başta bilginler olmak üzere herkes bu kıssalardan ders almak ve çabalamak zorundadır. Bu konu bağlamında İslam dünyasının en büyük problemlerinden biri olarak dinimize göre yaşamamayı gösteren Said, bunun toplumsal bir hastalık olduğunu ifade eder. Bireysel hastalıkların izleri nasıl ki insanlar üzerinde görülüyorsa toplumsal hastalıkların da halkta görüleceğini, her iki hastalığı ortaya çıkaracak olanların da uzmanlar olduğunu belirtir. Dolayısıyla tıbbi hastalıklarda nasıl ki doktorların müdahalesi gerekiyorsa toplumsal hastalıkların tedavisinde de âlimlerin müdahalesi ve tedavisi gerekmektedir. Dolayısıyla öncelikli sorumluluk bilginlerdedir.

Önce yöntem belirlenmeli

Müslüman toplumlar sorunlarını çözmede nasıl bir yol takip edecekleri hususunda tarafsız bir yaklaşım sergilemelidir. Aksi takdirde çözüm üretmeleri mümkün değildir. Nitekim Müslümanlar karşılaştıkları toplumsal problemleri çözüme kavuşturmak hususunda yıllardır canlarından, mallarından ve enerjilerinden tasarruf ederek üzerlerine düşen görevi yerine getirmemektedirler. Bununla

birlikte sorun sadece görevi yerine getirmek de değildir. Çaba yanında teknik şartları da hazırlamak gerekmektedir. Bu yapıldığı takdirde candan, maldan ve enerjiden yana ortaya konan fedakârlık gerçek değerini bulacaktır. Müslümanlar bu nedenle şunu bilmelidir: Sorunların yükseldiği zaman dilimlerinde hamasetle ortaya konan fedakârlık hiçbir zaman nihai çözümlü getirmemekte, yöntem ve sistem olmadığı için sonuçlara ulaşamamaktadır. Kaldı ki acı olan bir hakikat de şudur: Müslümanlar sorunlarını çözmek için uzun süreli araştırma ve tetkikler yapmak hususunda sabırlı değillerdir. Cevdet Said'in bu tahlilleri zamanımız İslam dünyasının problemlerini çok güzel ortaya koymaktadır.

Eserleri

Fikrî çalışmalarına 1960'lı yıllarda başlayan Said, İslami harekette şiddet sorununu ele aldığı Âdem'in *İlk Oğlunun Mezhebi* adlı birinci kitabını 1966 yılında yayımladı. Daha sonra pek çok eser yazdı. Said'in bazı mektupları, uzun makaleleri ve ders notları da kitaplaştırıldı. Bunların yanında dünyanın her tarafında konferanslar verdi. Çoğu Türkçeye ve İngilizceye çevrilen eserlerinden birkaçı şunlardır:

1. İslam'a Karşı Niçin Bütün Bu Korkular
2. *Eylem: Kudret ve İrade*
3. *Değişim Kavramı*
4. *Sosyal Dengenin Kaybolması*
5. *Din ve Kanun*
6. *Kendilerini Değiştirmedikçe* ■

MUTLULUK VE HÜZÜN İÇ İÇE

Mutluluk kavramı, varoluşu anlamlandıran haz topluluğundan ibaret değildir. İnsanların, hüznü ve kederi hissetmesi gereken yerler vardır. Önemli olan duygularımızla yüzleşmemizdir. Modern toplum ise mutluluğu, sonsuz neşe hâli ile tanımlar. Fakat mutsuzluğun da bizi eğitmesine izin vermeliyiz. Mutluluğu anlayabilmemiz için mutsuzluğu yaşamamız gerekiyor. Mutluluk da diğer duygularımız gibi gelip gider. Bazen bir haber alırız ve üzülürüz, bazen bir haber alırız ve içimiz içimize sığmaz. Önemli olan anlamlı bir duygu oluşturmaktır. Mutluluk, olumlu duyguların sık, olumsuz duyguların az yaşanması ve yaşamdan yüksek doyum alma olarak tanımlanır. Mutluluğa yönelik bu tanımlarda üç bileşen ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki olumlu duyguların yaşanma sıklığı, ikincisi olumsuz duyguların yaşanma sıklığı, üçüncüsü ise yaşam doyumudur. Olumlu ve olumsuz duyguların yaşanması, mutluluğun duyuşsal boyutunu oluştururken yaşam doyumunu bilişsel boyutunu oluşturmaktadır. Mutluluğun duyuşsal boyutunu oluşturan olumlu duygulara, sevinç, neşe, heyecan, umut, güven, cesaret gibi duygular örnek olarak verilebilir. Öfke, nefret, kaygı, korku, umutsuzluk, üzüntü gibi duygular da olumsuz duygulara örnektir. Mutluluğun bilişsel boyutunu oluşturan yaşam doyumunu ise bireyin, yaşamın çeşitli alan ve boyutlarına (sosyal yaşam, aile yaşamı, sağlık, iş yaşamı gibi...) ilişkin değerlendirme ve yargılamalarını ifade etmektedir. Söz konusu yaşam alanla-

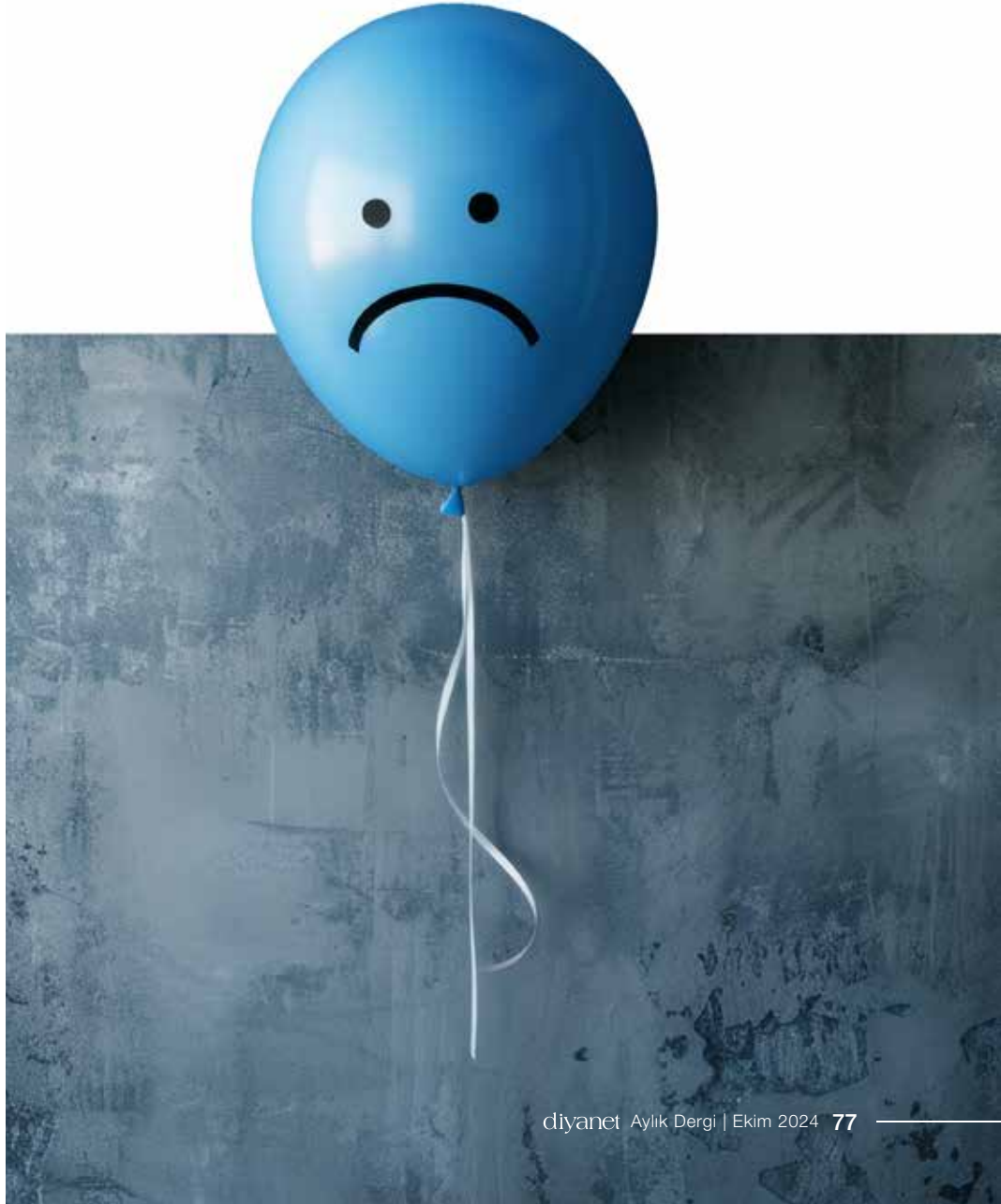
rına yönelik olarak duyulan memnuniyetin yüksek olması bireyin mutluluğunun göstergelerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Mutluluğun bireye olumlu duygular yaşatmasının yanı sıra bireyin yaşamıyla ilgili pek çok alanda da olumlu getirileri bulunmaktadır. Araştırma sonuçları mutluluğun, bireyin bağışıklık sistemini güçlendirdiğini, enerji ve yaratıcılığını artırdığını, sosyal ilişkilerinde daha çok tercih edilmesini ve sevilmesini sağladığını, iş yerinde verimliliğini artırdığını ve daha uzun yaşamasını sağladığını ortaya koymaktadır. Daha mutlu olmak için tam olarak ne yapmamız gerektiği konusunda az çalışma olsa da öneriler genellikle çok arkadaş sahibi olmak, destekleyici bir gruba ait olmak, başkalarına yardım etmek gibi şeyleri içermektedir.

İnsandan insana, kalpten kalbe giden yol uzayınca depresyon hâli de artıyor. Şükür ki teknoloji bizi birbirimize yakınlştırıyor ve birbirimizle konuşma imkânı veriyor. Fakat teknolojinin insanla insan arasına girdiğini ve mutsuzluğun ana belirleyicilerinden olduğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz. Depresyon, kişinin kötü hissetmesi; mutsuzluk ve yılgınlık hâlinin hayatımızın tümünü etkilemesidir. Hayattan aldığımız zevki de öldürmektedir. Depresyon, karanlık bir kuyuda kalmaktır, çaresizliktir, bir elin size uzanamamasıdır. Bunu yaşayan insanlar çok büyük bir ruhsal acı yaşar. Depresyon yaşayan insanların %10-15'i kadarı çare arar ve bu durumdan kurtulmak ister. Postmodern depresyon

ise depresyonda olduğu gibi kederle ve suçluluk benzeri semptomlarla kendisini göstermeyebilir. Günümüzde depresyonun kendini gösterme biçimlerinin başında anlamsızlık gelir. Anlamsızlıkla boğuşan bireyin gelecekte hiçbir umudu yoktur. Kendini parçalanmış ve yaşadığı topluma yabancılaşmış hissedebilir. Şüphe içindedir. Yalnız hisseder ve diğer insanlarla bağ kurmakta zorlanır. Bulunduğu ortama uyum sağlayamaz. Bu semptomlar uzun sürerse kronik mutsuzluğa dönüşebilir. Umudumuzu kaybettiğimiz zaman birbirimizle konuşacak dili de kaybediyoruz. Hem bu hayatta hikâyemiz olsun istiyoruz, anlamlı bir hikâye biriktirmek istiyoruz hem de o hikâyeyi kaybedebiliyoruz. Anlam, bize hayatta yol gösteren bir kutup yıldızı gibidir. Eğer hayatımızdaki bütün acı, ıstırap ve kederden kurtulursak hayatımızda nasıl anlam bulabiliriz? Hiçbir zaman başımıza gelen olaylar bizi aynı yerde bırakmaz. Hayatın zorluklarıyla yüz yüze gelmek, o zorlukları alt ederek bir sonraki basamağa geçebilmek gerekir. Biz yaşadıklarımızdan öğrenmeyi bilirsek hayatta ilerlemiş ve gelişmiş oluruz. Uyuştuğumuz ve dünyaya karşı yabancılaştığımız, kendimizi âdeta unuttuğumuz bir anestezi çağında yaşıyoruz. Bir makinenin içine koyulsanız ve butona basarak hiçbir acı deneyimi yaşamayacak olsanız bu butona basar mıydınız? İnsan bir şeylerin kendi seçiminde olmasını ister. Hayatta karşımıza çıkan kederlerin bir ba-

samak olmasını ve bizi sevince götürmesini isteriz. Kederimiz ne kadar derinse neşemiz de o kadar derindir. Hayatta her şey ziddıyla var olur. Sağlığımızı sağlıksız bir dönemden sonra çok iyi anlıyoruz. Hüznü, kederi, acıyı tecrübe etmemiş bir insan neşeyi, sevinci yeterince tecrübe edemiyor. İnsanlar

her zaman mutlu olamayabilir, ancak sonuna kadar mutluluk için mücadele edeceklerdir. Bu hem trajik hem de asil bir davranıştır. Mutluluğumuzu en üst düzeye çıkarmaya çalışmamamız için bir neden yoktur. Tüm acıları gideremesek de bazılarını izale edebilir ve bazılarını da hafifletebiliriz. ■

TÜKENMESİN HIÇ UMUTLARIMIZ

Muammer KÖKLÜ

Kütahya Merkez Çubukçi Camii İmam Hatibi

Tükenmesin hiç umutlarımız, bitmesin hiç hayallerimiz... Herşeye rağmen açılıns ellerimiz semaya. Çünkü bizim Rab-bimiz var, koymaz bizi darda.

Tarihler 6 Şubat'ı gösterdiğinde yandı yüreklerimiz. Art arda meydana gelen Maraş depremlerinde çok canımızı kaybettik. Daha sabahın ilk saatlerinde kurumumuzdan gelen mesaj üzerine gönüllü olarak

deprem bölgesine gitmek için talepte bulundum. Öğle vaktine doğru 70 kadar müftülük personeli olarak yola koyulduk. Ertesi günün sabahında İskenderun'a girdiğimizde limandaki yangın, olayın büyüklüğünü gözler önüne seriyordu.

Merkezde toplanma yerimiz olan İskenderun Merkez Camii'nde yaptığımız toplantı neticesinde gruplara ayrıldık. İskenderun mezarlığına doğru

yola çıktık. Mezarlıkta bulunan Habib-i Neccar Camii'nde grup başkanlarımızla beraber görev dağılımı için kısa bir toplantının ardından birinci gruba dâhil oldum. Defin bölgesine giderken etrafta gördüğümüz içler acısı manzara, gelmeden önce televizyon ekranlarından gördüğümüzden çok daha vahimdi. Zira hava aydınlanmış, güneşin ilk ışıkları toprağın üstündekilerden çok altındakileri

ıstıyor gibiydi. Dört bir yandan depremde vatandaşların cenazeleri mezarlığa taşınıyordu. Onların çaresiz çırpınışları bizi derinden etkiliyordu.

Defin alanına geldiğimizde kepçelerin, altı ada olan mezarlıkta sıra ile depremde hayatını kaybedenlerin mezar yerlerini kazdığını gördük. Hemen kepçelerin başına geçip üzerimize düşen cenaze namazı kıldırma, Kur'an okuma vazifelerini yerine getirmeye koyulduk. İşte beni çok etkileyen ve hayatımın bundan sonrasını ziyadesiyle değiştirecek olan o hadise burada başladı. Önümde beş cenaze vardı. Cenaze sahiplerine bilgilerini sorduktan sonra namazlarını kıldırma için niyet ettim. Ölenlerden birisi Umut isminde 12 yaşlarında bir çocuktur. Umut'un adını söylerken babası : "Hocam, Umut benim tek evladımdı. 12 yıllık tedavinin sonucunda onu Rabbim bize verdi. Ama bizden çok sevdi ki bugün oğlum katına aldı." dedi boğazı düğümlenerek... Ben de yutkundum derin bir iç geçirerek. Onu teselli edecek sözcükleri bulmakta zorlandım uzun süre. Biliyordum ki bazen sessiz kalmak, bir omuz vermek pek çok kelimedenden daha etkiliydi. Neden sonra "Abi, oğlumuzun namazını kılalım." diyebildim sesimi alçaltarak.

Umut'un ve diğer dört cenazenin de namazlarını kıldıktan sonra sıra defin işlemlerine gelmişti. Kepçelerin kazdığı mezar yerlerine cenazeler bir bir itinayla defnedilirken Umut'un babasının hiç yanım-

dan ayrılmadığını fark ettim. Ona oğlunun şehit olduğunu, elbet cennette buluşacaklarını anlatırken bundan yıllar önce vefat eden kızımın tam da bugün yaşasaydı 12 yaşında olacağı geldi aklıma. İki acılı baba, iki kaderdaş...Ta ciğerimde hissettim o babanın acısını ve sessizliğini. Hayran kaldım metanetine, teslimiyetine. İstem-sizce dudaklarımdan dökülür-verdi kızımın vefatı, Umut'un babasının ağlamaklı gözlerine bakarken. "Evlatlarımız dedim, inşallah cennette bize göz aydınlığı olacak evlatlarımız..." Onu anlıyor olmamla bana sarılıp ağlaması bir oldu. Memleketlerimiz ayrı olsa da acılarımız ve gözyaşlarımızın rengi aynıydı. Sonra "Hocam, dedi, sizden bir ricam olacak. Oğlum kuzeninin yanına defnetsek olur mu? Onlar hiç ayrılmazdı, burada da beraber olsunlar." Umut'tan daha önce enkazdan çıkarılmış kuzeninin mezarı az daha yukarıdaydı. Gidip mezarlığın durumuna baktığımızda iki mezarın arasının çok yakın olduğunu ve bir üçüncüye yer kalmadığını fark ettik. Babasının ısrarlarından sonra kepçe operatörüyle konuşarak bu acılı babanın isteğini yerine getirme hususunda ondan yardımcı olmasını rica ettim. Operatör, "Burayı kazarsak mezarların üzeri açılır, başka bir yere defnedelim." dediğinde Umut'un babasının yalvaran gözlerle bana bakışı bir şeyler yapmam gerektiğini hissettirdi. Biraz daha aşağıda çalışan küçük kepçeler vardı. Oraya gidip durumu anlattıktan sonra dar olan iki mezarın arasını kazabi-

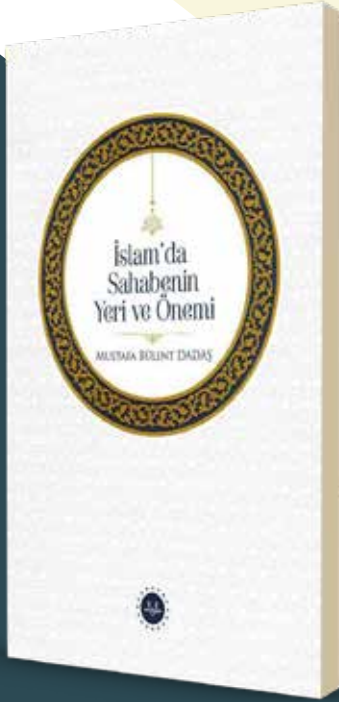
lecek bir kepçe buldum. Hiçbir mezara zarar vermeden, babasının kolları arasında Umut'u kuzeninin yanına huzurla bırakıverdik. Oğlunun güvende olduğunu hisseden babanın rahatlaması yüzünden okunuyordu. Umut'un başında duasını edip Kur'an'ını okuduktan sonra babasına dönerek "Kardeşim, Allah seni bırakmaz, sen sabırla O'ndan yardım dilemeye devam et. Her şeyin sahibi O'dur. Dilediğinde verip dilediğinde almak O'na mahsusdur." deyip vedalaştık.

O acılı babayı bir daha görür müyüm, bilmiyorum. Lakin bildiğim bir şey var ki; Rabbim iki acılı babayı birbirine omuz vermesi ve teselli bulmaları için kilometrelerce öteden bir araya getirmişti. Bu hadiseden sonra Allah'tan sadece maddi bir şey istememem gerektiğini fark ettim. Ne zaman isteyecek olsam aklıma Umut'un babası ve yavrularının bedenlerini enkaz altında bırakmış diğer babalar gelir. Onların tek istekleri evlatları, kardeşleri, anne babaları ve eşleri için başında dua edebilecekleri bir mezar taşlarının olmasıydı. Bu saatten sonra bir kuru taşa olan bakış açım bile değişmişti. Görevim bitip memleketime ailemin yanına döndüğümde beni kapıda Umut yaşlarındaki oğlum karşıladı. Ona hasretle sarılırken boynuna doladığım kollarımı indirip bir kere de Umut'un babası adına sarıldım evladıma...

6 Şubat depreminde can veren tüm şehitlerimizin ruhuna el-Fatiha! ■

İSLAM'DA SAHABENİN YERİ VE ÖNEMİ

Mustafa Mirza DEMİR |

Resul-i Ekrem'in cahiliye ahalisini dönüştürerek oluşturduğu sahabe nesli, gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadis-i şeriflerde kendilerinden övgüyle söz edilen nesildir. Nitekim Kur'an, ashaptan bahsederken Allah'ın rızasına nail olduklarına dikkat çeker, Hz. Peygamber de (s.a.s.) onların en hayırlı nesil olduklarını vurgular. Ayrıca sünneti, hadisleri, siyer ilmi olarak bilinen Resulüallah'ın hayatına dair malumatları da bizlere nakleden yine o mümtaz şahsiyetlerdir.

Sahabenin yaşamı, nebevi terbiye ve eğitimden geçtiği için yüce dinimizin öngördüğü toplum modeline en güzel örnektir. Bu bağlamda, özellikle Müslüman gençlerin, sahabeyi iyi tanımaları, canlarını ve mallarını feda etmek suretiyle İslam'a yaptıkları hizmetleri öğrenmeleri; bunun için de sahih, doğru ve güvenilir kaynakları tercih etmeleri büyük önem arz etmektedir. Bu öneme binaen Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarının başlatmış olduğu "İslam'ın İlk Öncüleri: Sahabîler" isimli proje kapsamında Mustafa Bülent Dadaş'ın kaleme aldığı, *İslam'da Sahabenin Yeri ve Önemi* adlı eser, sahabenin hayatına ışık tutuyor. Bu eser, Sevgili Peygamberimizin güzide ashabını ve onların çocuklarını, başta günümüz gençliği olmak üzere toplumun bütün kesimine tanıtmayı ve onların şahsiyetini, üstün ahlakını, mücadele ruhunu bugünün insanlığına takdim etmeyi amaçlıyor.

Bütün Müslümanlar için örnek nesil olan sahabeyi, akademik, teknik veya ağıdalı bir üslup yerine sade ve duygusal bir dille okura takdim eden Mustafa Bülent Dadaş, *İslam'da Sahabenin Yeri ve Önemi* adlı çalışmayı yedi bölüme ayırıyor. "Sahabe Hakkında Genel Bilgiler" başlıklı ilk bölümde, "sahabe kimdir?", "akaid kitaplarında sahabe", "sahabenin sayısı" ve "sahabe tabakaları/dereceleri" gibi Peygamber Efendimizin ashabi hakkında genel bilgiler veriyor. İkinci bölümde ise Kur'an-ı Kerim'in ve hadislerin günümüze ulaşmasından yüce dinimizin bütün insanlıkla buluşmasına, Hz. Peygamber'in hayatına dair bilgilerin aktarılmasından Kur'an'ın anlaşılmasına kadar sahabenin Müslüman yaşamındaki yeri, "Sahabenin İslam'a Yaptığı Hizmet" ana başlığı altında ele alınıyor. Üçüncü bölüm, "Kur'an-ı Kerim'de Sahabe"; dördüncü bölüm, "Hz. Peygamber'in Hadislerinde Sahabe"; beşinci bölüm, "Sahabenin Hz. Peygamber Sevgisi"; altıncı bölüm, "Farklı Özellikleriyle Sahabe" başlıklarından oluşuyor. Aşere-i mübeşşere, ezvac-ı tahirat ve hulefa-i raşidin gibi vasıflar ve tanımlamalar da bu bölümde açıklanıyor. "Sahabe Arasındaki İhtilaflar" başlıklı son bölüm fıkhî ve siyasi ihtilaflar olarak iki kısma ayrılırken eserde bir de sonuç ve kaynakça başlıkları yer alıyor.

Sonuç olarak gerek Kur'an-ı Kerim ayetleriyle erdem ve üstün vasıfları tescillenen, gerekse Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) hadis-i şeriflerinde övgüyle ve muhabbetle bahsedilen bir nesildir sahabe nesli. İnsanlık tarihinin en hayırlı nesli olan sahabeyi bilmek, tanımak, onları daima hayırla yâd etmek ise bütün Müslümanların öncelikli vazifelerindedir. İslam'da Sahabenin Yeri ve Önemi, bu şuurun kazanılmasında önemli katkıları olan bir eser. Herkese iyi okumalar. ■

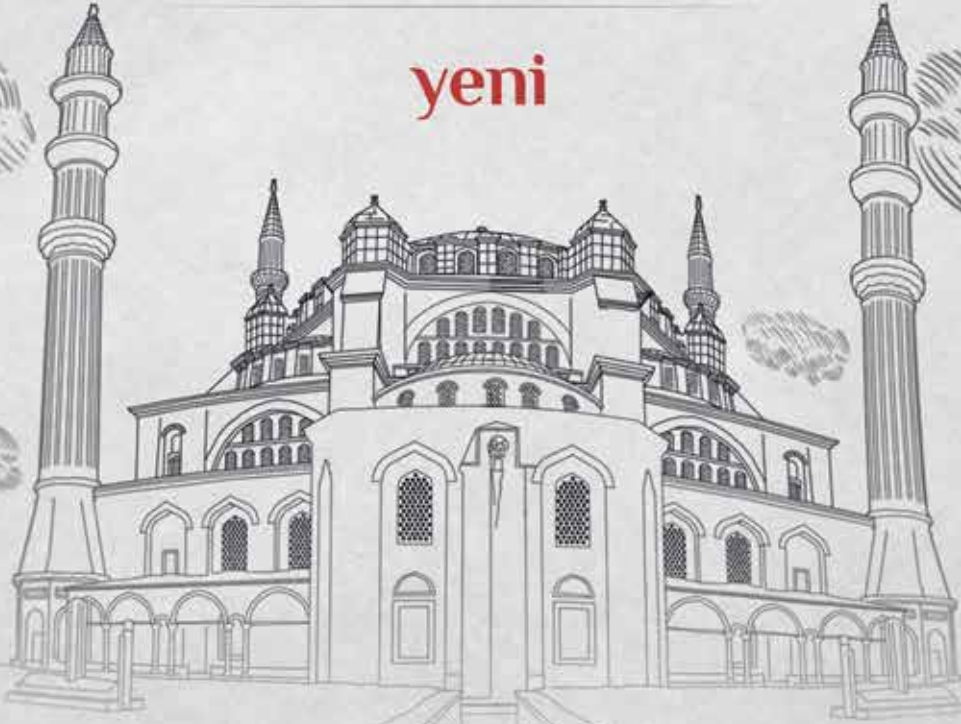
DIYANET TV

NAMAZ

Cuma 19.30

yeni

Zamana ve mekâna,
günde beş defa yağan rahmet yağmuru...

FREKANSLAR

4A(HDI)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DIKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digiturk - 68. kanal

SMART - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

TVHD - 49. kanal

"O hâlde sen hanîf olarak bütün varlığınla dine,
Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona yönel!
Allah'ın yaratmasında değişme olmaz.
İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."

(Rum, 30/30.)

